

**YERLİ HALKIN BOŞ ZAMAN
DAVRANIŞLARINDA KÜLTÜRÜN
YERİNİN BELİRLENMESİ:
ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ**

Seda ÇOBAN

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2020

**YERLİ HALKIN BOŞ ZAMAN DAVRANIŞLARINDA KÜLTÜRÜN
YERİNİN BELİRLENMESİ: ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ**

Seda ÇOBAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Çağrı Hale ÖZEL

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ağustos, 2020**

ÖZET

YERLİ HALKIN BOŞ ZAMAN DAVRANIŞLARINDA KÜLTÜRÜN YERİNİN BELİRLENMESİ: ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ

Seda ÇOBAN

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 2020

Danışman: Doç Dr. Çağıl Hale ÖZEL

Bu çalışmanın temel amacı, Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerlerin yerli halkın boş zaman faaliyetlerine katılımını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktır. Çalışma, 2020 yılının Haziran-Temmuz aylarında Eskişehir'de yaşayan ve boş zaman faaliyetlerine katılan 27 yerli halk ile yüz yüze görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. İçerik analizi sonucunda altı ana tema ve 47 alt tema elde edilmiştir. Çalışma sonucunda Eskişehir'in en önemli kültürel değerinin hamam kültürü olduğu anlaşılmıştır. Hamam kültürünü kahvehane kültürü, Odunpazarı Evleri ve çibörek takip etmektedir. Elde edilen verilere göre Eskişehirli yerli halkın, boş zamanlarında en çok sosyal ve kültürel faaliyetlere katıldıkları saptanmıştır. Sosyal faaliyetler içinde yerli halk en çok arkadaşlarıyla buluşmakta ve onlarla zaman geçirmektedir. Yerli halk, kültürel faaliyet olarak ise en çok hamama gitmektedir. Dolayısıyla, Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerlerin yerli halkın boş zaman değerlendirme alışkanlıklarını birçok yönden etkilediği, halkın boş zaman değerlendirme faaliyetlerinde Eskişehir'in kültürüne özgü pek çok ögenin önemli ölçüde yansması olduğu görülmüştür. Çalışma bulgularından hareketle alanyazına ve turizm ve rekreasyon işletmeleri ile yerli yönetimlere yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Kültür, boş zaman değerlendirme, yerli halk, Eskişehir

ABSTRACT

DETERMINING THE PLACE OF CULTURE IN THE LOCAL PEOPLE'S LEISURE ACTIVITIES: THE CASE OF ESKİŞEHİR

Seda OBAN

Department of Tourism Management

Anadolu University Graduate School of Social Sciences, August, 2020

Advisor: Assoc. Prof. Dr. ağıl Hale ZEL

The main purpose of this study is to reveal how the cultural values of Eskişehir shape the participation of local people in leisure activities. The study was carried out by making face to face interviews with 27 local people living in Eskişehir and participating in leisure activities in June-July 2020. The interviews were evaluated using the content analysis method. Six main themes and 47 sub-themes were obtained as a result of the content analysis. As a result of the study, it was understood that the most important cultural value of Eskişehir is the bath culture. The bath culture is followed by the coffeehouse culture, Odunpazarı Houses and iberek. According to the data obtained, it was determined that the local people of Eskişehir mostly participated in social and cultural activities in their leisure time. As for social activities, local people mostly meet and spend time with their friends. The local people mostly go to the baths in terms of cultural activities. Therefore, it has been observed that the cultural values of Eskişehir affect the leisure time habits of the local people in many ways, and that many factors specific to Eskişehir's culture are significantly reflected in the leisure activities of the people. Based on the findings of the study, recommendations for the literature and for tourism and recreation enterprises and local administrations were presented.

Keywords: Culture, recreation, local people, Eskişehir

Önsöz

Tezimin her aşamasında bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren, her konuda desteğini ve fedakârlığını benden esirgemeyen, güler yüzüyle beni her zaman motive eden tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Çağıl Hale ÖZEL'e, tezin yürütülmesinde ve savunma jürisinde çalışmama sağladığı katkılarından dolayı Sayın Prof. Dr. Oktay EMİR'e ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Taki Can METİN'e çok teşekkür ederim.

Hayatımın her anında beni yalnız bırakmayan ve her konuda desteğini hissettiğim kız kardeşim Eda ÇOBAN'a, bugünlere gelmeme vesile olan ve bana ayaklarımın üzerinde durmayı öğreten annem Hatice ÇOBAN'a, babam Necati ÇOBAN'a ve her zaman yanımda olan abim Mustafa ÇOBAN'a çok teşekkür ederim.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan "bilimsel intihal tespit programı"yla tarandığını ve hiçbir şekilde "intihal içermediğini" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

(İmza)

Jeda QOBAN

(Öğrencinin Adı Soyadı)

* Bu belgenin ciltlenmiş tezin "Abstract"tan sonraki sayfasında ıslak imzanız ile (fotokopi olmayacak) yer alması gerekmektedir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Jüri ve Enstitü Onayı.....	i
Öz.....	ii
Abstract.....	iii
Önsöz.....	iv
Etik İlke ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi.....	v
Tablolar Listesi.....	vi
1. GİRİŞ.....	1
1.2. Araştırmanın Problemi.....	2
1.3. Araştırmanın Amacı.....	3
1.4. Araştırmanın Önemi.....	3
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	4
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
ALANYAZIN	5
2.1. Kültür.....	5
2.1.1. Kültürün Özellikleri.....	7
2.1.2. Kültürün öğeleri.....	8
2.2. Boş Zaman ve Rekreasyon	10
2.3. Boş Zaman Faaliyetlerine Katılımı Etkileyen Faktörler	14
2.3.1. Demografik faktörler.....	15
2.3.2. Ekonomik faktörler.....	16
2.3.3. Toplumsal faktörler.....	16
2.4. Boş Zaman Faaliyetlerine Katılımın Önündeki Engeller	18
2.5. Kültürün Rekreasyona Yansımalarında Tarihsel Süreç.....	19
2.6. Türk Kültürüne Özgü Boş Zaman Değerlendirme.....	24

2.6.1. Eskişehir kültürüne özgü boş zaman değerlendirme.....	29
3. YÖNTEM	34
3.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	34
3.2. Verilerin Toplanması.....	34
3.2.1. Veri toplama aracının oluşturulması.....	35
3.2.2. Veri toplama tekniği.....	35
3.2.3. Veri toplama süreci.....	36
3.3. Verilerin Analizi.....	38
3.4. Verilerin İnanırcılığı.....	39
4. BULGULAR.....	40
4.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	40
4.2. Eskişehir'de Yerli Halkın Boş Zaman Değerlendirmesinde Kültürün Etkileri İle İlgili Bulgular.....	40
4.2.1. Boş zamanın anlamı.....	41
4.2.1.1. Algılanan özgürlük.....	42
4.2.1.2. Aktiviteler.....	43
4.2.1.3. Algılanan fayda.....	44
4.2.2. Boş zaman değerlendirme	44
4.2.2.1. Sosyal faaliyetler.....	47
4.2.2.2. Kültürel faaliyetler.....	47
4.2.2.3. Sportif faaliyetler.....	48
4.2.2.4. Kişisel faaliyetler.....	48
4.2.2.5. Kapalı faaliyetler.....	49
4.2.2.6. Turistik faaliyetler.....	49
4.2.2.7. Açık alan faaliyetleri.....	50
4.2.2.8. Teknoloji içerikli faaliyetler.....	50

4.2.2.9. Dinlenme amaçlı faaliyetler.....	51
4.2.2.10. İmece usulü yardımlaşmalar.....	51
4.2.3. Boş zaman aktivitelerine katılma durumunu etkileyen faktörler.....	51
4.2.3.1. Toplumsal faktörler.....	54
4.2.3.2. Fırsat faktörleri.....	54
4.2.3.3. Ekonomik faktörler.....	55
4.2.3.4. Demografik faktörler.....	55
4.2.3.5. Kişisel faktörler.....	56
4.2.3.6. Mesleki faktörler.....	56
4.2.4. Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerler.....	57
4.2.4.1. Maddi kültür.....	60
4.2.4.2. Manevi kültür.....	62
4.2.5. Eskişehir'de yaşayan kadınların boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler.....	66
4.2.5.1. Sosyal faaliyetler.....	67
4.2.5.2. İmece usulü yardımlaşmalar.....	68
4.2.5.3. Kişisel faaliyetler.....	69
4.2.5.4. Kültürel faaliyetler.....	69
4.2.5.5. Açık alan faaliyetleri.....	70
4.2.5.6. Sportif faaliyetler.....	70
4.2.6. Eskişehir'de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler.....	70
4.2.6.1. Sosyal faaliyetler.....	71
4.2.6.2. Açık alan faaliyetleri.....	72
4.2.6.3. Sportif faaliyetler.....	72
4.2.6.4. Turistik faaliyetler.....	73

4.2.6.5. Kapalı alan faaliyetleri.....	73
4.2.6.6. Bireysel faaliyetler.....	73
5. SONUÇ VE TARTIŞMA	74
EKLER.....	80
KAYNAKÇA	
ÖZGEÇMİŞ	

Tablolar Listesi

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri Ve Görüşme Süreleri.....	37
Tablo 2. Boş Zamanın Anlamı.....	42
Tablo 3. Boş Zaman Değerlendirme.....	45
Tablo 4. Boş Zaman Aktivitelerine Katılma Durumunu Etkileyen Faktörler.....	53
Tablo 5. Eskişehir'in Sahip Olduğu Kültürel Değerler.....	58
Tablo 6. Eskişehir'de Yaşayan Kadınların Boş Zamanlarında Yaptıkları Aktiviteler.....	67
Tablo 7. Eskişehirli Yaşayan Erkeklerin Boş Zamanlarında Yaptıkları Aktiviteler.....	71

1. GİRİŞ

Kültür, toplumun bir üyesi olarak insanın edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, beceri ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür (Tylor, 1871). Sınırları oldukça geniş olan kültür, insanlar arası etkileşimden doğan ve gelişen toplumsal bir üründür. Bu nedenle toplumun parçasını oluşturan insanlar, kültürü zamanla öğrenerek kendinden sonra gelecek nesillere aktarmaktadırlar. Aynı zamanda kültür, yeme, içme, giyim-kuşam, eğlence, iletişim biçimi, sevgi, saygı ve inanç gibi hayatın her alanında insanı kuşatan duygu ve düşüncelerin yaşama yansıyan halidir (Göçer, 2012). Başka bir deyişle kültür, içinde bulunduğu toplumun üyelerinin giyim tarzlarını, aile yaşamlarını, çalışma biçimlerini, dinsel törenlerini yansıtmaktadır (Giddens, 2009). Bunların yanı sıra toplumların sahip olduğu kültürel yapılar insanların boş zamanlarını değerlendirme biçimlerini de etkilemektedir.

Geçmişten günümüze kadar geçen zamanda değişim gösteren boş zaman değerlendirme faaliyetleri de kültürün bir yansıması olarak varlığını sürdürmektedir. Toplumların kültürel yapıları göz önünde bulundurulmaksızın boş zaman değerlendirme faaliyetlerinden söz etmek mümkün değildir (Kılbaş Köktaş, 2004). Öte yandan, toplumların kültürleri birbirinden farklı olduğu için boş zaman değerlendirme faaliyetlerinin içeriği de farklılık göstermektedir. İlkel toplumlarda boş zaman değerlendirme faaliyetleri, insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerçekleştirdikleri zorunlu faaliyetlerle ilgili olmuştur. Erken dönem kültürlerinde ise boş zaman değerlendirme, seçkinlik ve sınıf ayrımı aracı olarak kendini göstermiştir (Torkildsen, 2005). Orta Çağ'da dinin boş zaman üzerindeki etkisi, açıkça görülmüştür (Leitner ve Leitner, 2004). Rönesans'ın ortaya çıkmasıyla birlikte kültürel bir devrim başlamış (Torkildsen, 2005) ve bu durum, boş zaman değerlendirme faaliyetlerine de yansımıştır. İlkel toplumlardan bu yana var olan boş zaman değerlendirme, Endüstri Devrimi ile birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Endüstri Devrimi'nin getirdiği otomasyon sistemi, üretimdeki artış, refah seviyesinin gelişmesi ve insanların boş zamana duydukları ihtiyacın artmasıyla birlikte çalışma saatlerinde azalmalar olmuş ve boş zamanda artış meydana gelmiştir (Karaküçük ve Akgül, 2016). Günümüzde ise teknolojinin gelişmesiyle insanların alışkanlıkları ve yaşam biçimleri değişmiş, bu da haliyle kültürel yapının da farklılaşmasına neden olmuştur. Bir toplumun sahip olduğu kültürün o toplumda yaşayan insanların boş zaman değerlendirme faaliyetleri üzerinde

önemli bir etkiye sahip olması nedeniyle, kültürel yapıdaki değişim, boş zaman kullanımı alışkanlıklarını da değiştirebilecektir.

Bu çalışmada, Eskişehir'in sahip olduğu kültürel yapının yerli halkın boş zaman değerlendirme alışkanlıklarını nasıl şekillendirdiğinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, çalışmada öncelikle kültürün tanımı, özellikleri ve öğelerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Ardından boş zaman ve rekreasyonun tanımı, sınıflandırılması ve boş zaman faaliyetlerine katılımı etkileyen ve engelleyen faktörler üzerinde durulmuştur. Son olarak kültürün rekreasyona yansımaları, Türk kültürüne ve Eskişehir kültürüne özgü boş zaman değerlendirme faaliyetleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Çalışmada izlenen araştırma yöntemi doğrultusunda elde edilen bulgular tartışılarak yorumlanmış ve alanyazına, turizm ve rekreasyon işletmelerine ve yerli yönetimlere öneriler sunulmuştur. Bu çalışmanın, Eskişehir'de yerli halkın boş zaman faaliyetlerine katılımında etkili olan kültürel arka planın ortaya çıkarılması açısından önem arz ettiği belirtilebilir. Ek olarak, çalışmadan elde edilen sonuçların, Eskişehir'in kültürel yapısını yansıtan boş zaman değerlendirme alışkanlıklarının korunması ve sürdürülmesi için yerel yönetimlere ve rekreasyon işletmelerine yol gösterici olması beklenmektedir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Rekreatif faaliyetler incelenirken toplumların kendilerine özgü kültürlerinden izlere rastlamak mümkündür. Toplumların kültürleri birbirinden farklı olduğu için rekreatif faaliyetlerin anlamı ve içeriği de farklılık göstermektedir. Bir toplumun kültürünü en iyi o toplumun içinde yaşayan ve kültürünü kendinden sonra gelecek nesillere aktaran halk bilmektedir.

Alanyazın incelendiğinde Eskişehir'in yerli halkının boş zaman değerlendirme alışkanlıklarını konu alan çalışmaların sınırlı sayıda olması dikkat çekmektedir. Söz konusu çalışmalar (Okumuş, 2013; 2015) Odunpazarı ilçesiyle sınırlı tutulmuştur. Dolayısıyla, Eskişehir'in yerli halkının boş zaman değerlendirme alışkanlıklarına yönelik güncel ve kapsamlı çalışmalara rastlanmamıştır. Bu bağlamda 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti seçilen Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerlerin, yerli halkın boş zaman

faaliyetlerine katılım alışkanlıklarını nasıl şekillendirdiğini incelemek, araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerlerin yerli halkın boş zaman faaliyetlerine katılımını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktır. Çalışmanın alt amaçları ise aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Yerli halkın boş zaman aktivitelerine katılıp katılmadığını belirlemek, katılıyorsa hangilerine katıldığını ortaya koymak,
- Yerli halkın boş zaman aktivitelerine katılımında etkili olan (olumlu veya olumsuz) faktörlerin neler olduğunu ortaya koymak,
- Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerlerin yerli halkın boş zaman aktivitelerine katılımını etkileyip etkilemediğini ortaya koymak,
- Yerli halkın katıldığı boş zaman aktivitelerinin Eskişehir'in kültürünü yansıtıp yansıtmadığını belirlemek,
- Eskişehir'deki kadınların ve erkeklerin boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini ortaya koymak.

1.3. Araştırmanın Önemi

Kültür, insanların boş zamanlarını nasıl değerlendirecekleri konusunda bir nevi yol göstericidir. Alanyazın incelendiğinde kültürün boş zaman aktivitelerine katılımı nasıl şekillendirdiği konusunda Eskişehir'i konu alan çalışmaların sınırlı sayıda olması dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerlerin yerli halkın boş zaman faaliyetlerine katılım alışkanlıklarını şekillendirmedeki rolünü belirlemek, önemli bir araştırma konusu olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca yerli halkın boş zaman faaliyetlerine katılımında kültürel yapının öneminin ortaya çıkarılması, yerel yönetimlerin ve rekreasyon işletmelerinin bölgenin kültürel yapısını yaşatmaları, dikkate almaları, yeni aktivite önerisi getirmeleri ve planlama yapabilmeleri açısından önemlidir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerlerin yerli halkın boş zaman faaliyetlerine katılım alışkanlıklarını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, yerli halkın Eskişehir'in kültürünü bildiği varsayılmaktadır. Bunun yanı sıra görüşme sorularının katılımcılar tarafından doğru anlaşıldığı ve katılımcıların soruları içtenlikle yanıtlandıkları varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Tez çalışması, 2020 yılının Haziran-Temmuz aylarında Eskişehir'in merkez ilçeleri olan Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerinde görüşme yapmaya gönüllü katılımcılardan elde edilen veriler ile sınırlı tutulmuştur. Bunun yanı sıra, Covid-19 nedeniyle katılımcıların bazılarının görüşme aşamasında güvenlik endişesi duymaları veri toplama sürecinin uzamasına neden olmuştur. Çalışmanın diğer bir sınırlılığı ise çalışmada yararlanılan nitel araştırma yöntemi ile elde edilen verilerin genellenememesidir.

2. ALANYAZIN

2.1. Kültür

Kültür kavramının etimolojik kökeni incelendiğinde Latince’de ekip biçme, ürün yetiştirme ve tarım anlamlarına gelen “culture” sözcüğünden türediği görülmektedir (Briggs, 1992, s. 3; Brumann, 1999, s.3; Öter ve Özdoğan, 2005, s. 127). Kavramın tarımsal anlam dışında ilk kez insan deneyimi ve onun yaşam biçimi olarak anlam kazanması, Almanya’daki 1750 yılından sonraki gelişmeler neticesinde olmuştur. Kültür kavramı, 18. yüzyılın sonuna kadar insanın zihinsel kapasitesinin ortaya çıkardığı bir değer olarak kabul görmüştür. Daha sonra Gustav Klemm, 1843 yılında yazdığı ‘İnsanlığın Genel Kültür Tarihi’ adlı eserde kültürü oldukça net bir ifadeyle, “bir insan topluluğunun yetenekleri, sanatları ve gelenekleri ile birlikte yaşama tarzı” olarak anlamlandırmıştır (Usal ve Kuşluvan, 2002, s. 105).

Günümüze kadar farklı şekillerde ifade edilen kültür, çok karmaşık ve sınırları oldukça geniş bir kavram olup bu durum, onun tek bir tanımının yapılmasını güçleştirmektedir. Bu durumun nedeni ise sosyoloji, psikoloji ve antropoloji gibi farklı bilim dallarının araştırmalarına konu olması ve her bilim dalı tarafından farklı bakış açılarıyla tanımının yapılmasıdır (Reisinger ve Turner, 2011, s. 4). Kroeber ve Klockholm (1952) tarafından yapılan bir yazın araştırmasında kültürün 164 farklı tanımının yapıldığı ortaya konulmuştur. Kültür hakkında ilk kapsamlı araştırmayı yapan İngiliz Antropolog Tylor kültürü, “*bireyin toplum içinde edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek, görenek beceri ve alışkanlıkların bütünüdür*” şeklinde tanımlamıştır (Tylor, 1871). Malinowski, Tylor’un yaptığı kültür tanımında, insanların kültüre neden ihtiyaç duyduklarının net bir şekilde ifade edilmediği gerekçesiyle kültürü yeniden tanımlama ihtiyacı hissetmiştir. Malinowski’ye göre “*İnsan hayatta kalabilmek için doğayla sürekli bir mücadele halindedir. Bu mücadele sırasında insanların kullandığı silah ise onların kültürleridir. Kuşaktan kuşağa aktarılan kültür, daha önceki birikimlerin de katkısıyla biraz daha gelişmekte ve böylece insan doğayla mücadele ederken daha güçlü olmaktadır*” (Şimşek, Akgemci ve Çelik, 2007, s. 28). Buradan hareketle, kültürün insanların yaşamları boyunca ihtiyaç duyacakları bir araç olduğunu söylemek mümkündür.

Hofstede'e göre kültür, "bir toplumun üyelerini diğerlerinden ayıran aklın ortak programlaması"dır (Hofstede, 2011, s. 3). Hofstede, yaptığı bu tanımda, kültürün toplumdan topluma farklılık gösterdiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte Marx ise kültürü, "doğanın sunduklarına karşılık insanoğlunun kendi gayretiyle oluşturduğu her şeydir" şeklinde tanımlamaktadır (Güvenç, 1979, s. 97). Bu bağlamda kültürün, doğada var olan şeyler ile insan zekâsının bileşimi sonucunda ortaya çıktığı söylenebilir.

Ziya Gökalp, kültür sözcüğünün Arapça kökenli *hars* sözcüğüne karşılık geldiğini savunmuştur. Daha sonra *hars* sözcüğü yerine Türk Dil Kurumu'nun önerisiyle kültür sözcüğüne karşılık gelen *ekin* sözcüğü kullanılmaya devam edilmektedir. Ekin sözcüğü, günlük kullanımda tarım ve ürün ile karıştırıldığı için *kültür* sözcüğü tercih edilmiştir ve günümüzde de bu şekilde kullanılmaya devam edilmektedir (Turan, 1990, s. 11). Kavram, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü *hars, ekin*" olarak tanımlamaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2020).

Belirli bir grubun veya sınıfın düşünce ve yaşam tarzını yansıtan kültür, günlük yaşamda farklı bir anlam kazanarak sanatta, eğitimde ve davranışta bilgili ve değerli olmayla eş değer tutulmaktadır. Bu özelliklere sahip olan insanlara kültürlü denildiği gibi eğitilmiş olmayan, zevksiz, kaba ve bilgisi olmayan insanlara da kültürsüz denilmektedir (Erdoğan ve Alemdar, 2005, s. 20-21). Bu durumun, dinamik bir yapıya sahip olan kültürün, tarihi süreç içinde sürekli yeni anlamlar kazanmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Buraya kadar yapılan tanımlardan yola çıkarak, kültürün çok kapsamlı bir kavram olmasından dolayı farklı şekillerde anlamlandırıldığını söylemek mümkündür. Genel anlamıyla kültür, bir toplumun oluşturduğu ve nesilden nesile aktardığı değerlerin toplamı olarak ifade edilebilir. Kültürün ifade ediliş biçimi, tanımlara göre değişiklik gösterse de tanımlarda değinilen ortak nokta, kültürün insanlar tarafından öğrenilerek gelecek kuşaklara aktarılmasıdır. Kültürün özellikleri, ilerleyen bölümde detaylıca açıklanmıştır.

2.1.1. Kùltürün özellikleri

Literatürde birçok farklı tanımla ifade edilen ve çok yönlü bir kavram olan kùltürün daha iyi anlaşılabilmesi için özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Kapsamlı bir konu olan kùltürün özelliklerinin de çok çeşitli olmasından dolayı aşağıda kùltürün belli başlı özelliklerine yer verilmiştir (Güvenç, 1979, s. 103-107; Akoğlan Kozak ve Bahçe, 2012, s. 145-147; Barış, 2012, s.144-145; Çiçek, 2013, s. 102-103):

- Kùltür, öğrenilir; kùltür, içgüdüsel ve kalımsal olarak doğuştan edinilmez. İnsanlar, kùltürü toplumun bir parçası olarak aileleri ve çevresindekilerin sayesinde öğrenir. Toplumaya yeni katılan her insan o toplumun kùltürünü zaman içinde öğrenir ve kendinden sonra gelecek olan yeni nesile aktarır.
- Kùltür, toplumsaldır; kùltür, insanlar arası etkileşimden doğan ve gelişen toplumsal bir üründür. Her insan kendinden önce gelen kuşaktan miras olarak devraldığı, o topluma ait unsurları yine gelecek kuşaklara miras olarak bırakmaktadır.
- Kùltür, kurallar sistemidir; kùltür, toplum tarafından kabul gören ideal kurallar ve davranışlardan oluşmaktadır. İnsanların toplumun bir parçası olarak yaşamalarına yön veren ve toplumun bütünlüğünü ve devamını sağlayan yazılı ve yazılı olmayan birtakım kurallar mevcuttur. Bu kurallar sayesinde insanlar, kùltür öğelerini oluşturur ve gelecek nesillere aktarır.
- Kùltür, değişebilir; kùltür zaman içinde değişebilen bir olgudur. Kùltürün eski nesilden yeni nesile aktarılan bir miras olması, onun değişmeyeceği anlamını taşımamaktadır. Bu değişim mevcut kùltüre bazı unsurların eklenip bazılarının çıkarılmasıyla oluşmaktadır. Değişimin gerçekleşmesi ve toplumun değişime uyum sağlaması uzun zaman alabileceği gibi gruptan gruba da farklılık göstermektedir. Dolayısıyla, kùltürün tüm parçalarının değişim hızı ve temposu aynı oranda olmayabilir. Toplumun üyeleri, değişen koşullar sonucunda yeni ihtiyaçlar ve sorunlara çözüm yolları üretmek zorunda kalırlar. Böylece kùltür, insanların ürettiği bu çözüm yolları karşısında değişime uğramaktadır.
- Kùltür, tarihi ve süreklidir; öğrendiklerinin tümünü, sosyal kalıtım vasıtasıyla yavrusuna aktarabilen tek canlı, insandır. İnsanların öğrendiklerini sözlü veya yazılı bir dille sonraki nesillere aktarması, onu diğer canlılardan ayırmaktadır.

Kültür denildiğine akla gelen ilk şey, törelerdir. Bunun nedeni ise kültürün sürekliliğini gelenek ve göreneklerin oluşturmasıdır.

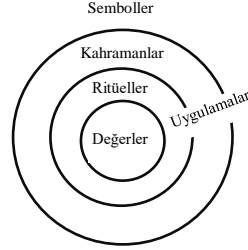
- Kültür, ihtiyaçları karşılar ve doyum sağlar; kültür insanların temel fizyolojik ve sosyolojik ihtiyaçlarını giderici bir özelliğe sahiptir. Kültürün temel fizyolojik ve sosyolojik ihtiyaçları karşılaması, bütün kültürlerde ortak olan kültürel unsurlar ve kurumlar olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla temel biyolojik ihtiyaçlar neredeyse bütün insanlarda aynı olduğu için kültürün bu ihtiyaçları karşılaması, kültürün bazı ortak noktalarının olduğunu ispatlamaktadır.
- Kültür, bütünleştiricidir; kültürü oluşturan ögeler, uyumlu ve bütünleşmiş bir sistem oluşturma özelliği taşımaktadır. Kültürel bütünleşme sayesinde, toplumda sosyo-kültürel ve ekonomik alanlarda uçurumların oluşması engellenmektedir.
- Kültür, ögeleri arasında bir uyum vardır; her kültür onu oluşturan unsurlar ile bir uyum içindedir. Diğer bir ifadeyle toplumlarda aile, hukuk, sanat, ekonomik hayat, örf, adetler ve ahlaki değer yargıları, birbirini tamamlayan bir bütün halinde görülmektedir.

2.1.2. Kültürün ögeleri

Yazın incelendiğinde kültürün ögelerini açıklamada çeşitli metaforlara yer verildiği görülmektedir. Kültürü oluşturan ögeleri açıklamada en yaygın kullanılan çalışmalardan biri, buzdağı metaforudur. Parker (1998), kültürün bileşenlerini bir buzdağına benzeterek, kültürün de buzdağı gibi suyun üstünde görünen kısmı olduğu gibi suyun altında kalan görünmeyen bir tarafının da olduğunu ifade etmektedir. Kültürün görünen kısımları davranış, normlar, adetler, dil ve sembollerden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra kültürün görünmeyen tarafında buz dağının asıl kısmını oluşturan ve aynı kültüre sahip insanların anlayacağı değerler, inançlar ve varsayımlar bulunmaktadır (Yeşil, 2013, s. 56).

Kültürün ögelerini açıklamada kullanılan bir diğer model ise Hofstede'nin soğan diyagramı modelidir. Hofstede, Hofstede ve Minkoy' e (2010) göre kültürün dört temel ögesi bulunmaktadır. Hofstede vd., (2010) soğan diyagramı modeli ile ele aldığı kültürün bu dört ögesini soğanın katmanlarına benzeterek en derinden en yüzeyle doğru açıklamaktadır. Bu katmanlara göre kültürün çekirdek kısmında *değerler* yer almakta ve değerleri sırasıyla *ritüeller*, *kahramanlar* ve *semboller* izlemektedir. İnsanların neyin iyi ya da kötü neyin doğru ya da yanlış olduğunu anlamasına yardımcı olan fikirlere ilişkin

değerler (Barış, 2012, s. 144) çocukluk dönemlerinde insanlar tarafından bilinçsiz bir şekilde ve sosyalleşme yoluyla edinilmektedir (Hofstede vd., 2010, s. 8). İnsanların farkında olmadan sahip olduğu değerlere, *ramazanda iftar sofrası kurmak* örnek olarak gösterilebilir (Barış, 2012, s. 144). Şekil 1’de soğan diyagramı modeline yer verilmiştir.

Şekil 1. Kültüre İlişkin Soğan Diyagramı

Kaynak: Hofstede, Hofstede ve Minkov., 2010, s. 8

Ritüeller, kahramanlar ve semboller ise modelin uygulama kısmında yer alıp, kültürün herkes tarafından açıkça görülebilen bölümünü oluşturmaktadır (Hofstede, vd., 2010, s. 8). Ritüeller ya da diğer adıyla törenler, belirli dönemlerde tekrarlanan kurban kesimi, anneler günü ve mezuniyet töreni gibi sembolik davranışların bir ürünüdür (Barış, 2012, s. 144). Kahramanlar ise toplum tarafından kabul gören davranışlar sergileyen, hayali veya gerçek, yaşayan ve yaşamayan kişilerden oluşmaktadır. Her toplumun değer yargıları ve yaşayış biçimlerine uygun, o kültürle özdeşleşmiş kahramanları vardır. Türk toplumu için Dede Korkut, Nasreddin Hoca ve Batman, bu kahramanlara örnek olarak gösterilebilir (Demirtaş, 2009, s. 22). Semboller de aynı kültürü paylaşan insanlar tarafından bilinen ve belirli anlamlar yüklenen dil, jest, mimik, sözcükler, resimler gibi nesnelere oluşmaktadır (Hofstede vd., 2010, s. 8-10).

Kültürün öğelerini açıklamada, kültürün maddi ve manevi boyutuna da yer verildiği görülmektedir (Dönmezer, 1994, s. 108). Maddi kültür, toplum tarafından üretilen araç ve gereç, teknoloji, makine, bina gibi fiziksel unsurlardan oluşmaktadır (Erkal, 1982, s.66; Dönmezer, 1994 s. 108; Zencirkıran, 2015, s. 58). Bununla birlikte toplumun benimsediği giyim kuşam tercihleri, mimari yapı tarzları, araba modelleri gibi unsurlar da kültürün maddi öğelerini oluşturmaktadır. Bu duruma, farklı ülkelerde yaşayan insanların oturdukları evlerin tarzının ve iç dizaynının o ülkenin kültürüne göre farklılaşması örnek olarak gösterilebilir (Zencirkıran, 2015, s. 58). Manevi kültür ise bir toplumu diğerinden ayıran örf ve adetler, değer yargıları, inançlar, ahlak anlayışı, sosyal

normlar gibi maddi olmayan unsurlardan oluşmaktadır. Bu durumu bir örnekle ifade etmek gerekirse bir matbaa maddi kültür unsuru iken, o matbaadan çıkan eserlerin manevi kültürü yansıttığı söylenebilir. Bu durumda maddi kültürün, manevi kültür dışında kalan ve somut özellikler taşıyan bir kültür olduğunu söylemek mümkündür (Erkal, 1982, s. 66).

2.2. Boş Zaman ve Rekreasyon

İngilizce karşılığı “leisure” olan boş zaman kavramı; fırsat tanıma veya serbest olmak anlamlarına gelen “loisir”, salahiyet vermek anlamına gelen “license” ve izin anlamına gelen “liberty” ile “licere” sözcüklerinden türemiştir. Bu sözcükler, mecburiyetin olmamasını ve özgür iradeyi ifade etmektedir (Torkildsen, 1990’dan aktaran Hacıoğlu, Gökdeniz ve Dinç, 2017, s. 15). Toplumbilimcilere göre insanlık tarihinin her döneminde var olan boş zaman kavramı, tarihin farklı dönemlerinde değişik anlamlarla kullanılmış; günümüzde ise farklı bir anlam kazanmıştır. Boş zamanın ortaya çıkışı, insanların yerleşik düzene geçmeleri ve düzenli bir iş hayatına sahip olmalarına dayandırılmaktadır (Karaküçük ve Akgül, 2016, s. 13). Özellikle Endüstri Devrimi’nden sonra çalışma hayatındaki farklılaşmayla birlikte, boş zamanı değerlendirme bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmış ve endüstri toplumlarında giderek bir yaşam biçimi haline gelmiştir (Aslan ve Aslan, 2001, s. 1). İnsanların çalışma hayatını önemli ölçüde etkileyen Endüstri Devrimi’nin bir sonucu olarak günlük çalışma süresi sekiz saate, haftalık çalışma süresi ise 40 saate indirilmiştir. Dolayısıyla, insanların kendilerine ayırdıkları zamanın miktarında büyük bir artış meydana gelmiştir (İnce, 2000, s. 11). Endüstri Devrimi’nden sonra işçilerin daha çok ve daha verimli çalışmaları için, yalnızca dinlenme aracı olarak kullanılan boş zaman, artık işçilerin verimini artırmak için kullanılan bir araç olmaktan çıkmış ve gelişmiş toplumlar için başlı başına bir amaç haline gelmiştir (Çelik, 2014, s. 10).

Zaman içinde çeşitli anlamların yüklendiği boş zaman kavramına yönelik literatürde birçok tanım yer almaktadır. En açık tanımıyla boş zaman, bireyin çalışma zamanı dışında, yaşamsal ihtiyaçlarını ve sorumluluklarını yerine getirdikten sonra arta kalan ve bireyin isteği doğrultusunda kullanabileceği zaman olarak ifade edilmektedir (Karaküçük, 2005, s. 37). Benzer şekilde Tezcan da boş zamanı; “*insanların çalışma*

zamanı ve fizyolojik ihtiyaçlarını karşıladıkları zaman dışında kalan, özgürce dinlenme, başarı kazanma, kişisel gelişim ve eğlenme için kullandıkları zaman” şeklinde tanımlamaktadır (Tezcan, 1982, s. 10). Meyer’e göre boş zaman, *“zorlama duygusunun en az olduğu, kişinin kendi yargı ve seçimine göre kullandığı isteğe bağlı bir zaman dilimidir”* şeklinde tanımlanmaktadır (Karaküçük, 1997, s. 30). Meyer, yaptığı bu tanım ile insanın kendi özgür iradesiyle boş zaman aktivitelerine katıldığını vurgulamaktadır. Bu tanımların yanı sıra boş zamanı serbest zaman olarak kabul eden tanımlar da bulunmaktadır. Boş zamanı serbest zaman olarak ifade eden Abadan onu, *“uyumak, yemek yemek, işe gidip gelmek ve temel ihtiyaçlar için harcanan zamanın dışında bireyin arzuladığı şekilde kullanacağı zaman”* şeklinde tanımlamaktadır (Abadan, 1961, s. 3). Benzer şekilde Tümer de boş zamanı serbest zaman olarak ifade etmektedir. Tümer’e göre boş zaman *“kişilerin buldukları yapı içinde yaşamlarını sürdürebilmek ve yaşam standartlarını daha yüksek bir düzeye çıkarabilmek için zorunlu olarak yaptıkları çaba ve eylemler dışında kendi isteklerine göre değerlendirmede serbest oldukları süre”* olarak tanımlamaktadır (Tümer, 1975’ten aktaran Mansuroğlu, 2002, s. 53). Buraya kadar yapılan tanımlarda da ifade edildiği gibi boş zaman, insanların yaşam süreleri içinde çalışma hayatı, çalışma hayatıyla ilgili yerine getirilen sorumluluklar ve yaşamlarını sürdürmek için temel ihtiyaçları dışında kalan ve kişinin özgürce kullanabileceği zaman dilimidir. Tarih boyunca boş zaman kavramına yönelik farklı tanımlar yapılsa da bu tanımlarda değinilen ortak noktanın süre olduğu görülmektedir (Karaküçük ve Akgül, 2016, s. 14).

İnsanların geçmişten günümüze kadar yaşamlarını sürdürmelerinde değişmeyen üç ana unsur etkili olmuştur. Bunlardan ilki çalışma, ikincisi uyuma, sonuncusu ise diğer temel ihtiyaçlardır. Bu unsurlardan arta kalan zaman “boş zaman” olarak nitelendirilmektedir (Sevil, 2012, s. 5). İnsanlar, boş zamanlarında buldukları ortamdan uzaklaşma, dinlenme, hava değişimi, gezme-görme, sağlık, beraber olma, heyecan duyma, farklı yaşantılar elde etme gibi pek çok amaçla ev dışında veya ev içinde, açık veya kapalı alanlarda, aktif ya da pasif şekillerde, kent içinde veya kırsal alanlarda etkinliklere katılmaktadırlar. Boş zamanın günlük, hafta sonları, yıllık izinler ve daha uzun tatiller ile emeklilik gibi dönemlerde birçok alanda yapılan ve çok çeşitliliği olan aktiviteleri söz konusudur. Bu aktiviteler, insanların ayrı ayrı amaç ve istekleri doğrultusunda anlam kazanmaktadır. En kısa tanımıyla “boş zamanda gerçekleştirilen

aktivite” olarak ele alınabilecek rekreasyon kavramı için geniş bir bakış açısı ve çeşitli yaklaşımlardan yola çıkarak tanımların yapıldığı görülmektedir (Karaküçük, 1997, s. 51).

Rekreasyon, yenilenme ve yeniden yapılanma anlamlarına gelen Latince “recreatio” sözcüğünden gelmektedir. Rekreasyonun Türkçe karşılığı yaygın bir şekilde “boş zaman değerlendirme” olarak kullanılmaktadır. Bu ise bireylerin ya da toplumların boş zamanlarında gönüllü olarak yaptıkları dinlendirici, eğlendirici ya da kişisel gelişim amacıyla yapılan etkinlikler anlamına gelmektedir (Karaküçük, 1997, s. 51). Hazar’a (2003) göre rekreasyon, “*insanların, sınırlı yaşam süresinin zorunlu davranışlar dışında kalan diliminde (boş zamanda) gönüllü olarak katıldıkları ve doyum sağladıkları etkinliklerdir*”. Karaküçük (1997), daha kapsamlı bir tanımla rekreasyonu “*insanın, yoğun çalışma yükü, rutin hayat tarzı veya olumsuz çevresel etkilerden tehlikeye giren veya olumsuz etkilenen bedeni ve ruhi sağlığını tekrar elde etmek, korumak veya devam ettirmek, aynı zamanda zevk almak amacıyla, kişisel doyum sağlayacak, tamamen çalışma ve zorunlu ihtiyaçlar için ayrılan zaman dışında kalan bağımsız ve bağlantısız boş zaman içinde isteğe bağlı ve gönüllü olarak, ferdi veya grup içinde seçerek yaptığı etkinlikler*” şeklinde ifade etmektedir. Türk Dil Kurumu ise rekreasyonu iki farklı şekilde tanımlamaktadır. Bunlardan ilki “*insanların boş zamanlarında, eğlence ve spor amacı ile gönüllü olarak katıldıkları etkinlikler*” ikincisi ise “*bir bölgeyi insanların eğlenme, dinlenme amacıyla kullanabilecekleri bir duruma getirme*”dir (Türk Dil Kurumu [TDK], 2020). Yapılan tanımlardan yola çıkarak bir faaliyetin rekreasyon olabilmesi için, insanların zorunlu ihtiyaçlar dışında kalan boş zamanlarında gerçekleştirilmesi, eğlenme, dinlenme ve motive olma amacıyla gerçekleştirilmesi ve aktiviteye katılımın kendi özgür iradeleriyle sağlanmış olması gerektiği söylenebilir.

İnsanların yaşam standartlarını artırmaya yardımcı olan rekreasyon, farklı sınıflamalar içinde yer almaktadır. Rekreasyon çeşitleri, kişilerin amaçları ve istekleri doğrultusunda katılacakları rekreatif aktivitelere karar vermelerine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Amaç ve istekleri birbirinden farklı olan bireylerin katıldıkları rekreatif aktivite çeşitleri de artmakta ve kesin bir gruplama yapmak zorlaşmaktadır (Karaküçük ve Akgül, 2016, s. 60). Rekreasyon aktivitelerinin sınıflandırılmasında mekân, amaç ve işlev gibi faktörler etkili olmaktadır. Bazı rekreasyon aktivitelerinin ise birden fazla gruba ayrıldığı görülmektedir. Örneğin, televizyon izleme şeklindeki rekreasyon, aynı zamanda “pasif rekreasyon, kültürel rekreasyon ve ev rekreasyonu” gibi birden fazla grubun içinde

yer almaktadır. Golf ve kayak gibi etkinlikler de hem “açık alan rekreasyonu” hem de “sportif rekreasyon” grubunda yer almaktadır (Hacıoğlu vd., 2017, s. 33). Buradan hareketle rekreasyon aktivitelerinin aynı anda birden fazla grup altında toplanabileceğini söylemek mümkündür.

Rekreasyon aktivitelerini sınıflandırma konusunda bir standart olmamakla birlikte Karaküçük (1997), rekreasyon aktivitelerini amaçlarına, çeşitli kriterlere ve özel işlevlerine göre üç grupta ele almıştır. Bunlardan amaçlarına göre rekreasyon, dinlenme amaçlı (beden ve ruh sağlığını korumak), kültürel amaçlı (tarihi eser, müze gibi yerleri ziyaret etmek), toplumsal amaçlı (toplumsal ilişkiler kurmak ve pekiştirmek), sportif amaçlı (aktif veya pasif katılım sağlamak), turizm amaçlı (sürekli yaşanılan yer dışında başka bir yeri gezip görmek) ve sanatsal amaçlı (çeşitli sanat dallarıyla ilgilenmek) olmak üzere altı gruba ayrılmaktadır. Çeşitli kriterlere göre rekreasyon, yaşa göre (çocuk, genç, yetişkin, üçüncü yaş), katılanların sayısına göre (bireysel, grup, aile vb.), zamana göre (mevsimsel, günlük, hafta sonları vb.) kullanılan mekâna göre (açık ve kapalı alan) ve sosyolojik içeriğine göre (lüks, geleneksel vb.) beş gruba ayrılmaktadır. Özel işlevlerine göre rekreasyon ise ticari rekreasyon (ücret karşılığı katılım sağlanan aktiviteler), sosyal rekreasyon (sosyalleşmek için kişilerin bir araya gelip yaptıkları aktiviteler), uluslararası rekreasyon (uluslararası seyahat ve aktiviteler), estetik rekreasyon (eğitim ve kültür düzeyi yüksek kişilerin katıldıkları aktiviteler), fiziksel rekreasyon (açık ya da kapalı alanlarda yapılan tüm sportif aktiviteler) ve orman rekreasyonu (arazi ve su kullanımını içeren aktiviteler) olmak üzere altı gruba ayrılmaktadır.

Hazar (2003) da Karaküçük’ün (1997) yaptığı sınıflamaya benzer olarak rekreasyon aktivitelerini altı gruba ayırmıştır. Bu aktiviteler; etkinliklere katılım şekline (aktif-pasif rekreasyon), mekâna (açık-kapalı alan rekreasyonu), katılımcıların milliyetlerine (ulusal-uluslararası rekreasyon), katılımcıların yaşlarına (çocuk, gençlik, yetişkin, üçüncü yaş rekreasyonu), katılımcıların sayısına (bireysel-grup rekreasyonu) ve fonksiyonel açıdan rekreasyon çeşitlerine göre altı gruba ayrılmaktadır. Fonksiyonel açıdan rekreasyon çeşitleri de kendi içinde sekiz gruba ayrılmaktadır. Bunlar, ticari rekreasyon (ücret karşılığı gerçekleştirilen aktiviteler), estetik rekreasyon (sanatsal etkinliklere katılmak), sosyal rekreasyon (partilere katılmak, akraba-arkadaş ziyaretinde bulunmak gibi), sağlık rekreasyonu (sağlığı korumak ve tedavi amaçlı aktiviteler katılmak), fiziksel rekreasyon (yüzme, tırmanma, voleybol oynama gibi), sanatsal rekreasyon (tiyatro, opera, bale gibi),

kültürel rekreasyon (meslek kursları, festival, sergi gibi) ve turistik rekreasyon (turizm aktivitesine katılmak) şeklinde sınıflandırılmaktadır (Hazar, 2003, s. 22-17).

Tribe (2016), rekreasyon aktivitelerini üç gruba ayırmıştır. Bu sınıflamaya göre rekreasyon, ev içinde gerçekleştirilen, ev dışında gerçekleştirilen ve seyahat ve turizm aktiviteleri olarak ortaya çıkabilir. Leitner ve Leitner (2004) ise rekreasyon aktivitelerini 13 farklı şekilde sınıflandırmıştır. Bunlar, basit eğlenceler, zihinsel aktivite/düşünme ve öz farkındalık, spor ve egzersiz, müzik, sanat, dans, hobi, oyun, dinlenme, sosyal aktiviteler, gönüllü hizmetler, doğa aktiviteleri/açık alan rekreasyonu, seyahat ve turizmdir.

2.3. Boş Zaman Faaliyetlerine Katılımı Etkileyen Faktörler

Boş zaman değerlendirmenin kişisel ve toplumsal öneminin anlaşılmasıyla birlikte, rekreasyon aktivitelerine olan talepte artış meydana gelmiştir. Kişilerin bu rekreatif faaliyetlere katılımında bazı faktörlerin etkili olduğunu söylemek mümkündür (Karaküçük ve Akgül, 2016, s. 92). Torkildsen (2005), kişilerin boş zaman değerlendirmedeki seçimlerini ve aktivitelere katılımlarını etkileyen faktörleri üç gruba ayırmıştır:

- Kişisel faktörler: Kişilerin ihtiyaçlarını, ilgilerini, davranışlarını, yeteneklerini ve yetiştirme şekilleri ile ilgili kişiliklerini içerir.
- Sosyal Faktörler ve Maddi Durum: Kişilerin gelirleri, meslekleri, kendi istekleriyle katıldıkları sosyal ortamlarında kendilerini buldukları durumlar ve maddi durumlarını içerir.
- Fırsat Faktörleri: Kaynaklar, imkânlar, programlar, faaliyetler ve bunların kalitesini, cazibesini ve yönetimini içerir.

Boş zaman faaliyetlerine katılımı etkileyen faktörler genel kabul görmüş bir sınıflamaya göre demografik faktörler, ekonomik faktörler ve toplumsal faktörler olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Bunlara ilişkin açıklamalara aşağıda alt başlıklar halinde yer verilmiştir.

2.3.1. Demografik faktörler

Kişilerin boş zaman faaliyetlerine katılmalarında etkili olan önemli unsurlardan biri onların yaş, cinsiyet ve eğitim gibi özelliklerini içeren demografik faktörlerdir.

Yaş: Kişilerin yaşları, boş zaman faaliyetlerine katılmayı etkileyen önemli bir unsurdur. Gençlerin ve yaşlıların boş zaman değerlendirme faaliyetleri birbirinden farklı olmaktadır. Genç yaştaki insanlar, ileri yaştaki insanlara göre daha çok fiziksel ve sportif aktivitelere katılma eğilimindedirler (Kunz ve Graham, 1996'dan aktaran Demir ve Demir, 2006, s. 38). Örneğin, gençler disko ve bar gibi yerlere giderek boş zamanlarını değerlendirme eğiliminde olurken, çocukların ise oyun oynayarak ve parka giderek boş zamanlarını değerlendirdikleri görülmektedir (Demir ve Demir, 2006, s. 38). Batur (2019) tarafından yapılan çalışmada ise 40 yaş ve üstü sporcuların pasif etkinliklere katıldıkları, okey ve kâğıt oynadıkları ve aralarında sohbet ederek boş zaman faaliyetlerine katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla, kişilerin yaşları katıldıkları boş zaman faaliyetinin türünü ve sıklığını belirlemektedir (Demir ve Demir, 2006, s. 38).

Cinsiyet: Kişilerin boş zaman faaliyetlerine katılmalarını etkileyen önemli unsurlardan biri de cinsiyettir. Yapılan birçok çalışmada, cinsiyetin kişilerin boş zaman faaliyetlerine katılmalarını etkilediği ve erkeklerin aile, iş ve toplumsal alışkanlıklar gibi nedenlerden dolayı kadınlara göre rekreasyonel faaliyetlere katılmada daha aktif oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Ardahan ve Yerlisu Lapa, 2011, s. 1335). Henderson vd., (1996) tarafından yapılan bir çalışmada kadınların ve erkeklerin toplum içindeki rollerinin farklı olduğu bu nedenle tercih ettikleri boş zaman faaliyetlerinin de farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Saribaş, 2015, s. 50). Ardahan ve Yerlisu Lapa (2011) tarafından yapılan başka bir çalışmada da erkeklerin açık alan rekreasyon etkinliklerine kadınlardan daha fazla katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Eğitim: Kişilerin eğitim seviyeleri, onların katıldıkları boş zaman faaliyetlerini önemli ölçüde etkilemektedir (Demir ve Demir, 2006, s. 38). Sosyologlar, kişilerin eğitim seviyeleri arttıkça boş zaman faaliyetlerine daha fazla zaman ayırdıklarını savunmaktadır (Tezcan, 1977, s. 24). Eğitim seviyesi yüksek kişilerin sinema, tiyatro, opera ve bale gibi kültürel aktivitelere eğitim seviyesi düşük kişilere göre daha fazla katılmaları bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Demir ve Demir, 2006, s. 38).

2.3.2. Ekonomik faktörler

Kişilerin boş zaman faaliyetlerine katılımlarını önemli ölçüde etkileyen faktörlerden biri de, onların gelir ve mesleklerini içeren ekonomik faktörlerdir.

Gelir ve Meslek: Gelir ve meslek ekonomik faktörler içinde birlikte ele alınmaktadır. Bunun nedeni ise iyi bir mesleğin beraberinde iyi bir geliri de getirmesinin yüksek bir olasılık olmasıdır. Kişilerin boş zaman faaliyetlerindeki seçimlerini sahip oldukları mesleğin prestiji etkileyebilmektedir. Özellikle sanatsal ve kültürel içerikli sanat gösterileri, tiyatro, konser, konferansa katılma, kitap okuma gibi aktiviteler, yüksek prestije sahip kişilerin boş zaman değerlendirme biçimi olarak düşünülmektedir. Mesleğin yanı sıra kişilerin gelir düzeyleri de katıldıkları rekreatif etkinliklerin türünü ve sayısını belirlemede önemli bir yere sahiptir (Kaya, 2003, s. 43-44). Özellikle kişilerin harcama gerektiren boş zaman faaliyetlerine katılabilmeleri için harcanabilir gelire sahip olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla kişilerin bu tür faaliyetlere katılmaları temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra gelirlerinin bir kısmını boş zaman faaliyetlerine ayırmaları ile mümkün olmaktadır (Demir ve Demir, 2006, s. 38).

2.3.3. Toplumsal faktörler

Toplum, insanların birbirlerinden ve doğadan etkilenmesi ve bir aktarım sonucunda oluşmaktadır (Oskay, 1990'dan aktaran Polat, 2017, s. 21). Başlangıçta belli bir amaç olmaksızın kişilerin kendileri için yaptıkları faaliyetler düşüncesi olarak gelişen rekreasyon, kişilerin boş zamanlarında zevk almak, bazı fiziksel, toplumsal ve duygusal davranışları kazanmak için yaptıkları etkinliklere dönüşmüştür (Kılbaş Köktaş, 2004, s. 8). Zaman içinde oluşan değişimler, toplumun yapısını da etkilemiştir. Bu değişimden ilk olarak aileler etkilenmiş ve daha az baskılı, daha hoşgörülü bir aile ortamı oluşmuştur. Aynı zamanda akran grupları da kişilerin boş zaman davranışlarının yönlendirici kaynağı olmuştur. Kişilerin boş zaman faaliyetlerine katılımlarını etkileyen temel faktörler aile, etkileşim grupları, sosyal sınıf ve kültürdür (Riesman, 1977'den aktaran Kaya, 2003, s. 31).

Aile: Aile kişilerin boş zaman davranışlarının oluşmasında ve yönlendirilmesinde önemli rolü olan ilk ve en önemli sosyal kurumdur (Kaya, 2003, s. 37). Kişiler, ilk eğitimlerini ailelerinden almakta ve boş zaman değerlendirmede de yine aile rol model

olmaktadır. Kişilerin aile içinde edindiği bazı norm ve değerler, onların boş zamanlarını nasıl değerlendireceklerini belirlemektedir (Gümüştül, 2016, s. 76).

Etkileşim Grupları: Kişilerin boş zaman faaliyetlerine katılmalarında etkili olan önemli faktörlerden biri de etkileşim gruplarıdır. Çocukluk ve gençlik zamanlarında aile ve akran grubu, kişilerin en yakın sosyal çevresini oluşturur iken yetişkinlik döneminde bu gruba iş arkadaşları da dahil olmaktadır (Kaya, 2003, s. 35). Kişilerin arkadaşları ile gerçekleştirdikleri boş zaman faaliyetlerinden zevk aldıkları görülmektedir. Dolayısıyla bu gruplar, boş zaman faaliyetlerine karar verme konusunda da birbirlerini etkilemektedir (Gümüştül, 2016, s. 76).

Sosyal Sınıf: Sosyal sınıf, bir toplum içinde kişiler veya gruplar arasında görülen hiyerarşik farklılıklardır. Sosyal sınıflar çok eski zamanlardan beri toplumların ve toplumsal yapıların oluşmasında önemli rol oynamıştır (Berber, 2003, s. 223). Kişilerin yaşamları boyunca meslek ve gelirlerinde, yaşadıkları konutlarında, tüketim eğiliminde ve boş zamanlarını değerlendirme şekillerinde sınıfsal açıdan farklılıklar olduğu görülmektedir (Kaya, 2003, s. 34). Yapılan bir araştırmada, kalifiye iş görenlerin vasıfsız iş görenlere göre boş zaman faaliyetlerine daha çok katıldığı sonucuna ulaşılmıştır (Torkildsen, 2005, s. 103). Dolayısıyla sosyal sınıfın kişilerin boş zaman faaliyetlerine katılımlarını etkileyen önemli bir unsur olduğu söylenebilir.

Kültür: Kültür ya da medeniyet, bilgileri, inançları, sanatı, ahlâkı, hukuku, gelenekleri ve insanın toplumun bir üyesi olarak edindiği yetenek ve alışkanlarını içeren karmaşık bir bütündür (Tylor, 1871, s. 1). Toplumların temel kültür yapıları, kişilerin rekreasyon faaliyetlerine katılımlarını etkilemektedir. Dolayısıyla toplumların kültürel yapılarını göz önünde bulundurmaksızın rekreasyon faaliyetlerinden söz etmek mümkün değildir (Kılbaş Köktaş, 2004, s. 108). Nesilden nesile aktarılan davranış ve düşünce biçimi olan kültürel anlayış içinde boş zaman değerlendirme, giderek bir yaşam biçimi haline gelmiştir (Köknel, 1970'ten aktaran Kaya, 2003, s. 32). Her toplumun kültürel yaşam tarzı, satın alma alışkanlıkları, boş zamanlarındaki istek ve ihtiyaçları birbirinden farklıdır (Mahiroğulları, 2016, s. 40). Kişilerin sosyo-ekonomik ve kültürel seviyelerinin yükselmesi, onları boş zamanlarını kendileri için yararlı olan faaliyetlerle değerlendirmeye yönlendirmiştir. Farkındalığı, bilgisi, birikimi, boş zamanı ve harcanabilir geliri artan kişiler, boş zamanlarını en iyi şekilde değerlendirme arayışına girmişlerdir. Bu arayış, kişilerde farklı sosyal ortamlara girme, stresten uzak durma,

değişen çevreye uyum sağlama, beden ve ruh sağlığını koruma ve geliştirme gibi kişisel gelişimlerine katkı sağlayacak faaliyetleri gerçekleştirme isteği oluşturmuştur (Albayrak, 2012, s. 44).

Kişilerin boş zaman faaliyetlerine katılımlarını etkileyen en önemli faktörlerden biri olan kültür, boş zaman değerlendirmede bazen engel olarak da görülmektedir. Örneğin bir toplumda görülen sosyal ve geleneksel baskılar, boş zaman değerlendirmeyi olumsuz etkileyen bir faktördür. Toplumdaki bu baskılar, genellikle kadınlara yönelik olup erkekleri de kapsamaktadır. Bu durum da kişilerin rekreasyon faaliyetlerine katılmalarına engel olmaktadır (Mahiroğulları, 2016, s. 40). Ancak, son yıllarda gelişen modern ulaşım ve iletişim teknolojileri sayesinde kültürel engeller büyük oranda ortadan kaldırılmıştır (Kılbaş Köktaş, 2004, s. 108).

2.4. Boş Zaman Faaliyetlerine Katılımın Önündeki Engeller

Yapılan çalışmalar incelendiğinde, rekreasyon faaliyetlerinin hem toplumsal hem de bireysel sağlığa olumlu etkilerinin olduğu görülmektedir. Kişilerin rekreatif faaliyetlere katılmalarını sağlayan olumlu faktörlerin yanı sıra farklı sebepler nedeniyle kendilerine iyi gelen bu tür etkinliklere katılmadıkları ya da çeşitli nedenlerden dolayı engellendikleri görülmektedir (Karaküçük ve Gürbüz, 2007). Alanyazında boş zaman faaliyetlerine katılımı engelleyen faktörleri konu alan çok sayıda çalışmaya rastlanabilir.

Crawford ve Godbey (1987), rekreatif faaliyetlere katılımın önündeki engelleri belirlemeye yönelik bir model geliştirmişlerdir. Bu modele göre kişilerin rekreatif faaliyetlere katılmalarına engel olan faktörler bireysel, bireylerarası ve yapısal olmak üzere üç kategoriye ayrılmaktadır. Bireysel faktörler, kişilerin psikolojik durumu ve tutumu ile ilgilidir. Kişinin kendi beceri seviyesini fark etmesi, aktivitelere yönelik tutumu ve aktivitenin uygunluğunu anlamasıdır. Bireylerarası faktörler ise kişilerin rekreatif aktiviteye katılabilmeleri için eş veya arkadaş bulma, yeterli gelire ve zamana sahip olmalarıdır. Yapısal engellere bakıldığında kişileri engelleyen durumların ulaşım, tesislerin erişilebilirliği ve kalitesi olduğu görülmektedir.

Yapılan çalışmalara göre kişilerin boş zaman faaliyetlerine katılmama nedenleri, genellikle ekonomik yetersizlik, tesis yetersizliği, arkadaş eksikliği, ulaşım ve zaman faktörlerinden kaynaklanmaktadır. Tezcan (1977), Türkiye’de gençlerin boş zamanlarını genellikle pasif bir şekilde değerlendirdiklerini ifade etmektedir. Gençlerin aktif boş

zaman faaliyetlerine katılamama nedenlerinin ise ekonomik yetersizlikler, yeterli boş zaman eğitiminin verilmemesi ve örgütlenememekten kaynaklandığını belirtmektedir. Benzer şekilde Johnson vd. (2001) tarafından yapılan çalışmada da katılımcıların yeterli harcanabilir gelire sahip olmamalarının rekreatif faaliyetlere katılımlarındaki en büyük engel olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aşıkutlu ve Müderrisoğlu (2010) yaptıkları bir çalışmada rekreatif faaliyetlere katılımları kısıtlayan altı faktör tespit etmişlerdir. Bu kısıtlayıcılar sırasıyla alan yetersizliği, ekonomi, kalabalık, güvenlik, kullanım alışkanlıkları ve içsel nedenlerdir.

Kişilerin boş zaman faaliyetlerine katılımları, demografik değişkenlere bağlı olarak da engellenebilmektedir. Örneğin Polat (2017), üniversite öğrencilerinin rekreasyonel etkinliklere katılım engellerini incelediği çalışmasında, yaş değişkenine göre birey psikolojisi, bilgi eksikliği, tesis yetersizliği ve arkadaş eksikliği alt boyutlarında 21-24 yaş arasındaki bireylerin lehine istatistikî açıdan anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşmıştır. Alexandris ve Carroll (1997) tarafından yapılan bir çalışmada birey psikolojisi, tesis yetersizliği ve maddî imkânların yetersizliği alt boyutlarında cinsiyet değişkenine göre kadınların lehine anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Ekinci, Kalkavan, Üstün ve Gündüz (2014) tarafından yapılan çalışmada da katılımcıların boş zaman engellerinin cinsiyete göre farklılığının, bilgi eksikliği, arkadaş eksikliği ve zaman alt boyutlarında anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılığın kadın katılımcılardan kaynaklandığı ve kadınların boş zaman faaliyetleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları, faaliyete birlikte katılabilecekleri partnerlerinin olmadığı ve yeterli zamanlarının olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

2.5. Kültürün Rekreasyona Yansımalarında Tarihsel Süreç

Kültür, içinde bulunduğu toplumun üyelerinin nasıl giyindiklerini, aile yaşamlarını, çalışma biçimlerini, dinsel törenleri ve boş zaman etkinliklerini yansıtmaktadır (Giddens, 2009). Toplumların kültürel yapıları göz önünde bulundurulmaksızın bir rekreatif aktivitenin varlığından söz etmek mümkün değildir (Kılbaş Köktaş, 2004, s. 108). Her rekreatif aktivitenin kültürel bir içeriğe sahip olduğunu savunan Dumazedier, “*Boş zamanlarınızı nasıl değerlendirdiğinizi söyleyin size kültürünüzü söyleyeyim*” (Aslan, 2005’ten aktaran Emir, 2012, s. 28) sözü ile rekreatif aktivitelerin kültürden bağımsız olamayacağını ifade etmektedir. Toplumların kültürel yapıları birbirlerinden farklı olduğu için rekreatif aktivitelerin anlamı ve içeriği de farklılık gösterebilmektedir. Bu

farklılık aynı toplumda yaşayan köylü ve kentli kesim arasında bile olabilmektedir (Önal, 2007, s. 25).

Rekreasyon, bireylerin yerleşik hayata geçmelerinin ve düzenli iş yaşamlarının (Karaküçük ve Akgül, 2016, s. 13) bir sonucu olarak gelişme gösterse de başlangıç dönemi ilkel kültürlerle dayanmaktadır (Torkildsen, 2005, s. 11). Tarihsel çalışmalar incelendiğinde eski toplumların çoğunda rekreatif aktivitelerin varlığından söz etmek mümkündür. Bu dönemde, genellikle dinlenme ve eğlence ile ilgili olan rekreatif aktivitelerin bireysel olarak veya grup halinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu aktiviteler, ilk medeniyetlerden günümüze kadar sürekli bir artış göstermiştir (Sevil, 2012, s. 9). Tarihsel süreç içinde birçok değişime uğrayan boş zaman değerlendirme, modern toplumlar ve ilkel toplumlar açısından incelendiğinde aralarında bazı yönlerden benzerliklerin ve farklılıkların olduğu görülmektedir. Curtis (1979), ilkel toplumlarda iş ve boş zaman arasında net bir ayırımı yapılmadığını ifade etmektedir (Leitner and Leitner, 2004, s. 47). Modern toplumlarda rekreasyon aktivitesi olarak değerlendirilen ata binmek, yüzmek ve avlanmak gibi faaliyetlerin ilkel toplumlarda günlük yaşam faaliyetleri olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Torkildsen, 2005). Dolayısıyla ilkel toplumlarda modern toplumlardan farklı olarak rekreasyon aktiviteleri (balık tutmak, avlanmak) daha çok insanların hayatta kalmak için gösterdiği mücadelelerle ilgili olmuş (Sevil, 2012, s. 8) ve boş zaman değerlendirme günlük zorunlu ihtiyaçları karşılamamanın ötesine geçememiştir. İkel toplumların başka bir özelliği de rekreatif aktivitelerin dini ritüeller ve savaş döneminin izlerinden etkilenerek ortaya çıktığının düşünülmesidir. Modern toplumlar, bu yönüyle ilkel toplumlarla benzerlik göstermektedir. Örneğin, Amerika'da en çok kutlanan bayramlardan biri olan Noel ve diğer birçok bayram, dini ritüellere dayandırılmaktadır. Bunun yanı sıra Amerika'da en popüler spor olan futbolun geçmiş yıllardaki savaş dönemlerinden etkilenerek ortaya çıktığı düşünülmektedir (Leitner ve Leitner, 2004, s. 48). Dolayısıyla, günümüzdeki rekreatif aktivitelerin oluşmasında geçmiş dönemde meydana gelen olayların ve inanışların etkisinin olduğunu söylemek mümkündür.

Erken dönem kültürlerinde ise boş zaman değerlendirme, seçkinlik ve sınıf ayrımı olarak kendini göstermektedir (Torkildsen, 2005, s. 11). Eski Mısır'da rekreatif aktivitelerin çoğu, zengin sınıfta yer alan insanların boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla düzenlenmekteydi (Sevil, 2012, s. 8). Kraus (1984) bu durumu, o dönemde zengin sınıfında yer alan insanların sanat, müzik, tiyatro ve sportif rekreatif aktivitelere

katılabilme fırsatının olması, alt sınıftaki insanlar için ise bu durumun söz konusu olmamasıyla açıklamaktadır (Leitner ve Leitner, 2004, s. 49). Eski Yunan'da da bu durum değişmemiştir. Godbey'in (1978) de ifade ettiği gibi Eski Yunan'da da boş zaman değerlendirmenin seçkinlere özgü bir faaliyet olduğu görüşü hakimdi (Torkildsen, 2005, s. 13). Eski Yunan'da rekreasyon genellikle spor gösterileri, felsefe ve güzel sanatları içeren aktivitelerden oluşmaktaydı. Bu aktiviteler, çoğu zaman agora adı verilen toplantı merkezlerinde ve açık hava tiyatrolarında yapılmaktaydı (Sevil, 2012, s. 8). Romalılar'da ise gladyatör dövüşleri, dikkat çeken rekreatif aktivitelerden biriydi. Bu aktivite, daha çok kölelere yaptırılıp halkın izleyici olarak pasif katılımı ile gerçekleştirilmekteydi (Sevil, 2012, s. 8).

Orta Çağ'da dinin boş zaman üzerindeki etkisi, açıkça görülmeye başlanmıştır (Leitner ve Leitner, 2004, s. 50). Karanlık Çağ da denilen bu dönemde kilise, dini etkinlikler haricindeki boş zaman aktivitelerini yasaklamıştır. Bunun yanı sıra müzik de sadece dini törenler için yaygınlaştırılmıştır (Torkildsen, 2005, s. 159).

Bilim, sanat, müzik, tiyatro, dans ve sporun yeniden doğuşu olan Rönesans'ın (Leitner ve Leitner, 2004, s. 51) ortaya çıkmasıyla birlikte kültürel bir devrim başlamıştır (Torkildsen, 2005, s. 16). Bu dönemde zenginler, boş zamanlarını genellikle opera, sergi ve tiyatro gibi sanatsal etkinliklere katılarak pasif olarak değerlendirirlerdi (Sevil, 2012, s. 9). Ancak bu faaliyetler, 1500'lerde ortaya çıkan Protestanlık Reformları ile yasaklanmıştır. Bu dönemlerde avcılık, önemli bir spor türü olarak önem kazanmıştır (Karaküçük, 1997).

Endüstri Devrimi, rekreasyon tarihi açısından önemli bir yere sahiptir (Sevil, 2012, s. 9). İlkel toplumlardan bu yana var olan boş zaman kavramı 1800'lü yıllarda başlayan Endüstri Devrimi ile birlikte tekrar gündeme gelmiştir (Karaküçük, 1995'ten aktaran Kaya, 2013). Endüstri Devrimi'nde işçilerin çalışma saatleri artmış ve bu dönemin asıl amacı üretimi artırmak olmuştur. İşçilerin gereğinden fazla çalışması, çalışma saatlerinin azalmasına ve işçilerin daha fazla ücret talebinde bulunmasına neden olmuştur. Çalışma zamanlarındaki bu azalma harcanabilir zaman olarak tanımlanan zamanın ortaya çıkmasına yol açmıştır (Yüncü, 2014, s. 5). Böylece, Endüstri Devrimi ile birlikte rekreasyon aktivitelerinde hızlı bir artış yaşanmış ve insanlar rekreatif faaliyet arayışına girmişlerdir. Bu dönemde özellikle, profesyonel sporlar, müzik, tiyatro, kamp ve yürüyüş (Leitner ve Leitner, 2004, s. 52) gibi rekreatif aktiviteler ortaya çıkmıştır. Endüstri Devrimi ile birlikte başlayan otomasyon sistemi, üretimdeki artış, refah seviyesinin

gelişmesi ve insanların boş zamana duydukları ihtiyacın artmasıyla birlikte çalışma saatleri azalmış ve buna bağlı olarak boş zamanda artış meydana gelmiştir (Karaküçük ve Akgül, 2016, s. 31). 1800'lerin sonlarına doğru boş zaman faaliyetlerinin giderek günümüzdeki halini aldığı görülmektedir (Karaküçük, 1995'ten aktaran Kaya, 2013).

Boş zaman kavramına ilkel toplumlardan bu yana farklı değerler yüklenmiştir (Munusturlar, Kurnaz, Yavuz, Özcan ve Karaş, 2017). Boş zamanın tarih içindeki gelişimine bakıldığında, her kültürün kendine özgü bir rekreatif aktivite geliştirdiği görülmektedir. Tarihsel gelişmeler sonucunda boş zaman, insanların sahip olmak istediği bir hak olarak günümüzdeki halini almıştır (Munusturlular vd., 2017). Kişilerin boş zamanlarının artması ve turistik tatil kavramlarının gündeme gelmesiyle birlikte 'Üç Sekiz' teorisi geliştirilmiştir. Bu teori sekiz saat iş, sekiz saat gevşeme ve sekiz saat dinlenmeyi içermektedir. 20. yüzyılda ülkelerin birçoğu, boş zamanı ve tatili bir hak olarak görmüş ve çeşitli tarihlerde yıllık ücretli izin hakkını kabul etmişlerdir (Hacıoğlu vd., 2017, s. 16).

Günümüzde sanayileşmiş toplumlarda iş ve boş zaman süreleri bir düzene konulmuştur. Sanayileşmiş ülkelerin yanı sıra gelişmekte olan ve geleneksel toplumlarda da boş zaman bilincinin geliştiği görülmektedir. Toplumların boş zaman kullanım hakkı, teknolojik gelişme, sosyal, ekonomik, kültür ve eğitim düzeyleri ile orantılı olarak yükselmektedir (Karaküçük, 2008). Günümüzde boş zaman hakkının kullanımını incelendiğinde, öncelikle gelişmiş ülke vatandaşlarının bu haktan yararlandıkları görülmektedir. Bunların arasında özellikle çalışanlar, daha fazla boş zaman hakkına sahip olmak ve bu hakkı özgürce kullanmak istemektedirler. Bu insanlar için boş zaman dinlenmek, bedensel ve ruhsal açıdan yenilenmek için aktif veya pasif birçok faaliyete (sportif faaliyetler, balık tutma, trekking ve TV izleme gibi) katılımı ifade etmektedir (Karaküçük ve Akgül, 2016, s. 41). Sanayileşmiş toplumlarda özellikle teknolojinin gelişmesiyle birlikte son yıllardaki duruma bakıldığında bazı noktalarda iş ve boş zaman kavramlarının iç içe geçmiş olduğu görülmektedir. Postmodern dünyada sosyal medya araçlarının artmasıyla birlikte çalışanların mesai saatleri içinde kendilerine boş zaman yaratmaları ve bu mecralarda oyun oynayarak veya sohbet ederek vakitlerini geçirmeleri (Yüncü, 2014, s. 6) sanal kaytarma (Örücü ve Yıldız, 2014) olarak adlandırılan bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Ülkelerin boş zaman değerlendirme faaliyetleri birbirinden farklı olabilmektedir. Bir ülkenin tarihi, siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel durumu ile gelişmişlik düzeyi,

boş zaman faaliyetlerini değerlendirme konusunda belirleyici olmaktadır. Aşağıda bazı ülkelerin vatandaşlarının boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri ve devletin bu yöndeki uygulamalarının neler olduğuna yönelik açıklamalar sunulmuştur.

Rusya’da boş zaman değerlendirme biçimleri incelendiğinde, devletin her yaştaki insanlar için imkânlar sunduğu ve yedi yaşından 25 yaşına kadar gerçekleştirilen faaliyetlerin devlet denetiminde olduğu görülmektedir. Okullar ve üniversiteler, insanların yararlanması için bünyesinde müze, opera, tiyatro, park, oyun alanı ve spor merkezleri bulundurmaktadır. Aynı zamanda devlet, kişilerin boş zamanlarını değerlendirebilmeleri için sosyal planlama kapsamında parklar, oyun alanları, kamplar ve kapalı merkezler inşa etmiştir. Kültür ve dinlenme parkları denilen bu alanlar, çocuk ve yetişkinler için her türlü boş zaman değerlendirme ve eğitim imkânı sunmaktadır (Tezcan, 1977, s. 191).

ABD’de ise kişilerin boş zamanlarını değerlendirmeleri amacıyla federal hükümet, bölge yönetimleri, kent yönetimi, belediyeler ve okullardan oluşan bazı kuruluşlar faaliyet göstermektedir. Bu kuruluşlar, doğal kaynakların korunması, kişileri boş zaman faaliyetlerine teşvik etme, onlara maddi destek sağlama ve boş zaman değerlendirme eğitimi verme gibi amaçlara hizmet etmektedir (Zorba, 2014’ten aktaran Önal, 2017, s. 20). Bu kapsamda kuruluşlar dini, sportif, ticari ve eğlence gibi amaçlarla kişilere birçok rekreatif faaliyeti gerçekleştirme imkânı sunmaktadır (Tezcan, 1977, s. 189).

İngiltere’de boş zaman değerlendirme faaliyetleri incelendiğinde, İngilizlerin spor ve tatil yapmaktan hoşlandığı görülmektedir. Kriket, futbol, rugby futbolu, boks, tenis, at ve kayak yarışları popüler olan sportlardandır. İngiltere’de avcılık ve balık tutma da önemli rekreatif aktivitelerdendir. Aynı zamanda İngilizler, boş zamanlarını tiyatro, müzik ve edebiyat gibi sanatsal etkinliklere katılarak ve tarihi binalar, sanat merkezleri ve müzeleri ziyaret ederek de değerlendirmektedir. Kırsal alanlarda ise halkın faydalanması için kitaplıklar bulunmaktadır. Ayrıca mahalle meyhaneleri, halkın bir araya geldiği ve eğlendiği mekânlardandır (Tezcan, 1977, s. 191).

Fransa’da boş zaman değerlendirme faaliyetlerinde gönüllü kuruluşların devlete göre daha fazla ön plânda olduğu görülmektedir. Bu kuruluşlar, oyun alanları, ekipman, toplantı salonları, boş zaman değerlendirme odaları, spor kulüpleri ve takımları, sanat, müzik, tiyatro ve sinema gibi faaliyetler sunmaktadır. 1958 yılında ise Eğitim Bakanlığı’na bağlı Gençlik ve Spor Yüksek Sekreteryası kurulmuştur. Fiziksel eğitim,

çeşitli sportif faaliyetler, açık hava etkinlikleri ve popüler eğitim bu kuruluş tarafından yönetilmektedir (Zorba, 2002, s. 220).

Japonya’da boş zaman değerlendirme, evde yapılan faaliyetler, dini törenler, özel kulüpler ve ulusal şenlikler aracılığıyla yapılan faaliyetler olarak kendini göstermektedir. 1932 yılında halkın boş zamanlarını değerlendirmesi ve lider yetiştirme gibi bazı amaçlara hizmet etmeye yönelik olarak Ulusal Boş Zaman Değerlendirme Kurumu açılmıştır. Boş zaman faaliyetlerine oldukça önem veren Japonların en popüler sportif faaliyetleri yüzme, tenis, futbol, rugby ve beyzboldur. Ayrıca, çiçek ve bitki gibi bahçe işleriyle ilgilenmek de Japonların zevk duydukları faaliyetler arasındadır. Bu modern boş zaman faaliyetlerinin yanı sıra Japonlar, folk sanatı, dans, tiyatro, törenler, Sumo, Kendo ve Judo gibi geleneksel boş zaman faaliyetlerine de zaman ayırmaktadır (Tezcan, 1977, s. 191).

2.6. Türk Kültürüne Özgü Boş Zaman Değerlendirme

Toplumların yaşam biçimlerinin oluşmasında hem kendi geçmişlerinin hem de çevresinde bulunan diğer toplumların kültürlerinin etkisi vardır. Türk kültürüne özgü boş zaman değerlendirme alışkanlıkları incelenirken, Türk toplumunun tarihini, siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel ve düşünsel değişimlerini ve bu değişimlerin yaşam biçimine etkisini göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Sezgin, 1987, s. 32; Karaküçük, 1997, s. 277). Türkiye, Asya ile Avrupa kıtaları arasında bir köprü konumunda olduğundan dolayı neolitik çağlardan beri birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Türkiye’nin dünyada diğer ülkelerin sahip olmadığı kadar kültürel zenginliğe sahip olmasının nedeni de bulunduğu konumdan kaynaklanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti’nin de içinde bulunduğu Anadolu, binlerce yıl çeşitli kültürlerin buluşma ve kaynaşma noktası olmuştur. Hititler, Urartular, İyonyalılar, Helenler, Romalılar, Selçuklular, Osmanlılar ve Türkiye Cumhuriyeti Anadolu topraklarında yaşamış ve insanlık tarihine kültürel açıdan katkılar sağlamışlardır (Akgöz, 2003, s. 33).

Anadolu öncesi Türk toplumlarında kadın ve erkek ayrımı yapılmaksızın herkes tarım ve hayvancılıkla uğraşır ve savaş hazırlıkları yapardı. İnsanlar, genellikle atıcılık ve silah kullanma taktikleri gibi faaliyetlerle zamanlarını değerlendirirdi. Çalışma yaşamlarının dışında ise insanların savaş hazırlıkları, oyuna dönüşür ve özellikle at üzerinde oyunlar oynanırdı. Bunun yanı sıra düğün, şölen ve tören zamanlarında toplu

yemeklerin yendiği ve içkilerin ikram edildiği eğlenceler de yapılırdı (Karaküçük, 1997, s. 277). Selçuklu döneminde, lonca adı verilen zanaat örgütleri ve Ahilik geleneği sayesinde birçok rekreatif faaliyetin gerçekleştiği görülmektedir. Bu rekreatif faaliyetler, lonca üyesi erkeklerin iş bitiminde toplanarak yemekli eğlencelere katılmaları ve birlikte vakit geçirmeleri olarak kendini göstermektedir (Yüncü, 2014, s. 25).

Türk toplumunun boş zaman değerlendirme biçimlerinin oluşumuna bakıldığında dinin, batı toplumlarının ve devletin etkisinin olduğu görülmektedir (Sezgin, 1987, s. 32). Türklerin, Müslümanlığı kabul etmesiyle birlikte yaşam biçimlerinde büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Bu durum, insanların boş zaman değerlendirme biçimlerine de yansımıştır (Zorba, 2002, s. 221). Türk toplumunda dinin etkisiyle ortaya çıkan ve günümüzde de rastlanılan rekreasyonel faaliyetlerden bazıları, cami ziyaretleri, mukabele, mevlit, ramazan eğlenceleri, bayram ziyaretleri, dini sohbetler ve toplantılardır (Sezgin, 1987, s. 32).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde boş zaman değerlendirme amacıyla, okçuluk, avlanma, güreş, hayvanların güreşi, satranç, tavla ve dama oyunları, saz fasılları ve seyirlik oyunlar (çengi, köçek, ip cambazlığı, meddah, taklit oyunları ve hayâl oyunu) gibi yarış ve eğlence ağırlıklı etkinlikler yapılırdı (Zorba, 2002, s. 221). Bu dönemde kadınların ve erkeklerin faaliyetleri belirgin olarak birbirinden ayrılmıştır. Kadınların genellikle hikâye ve masal anlatma, misafirlik, oyun, saz çalma, şarkı söyleme, oya ve dikiş nakış gibi ev içi boş zaman etkinliklerine katıldıkları görülmektedir. Erkekler ise daha çok mesire yerleri, hamam, kahvehaneye ve meyhaneye gitme, çoğunlukla yabancıların düzenledikleri spor müsabakalarını izleme, avcılık ve atıcılık gibi ev dışı etkinliklere katılırlardı (Karaküçük, 1997, s. 278).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Tanzimat'ın ilanı ile birlikte batılılaşma hareketi başlamış ve bu hareket, günlük yaşamda, modada, oyunda, eğlencede ve daha birçok alanda etkisini göstermiştir (Yüncü, 2014, s. 25). Böylece Osmanlı Devleti'nde batılı anlamda modern sporlar rağbet görmeye başlamıştır. Amerikan kökenli uluslararası bir örgüt olan YMCA (Young Men's Christian Association), Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde toplumun boş zamanlarını değerlendirme konusunda önemli rol oynamıştır. YMCA, çeşitli faaliyetlerle insanları bir araya getirerek onları kendilerine göre toplumsallaşmalarını sağlamak için sporu örgütlemeye çalışmıştır. YMCA, özellikle beden eğitimi alanında faaliyet göstermektedir. Bu örgütün amacı ise rekreatif faaliyetler

aracılığıyla sağlam ve yetenekli yetişkin ve erkek çocukları fiziksel, zihinsel ve ahlâki olarak yetiştirmektedir (Karaküçük, 1997, s. 281). 1922 yılında “Herkes için Spor, Herkes için Oyun ve Evrensel Sağlık” sloganıyla yola çıkan İstanbul oyunları, 1447 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu faaliyet, Türk toplumunda batının etkisiyle gerçekleştirilen önemli bir organizasyondur (Toprak, 1994). İstanbul oyunları ve daha birçok yabancı kökenli etkinliğin, Türk toplumunun rekreatif faaliyetlere katılmalarında etkili olduğu görülmektedir (Karaküçük, 1997, s. 282).

Toplumun genel refahını sağlama ve koruma görevi, devlete düşmektedir. Boş zamanları değerlendirme hizmeti de toplumun genel refahının bir bölümünü oluşturduğundan, devletin topluma karşı bu konuda sorumluluğu vardır (Tezcan, 1977, s. 26). Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması, Türk toplumunun rekreasyonel yaşamında yeni bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilebilir (Yüncü, 2014, s. 25). Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu ilk yıllarda kurumsallaşmış ilk yönetim yapısı ve gönüllü birlik modeli olarak 1922-1936 yılları arasında sporu disipline etmek amacıyla faaliyet göstermiştir. Bu kurum daha sonra devletin kontrolüne geçmiş ve Türk Spor Kurumu olarak faaliyetlerini sürdürmüştür (Ağaoğlu, Taşmektepligil ve Bayrak, 2005, s. 6). Cumhuriyetin ilanından sonra devlet, toplumun sanat, kültür ve spor yaşamını geliştirmek amacıyla önemli faaliyetlerde bulunmuştur. 1933 yılında kurulan Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü, 1936 yılında kurulan konservatuvar, 1949 yılında kurulan Devlet Tiyatroları, Devlet Senfoni Orkestrası ile Devlet Opera ve Balesi ve 1989 yılında kurulan Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü devletin bu yönde faaliyetlerine örnektir. Bunun yanı sıra birçok üniversitede rekreasyon bölümleri açılmış ve birçok şehirde de insanların rekreatif faaliyetlerde bulunması amacıyla çeşitli rekreasyon alanları kurulmuştur (Sevil, 2012, s. 9).

Rekreatif faaliyetlerinin kanun hükümleriyle de karara bağlandığı görülmektedir. Bu bağlamda, 3530 sayılı “Beden Terbiyesi Kanunu” ile spor faaliyetlerinin topluma kazandırılması için adım atılmıştır. Beden Terbiyesi Kanunu’nun dördüncü maddesinde “*Gençler için kulüplere girmek ve serbest zamanlarında beden terbiyesine devam etmek mecburidir. Hangi yaştaki vatandaşların ne kadar müddetle ve hangi mevsimlerde spor mükellefiyeti altında bulunacakları ve ne gibi müesseselerde spor hareketlerinin uygulaması gerekeceği İcra Vekilleri Heyetince tayin olunur*” denilmektedir (3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu, m. 4). Aynı kanununun 21. maddesinde ise “*Memur ve işçi sayısı*

beş yüzden fazla olan müesseseler, fabrikalar, ticaret evleri ve sair kurumlar kendi memur ve işçilerine beden terbiyesi yaptırmak için genel direktörlüğün teklifi ve istişare heyetinin kararı üzerine İcra Vekilleri Heyeti tarafından verilecek karara göre jimnastik salonu, spor alanı, yüzme havuzu ve saire gibi tesisleri yapmaya ve uzman beden terbiyesi öğretmeni veya antrenörü tutmaya mecburdurlar” (3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu, m. 21) ifadesi yer almaktadır. Kanunda yer alan zorunluluklara rağmen rekreatif faaliyetlerin gerçekleştirilmesi konusunda kanunun bu iki maddesi de amacına ulaşamamıştır. Kanunda yer alan bu maddelere ek olarak rekreatif faaliyetlerin kalkınma planlarında da yer aldığı görülmektedir. Kalkınma planlarında sporun toplumda yaygınlaştırılması konusunda yapılan faaliyetlerde, bu planlarda hedeflerin açıkça belirtilmiş olmasına rağmen uygulamada farklılıklar olduğu görülmüştür (Zorba, 2002, s. 221). Kanun maddelerinden ve kalkınma planlarından da anlaşıldığı üzere devletin rekreatif faaliyetler konusundaki girişimlerine rağmen istenilen hedeflere ulaşamadığı görülmektedir.

Türkiye'nin bugünkü durumuna bakıldığında insanların içinde buldukları sosyo-ekonomik koşullardan dolayı rekreatif faaliyetlere katılabilmeleri için yeterli boş zamana sahip oldukları görülmektedir (Karaküçük, 1997, s. 283). Ekonomik koşullar ve sanayileşmeye geç girme gibi nedenlerden kaynaklanan boş zamanlar, tarım bölgelerinde mevsimselliğin getirdiği zorunlu olarak boş kalma, insanların işsizlikten kaynaklanan boş zamanları, öğrencilerin okul dışındaki boş zamanları, engelli insanların ve ev hanımlarının sahip olduğu boş zamanlar, Türkiye'de insanların sahip olduğu boş zamanın bolluğuna örnek olarak gösterilebilir (Kılıçarslan, 2019). Günümüzde sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyde meydana gelen ilerleme ile birlikte insanlar kendileri için faydalı olan faaliyetlere yönelmişlerdir. Farkındalığı, bilgisi, boş zamanı ve harcanabilir geliri artan insanlar, boş zamanlarını en iyi şekilde değerlendirme arayışına girmişlerdir. Dolayısıyla, bu insanlar, farklı sosyal çevrelere girme, stresten uzaklaşma, değişen çevre koşullarına uyum sağlama, beden ve ruh sağlığını koruma ve geliştirme gibi kendilerine katkı sağlayacak faaliyetleri gerçekleştirme eğilimindedirler (Albayrak, 2012, s. 44). Farklı amaçlarla boş zamanlarını değerlendirmek isteyen bu insanların çeşitli rekreatif faaliyetlere katılmalarında içinde buldukları kültür, önemli bir etkiye sahiptir.

Türk toplumu, kültürel değerler açısından oldukça zengindir. Bunları bilgi haline gelen, sanat haline gelen ve yaşanan kültürel değerler olarak üç kategori altında incelemek mümkündür. Atasözleri, destanlar, halk ilaçları ve geleneksel ve zengin Türk

mutfağı bilgi haline gelmiş olan kültürel değerlere örnektir. Halk oyunları, halk müziği, sıra geceleri, el sanatları, halıcılık ve kilimcilik de sanat haline gelmiş kültürel değerlerdir. Yaşanan kültürel değerler ise yöresel kıyafetler, doğum gelenekleri, cenaze merasimleri, evlenme geleneğinde yapılan gelin alma, damat tıraşı ve kına gecesidir. Bunların yanı sıra yağlı güreşler, hayvan dövüşleri, boğa güreşleri, cirit oyunları ve mehter gösterileri de Türk toplumunun kültürünü yansıtan değerler arasındadır (Akgöz, 2003, s. 33). Günümüzde bu değerlerin büyük bir kısmı halâ yaşatılsa da Türk toplumunun boş zamanlarını genel olarak pasif etkinliklerle değerlendirdikleri görülmektedir. TV izlemek, radyo dinlemek, sinema ve tiyatroya gitmek, maç izlemek, arkadaşlarla vakit geçirmek, kahvehaneye gitmek ve gazete okumak gibi etkinlikler, Türk toplumunun boş zamanlarını pasif olarak değerlendirdiği faaliyetlere örnek olarak gösterilebilir (Karaküçük, 1997, 285).

Türk toplumunun boş zaman değerlendirme faaliyetleri ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde Türk toplumunun boş zamanlarını pasif şekilde değerlendirdiğini gösteren çalışmalara rastlanmaktadır. Devlet Plânlama Teşkilatı tarafından yapılan bir çalışma sonucuna göre Türk toplumu, en çok TV izleyerek boş zamanlarını değerlendirmektedir. Ev dışı boş zaman değerlendirme faaliyeti olarak da erkeklerin kahvehaneye giderek vakit geçirdikleri görülmektedir (Hacıoğlu, 1998'den aktaran, Köybaşı, 2006, s. 114). Gürbüz, Yenel, Özdemir, Akgül ve Karaküçük (2011) tarafından yapılan bir çalışmada ise insanların boş zamanlarını en çok gazete okuyarak değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kurar ve Baltacı (2014), Alanya'da yaşayan yerli halkın boş zaman değerlendirme alışkanlıklarını ortaya çıkarmak amacıyla yaptıkları bir çalışmada, yerli halkın en çok piknik yaparak ve arkadaş ziyaretleriyle boş zamanlarını değerlendirdiklerini ortaya koymuşlardır. Akkaya (2008) tarafından üniversite öğrencilerinin boş zaman alışkanlıkları ve popüler kültür etkinlikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmada ise öğrencilerin boş zamanlarını en çok internet kullanarak değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun nedeni, öğrencilerin gelişen teknoloji sayesinde ihtiyaç duydukları bilgilere internet ortamında kolayca erişebilmeleridir.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) ürettiği Zaman Kullanım İstatistikleri 2014-2015 verileri, kişilerin bir günlük zaman diliminde (24 saat) hangi faaliyetlere zaman ayırdığına ilişkin bilgiler sunmaktadır. Zaman Kullanım İstatistikleri'nde kişilerin yaş, cinsiyet, eğitim durumu, gelir düzeyi ve çalışma durumu gibi değişkenler göz önünde

bulundurularak hangi faaliyetlere ne kadar zaman ayırdıklarına ilişkin veriler elde edilmiştir. Elde edilen verilere göre zorunlu ihtiyaçlar dışında boş zaman olarak değerlendirilen faaliyetlerin başında TV izlemek, akraba ve arkadaş ziyaretleri gelmektedir. Bunun yanı sıra kişilerin spora ayırdıkları zamanın ise ortalama 11 dakika olduğu görülmektedir. En çok yapılan sportif faaliyetler ise sırasıyla yürüyüş, koşu ve bisiklet sürmek olmuştur (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2015).

2.6.1. Eskişehir kültürüne özgü boş zaman değerlendirme

Tarihi, Anadolu tarihi kadar eskiye dayanan ve Anadolu'nun geçirdiği tüm evreleri geçiren Eskişehir, Anadolu'nun ilk yerleşim merkezlerinden biridir (Şahin, 2011, s. 221). Eskişehir, İç Anadolu Bölgesi'nde Anadolu'yu batıya bağlayan bir kavşak noktasında yer almaktadır (Tokay Argan, 2016, s. 74). 2019 yılında nüfusu 887 bin 475 olan Eskişehir'in ikisi merkez olmak üzere toplam 14 ilçesi bulunmaktadır. Bu ilçeler, Alpu, Beylikova, Çifteler, Günyüzü, Han, İnönü, Mahmudiye, Mihalgazi, Mihalıççık, Odunpazarı, Sarıcakaya, Seyitgazi, Sivrihisar ve Tepebaşı'dır (Eskişehir Valiliği, 2020). Yakın zamana kadar sanayi kenti olarak bilinen Eskişehir, son zamanlarda kentsel yenileme çalışmaları sayesinde turizm açısından popüler bir destinasyon haline gelmiştir (Oyman, Yılmaz ve Kutlu, 2010, s. 132). Özellikle son yıllarda kültür ve sanat kenti olma değerleri ile iç turizmde ivme kazanan Eskişehir (Akoğlan Kozak, Çoban ve Çoban, 2019), 2013 yılında Türk Dünyası Kültür Başkenti seçilmiş ve yerli ve yabancı turistler için tarihi bir kent haline dönüşmüştür (Yorulmaz, 2019, s. 12).

Eskişehir, tarihin her döneminde ticari, ekonomik ve stratejik bakımdan önemli bir konumda olmuştur. Geniş ve verimli ovaları, Anadolu'yu batıya bağlayan bir kavşak noktasında yer alması, askeri ve ticari önemi şehrin her zaman göç almasına ve çeşitli savaflara sahne olmasına neden olmuştur (Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2020). Eskişehir, aldığı bu göçlerden dolayı bir göçmen kenti olarak da bilinmektedir. Göçmenler, geldikleri bölgelerin kendine özgü giyim-kuşam, dil, yeme içme alışkanlıkları ve eğlence gibi bazı alışkanlıkları beraberinde getirmiş ve şehrin kültürel dokusunu önemli ölçüde etkilemişlerdir (Şahin, 2011, s. 40). Örneğin, Osmanlı Devleti'nin iskân politikasıyla Eskişehir'e yerleştirilen Tatarlar şehre hem kendi geleneklerini getirmişler hem de şehrin kültüründen etkilenmişlerdir (Kara, 2011, s. 147). Eskişehir ile özdeşleşmiş bir börek olan Çibörek, Eskişehir'e ilk yerleşen Kırım Tatar

göçmenleri ile Eskişehir mutfağına girmiştir (Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2020).

Eskişehir’de yaşayan yerli halkın boş zaman faaliyetlerine katılmalarında içinde buldukları topluma ait kültürel değerlerin ve şehrin sunduğu rekreatif olanakların önemli bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Şehrin sunduğu rekreatif olanaklar ve yerli halkın sahip olduğu kültürel değerler ve alışkanlıklar kapsamında Eskişehirliilerin boş zamanlarını açık ve kapalı alanlarda çeşitli şekillerde değerlendirdikleri görülmektedir.

Eskişehir’de insanların boş zamanlarını değerlendirebilecekleri çeşitli rekreasyon alanları mevcuttur. İnsanlar, kendi istek ve ihtiyaçları doğrultusunda farklı rekreasyon alanlarına yönelmektedirler. İnsanların kendilerini yenilemelerine olanak sağlayan bu alanlar sadece ziyaretçiler için değil aynı zamanda yerli halkın boş zaman faaliyetlerini değerlendirmede yararlanacakları alanlar olduğundan ve bir bölgenin gelişmişliğini göstermesi bakımından önemlidir (Eskişehir Turizm Master Plânı, 2011). Eskişehir’de hem ziyaretçilerin hem de yerli halkın boş zamanlarını değerlendirebilecekleri alanlar, Kent Park, Bilim Sanat ve Kültür Parkı, Eskişehir Büyük Şehir Belediyesi Eti Sualtı Dünyası, Şelale Park, Haller Gençlik Merkezi, THK İnönü Havacılık Eğitim Merkezi, Mahmudiye ve Çifteler Haraları’dır (Eskişehir Turizm Master Plânı, 2011; Üsküdar, 2012, s. 81). Bu alanların yanı sıra yerli halkın boş zamanlarını değerlendirmek için özellikle bahar aylarından itibaren hafta sonlarında tercih ettikleri mesire alanları da bulunmaktadır (Üsküdar, 2012, s. 81). Aynı zamanda Eskişehir’deki alışveriş merkezleri de halkın boş zamanlarında tercih ettikleri önemli rekreasyon alanları arasında yer almaktadır.

Kültürel ve sanatsal yönleriyle ön plânda olan Eskişehir’in, müzeler bakımından oldukça zengin olduğunu söylemek mümkündür. İnsanların boş zamanlarında ziyaret edebilecekleri önemli alanlardan biri olan müzeler, toplumların kültürel mirasının korunduğu ve gelecek nesillere aktarıldığı, onarıldığı, sergilendiği, eğitim amacıyla kullanılan ve halkı eğlendirici yönleri olan kurumlardır (Mercin, 2003, s. 112). Bu nedenle toplumlar için önemli bir yeri olan müzeler, hem turistlerin hem de yerli halkın ziyaret edebileceği alanlardır. Eskişehir’de bakanlığa bağlı olarak faaliyet gösteren Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi bulunmaktadır. Bakanlık denetiminde özel müze statüsünde ise Cumhuriyet Tarihi Müzesi, Eğitim Karikatürleri Müzesi, Çağdaş Sanatlar Müzesi, Çağdaş Cam Sanatları Müzesi, Lületaşı Müzesi, Eskişehir Osman Gazi

Üniversitesi Zooloji Müzesi, Havacılık Müzesi, İnönü Karargâh Binası ve Savaş Müzesi, Odunpazarı Belediyesi Cam Atölyeleri ve Müzesi, Kent Belleği Müzesi, Demiryolları Müzesi, Yunus Emre Müzesi, Yılmaz Büyükerşen Balmumu Heykeller Müzesi, Pessinus Açık Hava Müzesi, Seyitgazi Bor ve Etnografya Müzesi, Eskişehirspor Müzesi ve Odunpazarı Modern Müze bulunmaktadır (Eskişehir Kültür Mirası Envanteri, 2020).

Anadolu şehirlerinde yaygın rekreatif faaliyetler arasında yer alan hamam kültürünün (Yorulmaz, 2019, s. 16), jeolojik yapısı itibariyle oldukça zengin termal kaynaklara sahip olan (Eskişehir Turizm Master Plâni, 2011) ve su kenti olarak da bilinen Eskişehir’de de yaşatıldığı görülmektedir ([http-1](#)). Anadolu Türk mimarisinde İslam dininin temizlik ile ilgili oluşturduğu kurallar çerçevesinde su ile ilgili olarak inşa edilen yapılar arasında en önemli grubu hamamların oluşturduğunu söylemek mümkündür (Altınsapan, 2009, s. 1). Türk kültüründe tarihi oldukça eskilere dayanan hamam kültürü (Koylu ve Birgün, 2015, s. 91) günümüzde de termal kaynaklara sahip bölgelerde yaşatılmaktadır. Eskişehir yerli halkı için önemli bir yeri olan hamam kültürü, zamanla bir gelenek haline gelmiştir ([http-1](#)). Eskiden bir ihtiyaç olarak gidilen hamamlar, günümüzde eğlenmek, bir araya gelmek ve hoşça vakit geçirmek amacıyla gidilen rekreasyonel faaliyet alanları haline gelmiştir (Yorulmaz, 2019, s. 16). Hamamlarda eş, dost, komşu ve akraba kadınlar kına, düğün, kırk çıkarma ve benzeri nedenlerle bir araya gelmektedir. Böylece hamamlar, kadınların dinlendikleri, eğlendikleri ve sosyalleştikleri yerlere dönüşmektedir ([http-1](#)).

Tarihi evleri ve sokakları ile Anadolu Türk kentinin dokusunu yansıtan ve Eskişehir’in en eski yerleşim yeri olan Odunpazarı (Eskişehir Turizm Master Plâni, 2011) kendine özgü bir boş zaman kültürüne sahiptir. Odunpazarı, lületaş ustaları, bakırcılar ve demirciler gibi geleneksel el sanatlarının isimleriyle anılan sokaklara sahiptir. Osmanlı dönemi sivil mimari örneklerini koruyan Odunpazarı, kendine özgü yapısı, görünümü, kıvrımlı yolları, çıkmaz sokakları, ahşap süslemeli, bitişik düzenli ve cumbalı evleri ile günümüze kadar gelmiştir (Okumuş, 2015, s. 724). Odunpazarı Evleri’nde konaklar, alışveriş mekânları, çay bahçeleri, kiraathaneler, nargile evleri, köfteciler, butik oteller, çarşılar, müzeler, hanlar, arastalar, çeşmeler ve camiler de Odunpazarı’nın sürekli canlı kalmasını sağlayan mekânlardır (Okumuş, 2013, s. 107). Yerli halkın ve turistlerin boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla çoğunlukla bu mekânları tercih ettikleri görülmektedir. Özellikle Odunpazarı’nda son yıllarda faaliyet göstermeye başlayan çayhaneler ve kahvehanelere kadın, erkek, öğrenci, siyasetçi, işçi, memur, iş adamı, esnaf

ve yönetici gibi pek çok kesimden yerli halk uğrayıp burada vakit geçirmekte, sohbet etmekte ve entelektüel konularda konuşup tartışmaktadır (Okumuş, 2013, s. 115).

Bir bölgede yapılan festival ve etkinlikler, insanların boş zamanlarında katılabilecekleri rekreatif faaliyetlerdendir. Bu etkinlikler milli, yerli ve uluslararası alanlarda olabilmektedir. Eskişehir’de milli olaylara ve inançlara bağlı bazı etkinlikler Milli İnönü Zaferi Günü, Eskişehir’in kurtuluşu, Atatürk’ün Eskişehir’e gelişi, Seyitgazi’nin kurtuluşu, Mahmudiye’nin kurtuluşu ve Sivrihisar’ın kurtuluşudur. Nevruz, Tepreş Şenliği, Kayakent Çukurbağ Şenlikleri ve Kilim Festivali gibi kutlamalar ise yerli değerlere ve inançlara bağlı kutlamalara örnektir. Uluslararası Eskişehir Festivali, Ulusal Opera ve Bale Günleri Festivali, Amatör Caz Müzisyenleri Festivali, Ulusal Sanat Çalıştayı, Uluslararası Eskişehir Şiir Festivali, Uluslararası Eskişehir Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Festivali, Yunus Emre Kültür ve Sanat Haftası ve Uluslararası Eskişehir Film Festivali ise şehrin sanat imajına katkı sağlayan ve Avrupa kenti olarak anılmasını sağlayan festivallerdir (Eskişehir Turizm Master Plânı, 2011). Bu etkinliklerin yanı sıra TÜYAP Eskişehir Kitap Fuarı, Hobi, Spor ve Hediyelik Eşya Fuarı, Eskişehir Alışveriş Festivali Marka ve Yöresel Lezzetler Fuarı, Eskifest ve Milyonfest gibi etkinlikler de düzenlenmektedir.

Alanyazın incelendiğinde Eskişehir’in yerli halkının boş zaman değerlendirme alışkanlıklarını konu alan çalışmaların sınırlı sayıda olması dikkat çekmektedir. Okumuş (2013), yaptığı bir çalışmada Eskişehir Odunpazarı Evleri’nde Ramazan gecelerinde insanların boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini ortaya koymuştur. Çalışma sonucunda Odunpazarı Evleri’nde Ramazan Ayı boyunca boş zaman değerlendirmenin, dinlenme, eğlenme, oyun, arkadaşlık, toplumsal münasebetler, eğitim, siyaset, yeme-içme kültürü, sosyalleşme, ekonomi, aile, kadın ve vakit geçirme gibi boyut ve işlevleri kapsadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yazar 2015 yılında yaptığı çalışmada ise 2013 yılında yaptığı çalışmadan daha kapsamlı olarak Eskişehir Odunpazarı Evleri’nde yaz ve kış aylarında, gece ve gündüz, Ramazan ayında ve diğer aylarda insanların boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada, boş zaman değerlendirme mekânları içinde ve çevresinde erkek, kadın, çocuk, genç ve yaşlı, öğrenci, memur, işçi, öğretmen, din görevlisi, akademisyen, esnaf, işsiz ve siyasetçi gibi her kesimden insanın boş zaman değerlendirme kapsamında dinlenme, eğlenme, oyun, arkadaşlık, toplumsal münasebetler, eğitim, siyaset, yeme-içme kültürü, sosyalleşme,

ekonomi, vakit geçirme, din, kadın ve aile, sanat, müzik, kamuoyu, turizm ve dedikodu gibi boyutların yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Konu ile ilgili yapılan sınırlı sayıdaki çalışmalar incelendiğinde yerli halkın boş zaman değerlendirme faaliyetlerinin Odunpazarı ilçesiyle sınırlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, Eskişehir yerli halkının boş zaman değerlendirme alışkanlıklarına yönelik güncel ve kapsamlı araştırmalara rastlanmamıştır.

3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın evrenine ve örnekleme, verilerin toplanmasına, verilerin analizine ve verilerin inandırıcılığına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini Eskişehir’de yaşayan ve boş zaman faaliyetlerine katılan yerli halk oluşturmaktadır. Zaman ve maliyet açısından evrenin tamamına ulaşmak mümkün olmadığından (Kozak, 2001, s. 33) örnekleme sürecinden yararlanılmıştır. Evrenin belirli bir kısmının araştırmaya dahil edilmesi işlemine örnekleme denmektedir (Kozak, 2014, s. 112). Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan amaçlı örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemlerine başvurulmuştur. Amaçlı örnekleme, pek çok durumda olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında kullanılan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 107). Bu örnekleme yöntemi ile elde edilen sonuçları tüm evrene genellemek mümkün değildir. Kartopu örneklemede ise örnek kütlede yer alan kişiler ile görüşme esnasında, bu kişilerden konu ile ilgili bilgi toplanabilecek kişileri aday göstermesi istenmektedir. Önerilen bu kişilerle görüşülerek onlardan da konu ile ilgili kişileri önermeleri doğrultusunda süreç işlemektedir (Kurtuluş, 2010, s. 65). Süreç ilerledikçe elde edilen isimler veya durumlar kartopu gibi büyümektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 111).

Araştırma kapsamına Eskişehir’in merkez ilçeleri olan Tepebaşı ve Odunpazarı’nda yaşayan ve boş zaman faaliyetlerine katılan yerli halk dahil edilmiştir. Araştırma kapsamında Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerinin tercih edilmesinin nedeni, bu ilçelerin en fazla nüfus yoğunluğuna sahip olan ilçeler olması ve boş zaman değerlendirme faaliyetleri bakımından zengin kaynaklara sahip olmasıdır.

3.2. Verilerin Toplanması

Bu başlık altında veri toplama aracının oluşturulmasına, veri toplama tekniğine ve verilerin toplanma sürecine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.2.1. Veri toplama aracının oluşturulması

Araştırmada kaynak kişilerden verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formlarından yararlanılmıştır. İki kısımdan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formunun ilk kısmında, katılımcıların profilini ortaya koymak amacıyla yaş, cinsiyet, gelir, meslek, eğitim durumu ve medeni durum gibi demografik bilgi sorularına yer verilmiştir (EK-1). İkinci kısmında ise Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerlerin yerli halkın boş zaman faaliyetlerine katılım alışkanlıklarını nasıl şekillendirdiğini belirlemeye yönelik altı adet açık uçlu soruya yer verilmiştir. Soruları tümevarımsal bir yaklaşım benimsenerek sistematik bir sıralama ile oluşturulmuştur.

Görüşme formunun kapsam geçerliliğinin sağlanabilmesi için uzman görüşlerine başvurulmuştur. Bu kapsamda, alanında uzman toplam dört akademisyenin görüşü alınmıştır. Uzmanların görüşlerini ifade etmeleri amacıyla araştırmacı tarafından uzman görüş formu hazırlanmıştır. Uzman görüş formunda her bir ifade için uzmanların "gerekli", "gerekli/yetersiz" ve "gereksiz" olarak görüşlerini ifade edebilecekleri boş bir alan bırakılmıştır. Uzmanların görüşleri neticesinde benzer bulunan ifadeler görüşme formundan çıkarılmıştır. Daha sonra ifadelerin anlaşılabilirliğini artırmak amacıyla cümle yapılarında gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Böylece görüşme sorularına son hali verilmiştir. Görüşme formunun anlaşılabilirliğini ölçmek amacıyla 22 Mayıs 2020 tarihinde Eskişehir'deki yerli halktan iki kişiyle pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Pilot görüşmeler neticesinde anlaşılmayan ifadeler tespit edilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılarak görüşme formuna son hali verilmiştir. Görüşme formu EK-2'de yer almaktadır.

3.2.2. Veri toplama tekniği

Araştırmanın verilerinin toplanmasında nitel araştırma veri toplama tekniklerinden biri olan görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Nitel araştırmada en sık kullanılan veri toplama tekniği olan görüşme (Yıldırım ve Şimşek, 2011), katılımcılara bir dizi açık uçlu soru yöneltilerek onların belirli bir konu üzerindeki düşünce ya da gözlemleri hakkında bilgilerin toplanmasıdır (Kozak, 2014, s. 89). Görüşme sırasında katılımcılardan konu ile ilgili derinlemesine yanıtlar almak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede, katılımcılara yöneltilen soruların sayısı

ve sırası, ortama göre değişebilmekte ve gereken durumlarda katılımcılara ek sorular da yneltilebilmektedir (Kozak, 2014, s. 90).

3.2.3. Veri toplama süreci

Araştırmada verilerin toplanması aşamasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma, 17 Haziran-14 Temmuz 2020 tarihleri arasında Eskişehir’de yaşayan ve boş zaman faaliyetlerine katılan yerli halk ile yüz yüze görüşülerek yürütülmüştür. Görüşmeler, katılımcıların iş yerlerinde, evlerinde ve kafelerde sessiz bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ulaşmada amaçlı örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Katılımcılar ile görüşme yapmadan önce telefon aracılığıyla iletişime geçilerek araştırma hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonra katılımcıların müsaitlik durumları dikkate alınarak görüşme için randevu alınmıştır. Bu kapsamda Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerinde önceden belirlenen yer ve zamanda toplam 27 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce katılımcılara araştırmanın amacı, boş zaman ve kültür kavramları ile ilgili kısa bilgiler verilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Bu aşamada katılımcılara kaynak kişi bilgi formu doldurtulmuş ve ses kaydı için yazılı izinleri alınmıştır. Görüşme esnasında araştırmacı tarafından ses kaydının yanı sıra el ile not tutularak da veriler kayıt altına alınmıştır. Bu kapsamda yedi ila 49 dakika arasında süren görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Verilerin kendini tekrarlamaya başladığı araştırmacı tarafından fark edildiğinde veri toplama işlemi sonlandırılmıştır. Daha sonra görüşme esnasında kullanılan ses kayıtları ve araştırmacının notları yazıya dökülmüş ve deşifre metinleri oluşturulmuştur. Katılımcıların gerçek isimleri gizlenip 1’den 27’ye kadar numaralandırılmıştır. Görüşmeye katılan katılımcıların demografik özellikleri ve görüşme sürelerine ilişkin bilgilere Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Görüşme Süreleri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Meslek	Görüşme Süresi (dk)
K1	55	Erkek	Evli	Lisans	Memur	37:31
K2	28	Erkek	Evli	Ön Lisans	İşçi	33:06
K3	27	Kadın	Evli	Ön Lisans	Ev Hanımı	18:17
K4	42	Erkek	Evli	Lise	Servis Personeli	17:51
K5	37	Erkek	Evli	Ön Lisans	Kamu İşçisi	25:31
K6	31	Erkek	Evli	Lise	İşçi	19:38
K7	54	Erkek	Evli	Ön Lisans	Birim Amiri	49:18
K8	29	Erkek	Bekâr	Lisans	Resepsiyonist	24:25
K9	47	Kadın	Evli	Lise	Ev Hanımı	15:38
K10	45	Kadın	Evli	Lise	Ev Hanımı	21:01
K11	44	Kadın	Evli	Lise	Ev Hanımı	35:38
K12	58	Kadın	Evli	İlkokul	Ev Hanımı	27:00
K13	28	Kadın	Evli	Lisans	Ev Hanımı	9:17
K14	45	Kadın	Bekâr	Lise	Kamu işçisi	12:34
K15	36	Kadın	Bekâr	Lise	Asistan	22:59
K16	38	Kadın	Evli	Yüksek Lisans	Ev Hanımı	10:08
K17	40	Kadın	Evli	Lise	Ev Hanımı	14:04
K18	39	Erkek	Evli	Ortaokul	Fırıncı	13:26
K19	26	Erkek	Bekâr	Ön Lisans	Kuaför	13:28
K20	35	Kadın	Bekâr	Lise	Güvenlik	27:29
K21	23	Erkek	Bekâr	Lise	İşçi	16:36
K22	19	Erkek	Bekâr	Lise	Servis Personeli	7:18
K23	43	Erkek	Evli	Ön Lisans	İşçi	13:34
K24	27	Kadın	Bekâr	Lise	Kamu işçisi	10:29
K25	36	Kadın	Bekâr	Lisans	Temizlik Görevlisi	18:05
K26	33	Kadın	Evli	Ön Lisans	Ev Hanımı	20:12
K27	39	Kadın	Evli	İlkokul	Ev Hanımı	10:50

3.3. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler nitel araştırmalarda sıklıkla başvurulan içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009, s. 269). Başka bir deyişle içerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar etrafında bir araya getirmek ve bu verileri okuyucunun anlayacağı şekilde düzenleyerek yorumlamaktır.

Bu araştırmada elde edilen veriler aşağıda yer alan dört aşama dikkate alınarak çözümlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 228):

- Verilerin kodlanması,
- Temaların bulunması,
- Kodların ve temaların düzenlenmesi,
- Bulguların tanımlanması ve yorumlanması.

Analiz aşamasında ilk olarak ses kaydı ve el ile tutulan notlar hiçbir değişiklik yapılmadan araştırmacı tarafından yazıya dökülmüştür. Araştırmacı elde ettiği verileri inceleyerek anlamlı bölümlere ayırmış ve her bölümün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiğini bulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 228). Daha sonra ifadelerin tekrar etme sıklığına göre kodlar oluşturulmuştur. Oluşturulan kodlar, araştırmacı tarafından derinlemesine incelenmiş ve ortak özelliklerine göre temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Temaların belirlenmesi aşamasında tez danışmanının görüşü alınmıştır. Sonuç olarak araştırma kapsamında altı ana tema ve 47 alt tema ortaya çıkmıştır. Belirlenen temalar şu şekildedir

- Tema 1: *Boş zamanın anlamı*
- Tema 2: *Boş zaman değerlendirme*
- Tema 3: *Boş zaman aktivitelerine katılma durumunu etkileyen faktörler*
- Tema 4: *Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerler*
- Tema 5: *Eskişehir'de yaşayan kadınların boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler*

- Tema 6: *Eskişehir’de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler*

3.4. Verilerin İnanırlılığı

Nitel araştırmalarda verilerin inandırlılığını sağlamak ve araştırmanın olası ve aktarılabılır olduğunu ağıklayabilmek için birtakım ölçütler bulunmaktadır (Glesne, 2013: 65-66). Araştırmanın inandırlılığının sağlanmasında en yaygın iki ölçüt, geçerlilik ve güvenilirliktir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 255). Geçerlilik, bir lme aracının geliştirildiği konuda amaca yönelik olması ve ölçmeyi amaçladığı özelliği başka bir özellikle karıştırmadan doğru olarak ölçebilme derecesidir (Kozak, 2001, s. 85). Bu araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla birtakım yöntemlerden yararlanılmıştır. Öncelikle araştırma konusuna uygun olduğu düşünülen yöntem seçilmiştir. Görüşme sorularının hazırlanması aşamasında konu ile ilgili uzman görüşlerine başvurulmuş ve uzman görüşleri dikkate alınarak sorularda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Görüşme sorularının anlaşılabılırliğini ölçmek amacıyla pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Pilot görüşmeler neticesinde sorular yeniden gözden geerilmiştir. Görüşme yapılan katılımcıların onayları alınmış ve araştırmanın yapı geçerliliğini artırmak amacıyla katılımcılara araştırmanın her aşamasıyla ilgili detaylı bilgiler verilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 259). Görüşmelerden elde edilen veriler neticesinde doygunluk noktasına ulaşıldığı anlaşılmış ve veri toplama işlemi sonlandırılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında toplanan verilerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu bağlamda bulgular, katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular ve Eskişehir'de yerli halkın boş zaman değerlendirmesinde kültürün etkileri ile ilgili bulgular şeklinde iki başlık altında sunulmaktadır.

4.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Görüşme yapılan katılımcıların belirlenmesinde katılımcı profilinin çeşitliliği göz önünde bulundurulmuştur. Araştırmanın katılımcı profilini 19 ile 58 yaş arasında yer alan bireyler oluşturmaktadır. Görüşme yapılan katılımcılardan 15'i kadın, 12'si erkektir. Katılımcıların çoğu evlidir. Kadın katılımcılar arasında 10 ev hanımı, iki kamu işçisi, bir asistan, bir güvenlik görevlisi ve bir de temizlik görevlisi bulunmaktadır. Erkek katılımcılar arasında ise dört işçi, iki servis personeli, bir kamu işçisi, bir birim amiri, bir resepsiyonist, bir fırıncı, bir memur ve bir de kuaför bulunmaktadır. Katılımcıların eğitim durumları ise ilkokul (2), ortaokul (1), lise (12), ön lisans (7), lisans (4) ve yüksek lisans (1) düzeyindedir.

4.2. Eskişehir'de Yerli Halkın Boş Zaman Değerlendirmesinde Kültürün Etkileri İle İlgili Bulgular

İçerik analizi sonucunda altı adet tema elde edilmiştir. Bu temalar “*Boş zamanın anlamı*”, “*Boş zaman değerlendirme*”, “*Boş zaman aktivitelerine katılma durumunu etkileyen faktörler*”, “*Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerler*”, “*Eskişehir'de yaşayan kadınların boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler*” ve “*Eskişehir'de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler*” şeklindedir. Elde edilen temalara aşağıda tablolar halinde yer verilmiştir.

4.2.1. Boş zamanın anlamı

Katılımcılar için boş zamanın ne anlam ifade ettiğini ortaya koymak amacıyla yöneltilen “Boş zaman kavramı sizin için ne ifade etmektedir?” sorusuna verilen yanıtlar incelenmiştir. Yapılan analizler doğrultusunda “boş zamanın anlamı” ana teması ve bu ana tema altında “algılanan özgürlük”, “aktiviteler” ve “algılanan fayda” olmak üzere toplam üç alt tema belirlenmiştir. Bu alt temaların altında ise ifadelerin tekrar etme sıklığına göre kodlar yer almaktadır. Tablo 2’de “boş zamanın anlamı” ana teması altında yer alan alt temalara ve kodlara yer verilmiştir.

Tablo 2. Boş zamanın anlamı (Tema 1)

Tema 1	Alt Temalar	Kodlar
Boş zamanın anlamı	Algılanan özgürlük	-dinlenmek (11) -kendine zaman ayırmak (7) -işten geriye kalan zaman (5) -farklı bir şeyle uğraşmak (1) -kendimi iyi hissettiğim işlerle uğraştığım zaman (1) -kendim için güzel bir şeyler yapmak (1) -izin günü (1)
	Aktiviteler	-kitap okumak (5) -çocuklarla zaman geçirmek (3) -aile ve arkadaşla zaman geçirmek (3) -spor yapmak (1) -hobilerle ilgilenmek (1) -aile ziyaretleri (1) -uyku vaktine kadar geçen sürede yapılan aktiviteler (1) -evde zaman geçirmek (1) -aktiviteye katılmak (1) -müzik dinlemek (1) -TV izlemek (1) -el işi yapmak (1) -tatil yapmak (1) -gezmek (1) -piknik yapmak (1)
	Algılanan fayda	-verimli geçirilen zaman (1) -değerlendirilmesi gereken zaman (1)

4.2.1.1. Algılanan özgürlük

Boş zamanın doğası gereği kişiler, kendi özgür iradeleriyle bir faaliyete katılmaktadırlar. Dolayısıyla kişiler için boş zaman, zorunlu faaliyetler dışında, özgürce geçirdikleri zaman dilimini ifade etmektedir. Bu bağlamda, algılanan özgürlük alt teması altında dinlenmek, kendine zaman ayırmak ve işten geriye kalan zaman ifadelerinin ön plâna çıktığı görülmektedir.

Boş zamanın kendileri için dinlenmek anlamına geldiğini vurgulayan K7 ve K3, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Boş zaman benim için dinlenmek demek. Hafta içi çok yorulduğum için dinlenmekten başka bir şeyi ifade etmiyor benim için”* (K7); *“Boş zaman benim için dinlenmeyi ifade ediyor”* (K3). Boş zamanın kendine zaman ayırmak anlamına geldiğini vurgulayan K9 ise *“Boş zaman denince aklıma kendime zaman ayırmak ve kendim için bir şeyler yapmak geliyor”* şeklinde görüşünü ifade etmektedir. İnsanlar yaşamlarını sürdürebilmeleri için çalışmaya ihtiyaç duymaktadır. Aynı zamanda, sosyal bir varlık olan insan çeşitli aktivitelere katılabilmek için de gerekli boş zamana ihtiyaç duymaktadır. Bu boş zaman ise insanların çalışma zamanı dışında ve diğer zorunlu ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda insanlar işten geriye kalan zamanlarını boş zaman olarak nitelendirmektedir. Boş zamanı işten geriye kalan zaman şeklinde vurgulayan K1 ve K22 görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Boş zaman iş dışında geriye kalan zamanı ifade ediyor benim için”* (K1); *“Boş zaman işimden geriye kalan zaman demek”* (K22).

4.2.1.2. Aktiviteler

İnsanlar, çeşitli amaçları ve istekleri doğrultusunda boş zaman aktivitelerine katılmaktadırlar. Gerçekleştirilen bu aktiviteler, kişilere göre farklılık gösterdiği için boş zaman kavramının anlamı da katılımcılara farklı aktiviteleri çağrıştırmaktadır. Katılımcıların katıldıkları aktiviteler arasında kitap okumak, çocuklarla zaman geçirmek ve aile ve arkadaşla zaman geçirmek ifadeleri ön plâna çıkmaktadır.

Boş zamanın anlamının kendileri için kitap okumak, çocuklarla zaman geçirmek ve aile ve arkadaşlarla zaman geçirmek olduğunu ifade eden katılımcıların bazıları, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Boş zaman denince aklıma kitap okumak geliyor. Çünkü ben boş zamanlarımı ağırlıklı olarak kitap okuyarak geçiririm”* (K16). Boş zamanın çocuklarla zaman geçirmek olduğunu vurgulayan K17 ise görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Boş zaman benim için çocuklarımla gezmek, onları parka götürmek ve onlarla bol bol zaman geçirmek demek”* (K17). Boş zamanın aile ve arkadaşlarla zaman geçirmek anlamına geldiğini ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır: *“Ben çalışan biri olduğum için benim için boş zaman, ailemle ve arkadaşlarımla geçirdiğim zaman demek”* (K23). K6 da benzer şekilde görüşlerini ifade etmektedir: *“Boş zamanlarımı genellikle*

ailemle geçirdiğim için boş zaman denince de aklıma kızım, eşim, annem ve babamla geçirdiğim zaman geliyor” (K6).

4.2.1.3. Algılanan fayda

İnsanlar boş zaman aktivitelerine bir fayda elde etme beklentisiyle katılmaktadır. Bu nedenle insanlar boş zamanı kendilerine fayda sağladıkları zaman olarak anlamlandırabilmektedirler. Bu bağlamda katılımcıların ikisi boş zamanı verimli geçirilen zaman ve değerlendirilmesi gereken zaman şeklinde ifade etmektedir. Boş zamanın verimli geçirilen zaman olduğunu vurgulayan K20, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “*Bence boş zaman, verimli geçirilen zaman dilimidir*” (K20). K21 ise boş zamanı “*Değerlendirilmesi gereken zaman*” şeklinde ifade etmektedir (K21).

4.2.2. Boş zaman değerlendirme

Katılımcıların boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini ortaya koymak amacıyla yöneltilen “Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz ve bu zaman diliminde ne tür aktivitelere katılıyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda “boş zaman değerlendirme” ana teması ve bu ana tema altında “sosyal faaliyetler”, “kültürel faaliyetler”, “sportif faaliyetler”, kişisel faaliyetler”, “kapalı alan faaliyetleri”, “turistik faaliyetler”, “açık alan faaliyetleri”, “teknoloji içerikli faaliyetler”, “dinlenme amaçlı faaliyetler” ve “imece usulü yardımlaşmalar” olmak üzere toplam 10 alt tema belirlenmiştir. Bu alt temaların altında ise ifadelerin tekrar etme sıklığına göre kodlar yer almaktadır. Tablo 3’te “boş zaman değerlendirme” ana teması altında yer alan alt temalara ve kodlara yer verilmiştir.

Tablo 3. Boş zaman değerlendirme (Tema 2)

Tema 2	Alt Temalar	Kodlar
Boş zaman değerlendirme	Sosyal faaliyetler	-Arkadaşlarla buluşmak/zaman geçirmek (20) -Çocuğuyla zaman geçirmek (13) -Gezmek (7) -Kahvehaneye gitmek (6) -Aileyle vakit geçirmek (4) -Konsere gitmek (4) -Sosyal aktivitelere katılmak (3) -Tavla oynamak (3) -Okey oynamak (3) -Güne katılmak (3) -Aile ziyaretleri yapmak (3)
	Kültürel faaliyetler	-Hamama gitmek (16) -Sinemaya gitmek (11) -Tiyatroya gitmek (9) -Müzeye gitmek (3) -Odunpazarı Evleri'ni gezmek (2) -Operaya gitmek (2) -Kültür turlarına katılmak (1) -Gezilere katılmak (1) -Keman resitaline gitmek (1) -Kültürel faaliyetlere katılmak (1) -Halk oyunlarını izlemek (1) -Sergiye katılmak (1) -Festivale katılmak (1) -Belediyenin düzenlediği etkinliklerine katılmak (1)
	Sportif faaliyetler	-Yürüyüş yapmak (15) -Spor yapmak (12) -Yüzmek (8) -Bisiklet sürmek (5) -Koşu yapmak (1) -Pilates yapmak (1) -Voleybol oynamak (1) -Halı saha maçı yapmak (1)

Tablo 3. (Devam) Boş zaman değerlendirme (Tema 2)

Boş zaman değerlendirme	Kişisel faaliyetler	-Kitap okumak (16) -Kendine zaman ayırmak (5) -Hobilerle ilgilenmek (4) -Müzik dinlemek (3) -Araştırma yapmak (2) -Şiir okumak (1) -Gazete okumak (1) -El işi yapmak (1) -Kişisel bakım yapmak (1)
	Kapalı alan faaliyetleri	-TV izlemek (19) -Kafeye gitmek (3) -Evde zaman geçirmek (2) -Alışveriş merkezine gitmek (2) -Maç izlemek (2)
	Turistik faaliyetler	-Tatil yapmak (15) -Şehir dışına seyahat etmek (4) -Denize gitmek (3) -Günübirlik seyahat etmek (2)
	Açık alan faaliyetleri	-Piknik yapmak (8) -Sebze/çiçek yetiştirmek (4) -Bahçede oturmak (2) -Köyde zaman geçirmek (2) -Parka gitmek (2) -Doğa etkinliklerine katılmak (2)
	Teknoloji içerikli faaliyetler	-Sosyal medya kullanmak (16) -İnternet oyunları oynamak (1)
	Dinlenme amaçlı faaliyetler	-Dinlenmek (7) -Uyumak (1)
	İmece usulü yardımlaşmalar	Kışlık hazırlıklar yapmak -Tarhana yapmak (2) -Konserve yapmak (1) -Salça yapmak (1)

4.2.2.1. Sosyal faaliyetler

İnsanlar sosyalleşmek amacıyla çeşitli aktivitelere katılmaktadırlar. Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların sosyalleşmek amacıyla katıldıkları faaliyetler arasında arkadaşlarla buluşmak/zaman geçirmek, çocuğuyla zaman geçirmek, gezmek ve kahvehaneye gitmek ifadelerinin ön plânda olduğu görülmektedir.

Boş zamanlarında arkadaşlarıyla zaman geçirdiğini ifade eden K2 ve K16'nın görüşleri şu şekildedir: *“Arkadaşarımla buluşuyorum. Daha dün akşam beraberdik mesela. Dört aydan sonra yeniden bir araya geldik”* (K2); *“Boş zamanlarımda en çok arkadaşarımla buluşup, onlarla sohbet etmeyi seviyorum”* (K16). Boş zamanlarında çocuğuyla zaman geçirdiğini ifade eden K6, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Genelde boş zamanlarımla kızımı geçiriyorum. Benim için işten çıktıktan sonra her şey ailedir”* (K6). Benzer şekilde K3 de görüşlerini ifade etmektedir: *“Boş zamanlarımda çocuğumla zaman geçiriyorum. Tek odak noktası benim için oğlum şu an”* (K3). Boş zamanlarında arkadaşlarıyla birlikte gezdiğini ifade eden K19'un görüşleri ise şu şekildedir *“Boş kaldığım zamanlarımda arkadaşarımla birlikte gezmeyi çok seviyorum”* (K19). Boş zamanlarında kahvehaneye gittiğini belirten K4 ise görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Akşamları arkadaşlarla kahvehaneye gidip okey oynarız. Son zamanlarda virüsten dolayı çok gidemedik”* (K4).

4.2.2.2. Kültürel faaliyetler

Boş zaman faaliyetleri içinde müze ziyaretleri, tarihi mekân ziyaretleri gibi aktiviteler kültürel faaliyetlerin içinde yer almaktadır (Karaküçük, 1997). Tablo 3'e bakıldığında kültürel faaliyetler arasında hamama gitmek, sinemaya gitmek ve tiyatroya gitmek ifadelerinin ön plâna çıktığı görülmektedir.

Boş zamanlarında hamama gitmeyi tercih eden katılımcılardan bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Eskişehir hamamları ile meşhurdur. Boş zamanlarımızda mümkün olduğu kadar arkadaşlarımızla toplu bir şekilde hamama gidiyoruz. Şu anda virüs nedeniyle gidemiyoruz ancak risk ortadan kalkınca en kısa zamanda yapabileceğimiz bir aktivite”* (K5). K11 de benzer şekilde görüşlerini ifade etmektedir: *“Hamam hastasıyım diyebilirim. Suyu çok seviyorum. Korona sürecinde hiç gitmedik ama mutlaka ayda bir defa hamama giderim. Pak Kadınlar Hamamı'na gidiyorum”*

genelde. Çok temiz bir hamam” (K11). Boş zamanlarında sinemaya ve tiyatroya gittiklerini ifade eden katılımcılardan K4, K9 ve K14’ün görüşleri şu şekildedir: “Fırsat buldukça eşimle sinemaya gideriz. Genellikle yerli filmleri tercih ediyoruz” (K4). “Boş zamanlarımda kızımın ve eşimle sinemaya gidiyorum. Tiyatroya da hayatımda iki veya üç kez gittim” (K9); “Ayda bir kere sinemaya giderim” (K14).

4.2.2.3. Sportif faaliyetler

İnsanlar, boş zamanlarında yürüyüş yapmak, futbol oynamak, voleybol oynamak ve maç izlemek gibi aktif veya pasif çeşitli sportif faaliyetlere katılmaktadırlar. Tablo 3 incelendiğinde sportif faaliyetler alt teması altında yürüyüş yapmak, spor yapmak, yüzmek ve bisiklet sürmek ifadelerinin ön plâna çıktığı görülmektedir.

Boş zamanlarında yürüyüş yaptıklarını ifade eden katılımcıların bazılarının görüşleri şu şekildedir: “Ben yürüyüş yapmayı çok seviyorum. Genelde tek başıma yapıyorum. Zaten eşim, yürüyüş yapmayı sevmiyor (K12). Benzer şekilde K9 da görüşlerini ifade etmektedir: “Boş zamanlarımda çoğunlukla yürüyüş yaparım. Çok seviyorum yürüyüş yapmayı” (K9). Boş zamanlarında spor yaptıklarını belirten katılımcılardan K17 ve K21 görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “Fırsat buldukça sportif faaliyetlere katılıyorum. Zaten önceden taekwondo hocasıydım. Şu an hastalığımın dolayısı bu işi yapamıyorum” (K17); “Boş zamanlarımda genelde spor yaparım” (K21). Boş zamanlarında havuzda yüzmeye gittiklerini belirten katılımcıların görüşleri ise şu şekildedir: “Mesaim bittikten sonra yüzmeye gidiyorum genelde. Şu an havuzlar kapalı olduğu için gidemiyorum ama normal şartlarda haftada üç gün yüzmeye gidiyorum” (K2); “Haftada bir iki kere yüzmeye gidiyorum” (K1). Boş zamanlarında bisiklet sürdüklerini ifade eden katılımcıların görüşleri şu şekildedir: “Akşamları yemekten sonra eşimle bisiklet süreriz” (K6); “Boş zamanlarımda kızımın bisiklet sürmeyi seviyorum” (K5).

4.2.2.4. Kişisel faaliyetler

Katılımcıların kişisel faaliyetler ile ilgili öne çıkan ifadeleri kitap okumak, kendine zaman ayırmak ve hobilerle ilgilenmektir. Boş zamanlarını kitap okuyarak değerlendiren katılımcıların bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “Fırsat buldukça boş

zamanlarımda kitap okurum. Sabah 09.00 akşam 21.00 çalıştığım için şu ara pek zaman ayıramıyorum. Ama boş zamanımda yarım kalmış bir kitabım varsa onu bitiririm. Çok seviyorum kitap okumayı” (K19); *“Kitap okumayı çok seviyorum. Şu an Kur’an-ı Kerim’in mealini araştırıyorum. Bir kitap çıkarmak üzereyim. Güzel bir arşivim oldu. Fırsat buldukça bu tür şeylerle ilgileniyorum”* (K17). Boş zamanlarında kendilerine zaman ayırdıklarını ifade eden K11 ve K10’un görüşleri ise şu şekildedir: *“Haftada bir günü kendime ayırıyorum. Mesela o gün kendime bakım yapıyorum, hamama gidiyorum mutlaka. Kremlerimi sürerim, saç bakımımı, cilt bakımımı yaparım. Gideceğim bir yer varsa süslenip oraya giderim”* (K11); *“Boş zamanlarımda kendime zaman ayırıyorum. Kendim için bir şeyler yapıyorum”* (K10). Boş zamanlarında hobileri ile uğraştıklarını belirten katılımcılar, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Bisiklet tamir etme hobim var. Çok seviyorum bisikleti söküp takmayı, tamiratını yapmayı”* (K19); *“Boş zamanım olursa hobilerimle ilgileniyorum”* (K1).

4.2.2.5. Kapalı alan faaliyetleri

Katılımcıların kapalı alan faaliyetlerinde en çok öne çıkan ifadeleri; TV izlemek ve kafeye gitmek olmuştur. Boş zamanlarında bu faaliyetlere katılan katılımcıların bazılarının görüşleri şu şekildedir: *“Genelde akşamları TV’de macera, bilim kurgu filmleri izliyorum. Eskiden tiyatroya, sinemaya da giderdim, ama evde film izlemek daha çok hoşuma gidiyor. Evde sehpanın üzerine yiyeceklerimi koyuyorum. İstedğim zaman filmi durdurabiliyorum. Benim için böyle daha keyifli oluyor”* (K7); *“Evde Netflix’ten film izliyorum”* (K15). Boş zamanlarında kafeye gittiğini belirten K20 ise görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Genelde kafeye gidiyoruz. Kafeler artık buluşma mekânları hepimiz için. Orada birkaç saat de olsa kaliteli zaman geçirebiliyoruz”* (K20). Benzer şekilde K21’in görüşleri de şu şekildedir: *“Boş zamanlarımda bazen kafeye gidip takılıyorum”* (K21).

4.2.2.6. Turistik faaliyetler

İnsanlar boş zamanlarında sürekli yaşadıkları yer dışında farklı yerleri gezip görmek istemektedirler. İnsanların farklı bir yeri gezme görme amaçlı yaptıkları bu seyahatler, turistik faaliyetlerin içinde yer almaktadır. Tablo 3 incelendiğinde turistik

faaliyetler arasında tatil yapmak ve şehir dışına seyahat etmek ifadelerinin ön plâna çıktığı görülmektedir.

Boş zamanlarında turistik faaliyetlere katılan katılımcıların bazıları, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Eşim ve ben memur olduğumuz için senelik iznimiz 30 gün. Bu izinlerin 30 gününü bir anda olmasa da en azından iki veya üç parça halinde kullanıyoruz. Bu izinlerimizi de genelde tatil yapmak için kullanıyoruz”* (K1). K23 de benzer şekilde görüşlerini ifade etmektedir: *“Üç yıldır yıllık izinlerimde ailecek tatile gidiyoruz”* (K23). Boş zamanlarında şehir dışına seyahat ettiğini ifade eden K2'nin görüşleri ise şu şekildedir: *“Fırsat buldukça şehir dışına çıkıyorum. Şehir turlarına katılıyorum. Gidip görmediğim, hayalini kurduğum şeyleri gerçekleştirmek istiyorum. Mesela kışın Uludağ'a gidiyorum. Görmediğim yerleri daha çok tercih ediyorum ama imkânlar doğrultusunda bu aktivitelere katılıyorum”* (K2).

4.2.2.7. Açık alan faaliyetleri

İnsanların boş zamanlarında katıldıkları aktivitelerden biri de açık alan faaliyetleridir. Tablo 3'e bakıldığında açık alan faaliyetleri arasında en çok piknik yapmak ve sebze/çiçek yetiştirmek ifadelerinin ön plâna çıktığı görülmektedir.

Boş zamanlarında piknik yaptığını ifade eden K18'in görüşleri şu şekildedir: *“Hafta sonları genelde arkadaşlarla pikniğe gidiyoruz”* (K18). K23 de benzer şekilde görüşlerini ifade etmektedir: *“Fırsat buldukça eşimle ve çocuğumla pikniğe gidiyoruz”* (K23). K6 ise *“Hafta sonları genellikle köydeki bahçeye gideriz. Orada yetiştirdiğim sebzelerle ilgilenirim”* şeklinde görüşlerini ifade etmektedir.

4.2.2.8. Teknoloji içerikli faaliyetler

Tablo 3 incelendiğinde teknoloji içerikli faaliyetler arasında katılımcıların en çok sosyal medyayı kullandıkları görülmektedir. Sosyal medyayı kullandıklarını ifade eden bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir: *“Sosyal medyada günde yaklaşık bir saatimi harcıyorum. Genelde Facebook'ta zamanımı geçiriyorum. Güncel şeyler paylaşıyor orada onları takip ediyorum. Arkadaşlarımın doğum günlerini oradan kutluyorum. Bazen de karavan ve gezilerle ilgili siteler oluyor onları takip ediyorum”* (K7); *“Boş kaldığımda sosyal medyada takılıyorum. Orada bayağı aktifim”* (K13); *“Sosyal medya kullanıyorum*

boş zamanlarımda. Arkadaşlarımla paylaştığı şeylere bakmayı seviyorum. Onların paylaştığı fotoğraflarda değişik yerleri görmeyi ve incelemeyi seviyorum” (K11).

4.2.2.9. Dinlenme amaçlı faaliyetler

İnsanlar beden ve ruh sağlığını korumak için birtakım faaliyetlerde bulunmaktadır. Dinlenmek ve uyumak da bu faaliyetler arasında yer almaktadır. Tablo 3’e bakıldığında katılımcıların çoğunluğunun dinlenme faaliyetinde bulunduğu görülmektedir. K26, konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Ev işleri ve çocukla ilgilendiğim için boş zamanlarımda genelde dinleniyorum” K(26).* K8 ve K7 de benzer şekilde görüşlerini ifade etmektedir: *“Çalıştığım için boş zamanımın bir kısmını dinlenmeye ayırıyorum” (K8); “Hafta içi çok yorulduğum için dinlenmek bana iyi geliyor” (K7).*

4.2.2.10. İmece usulü yardımlaşmalar

İmece usulü yardımlaşmaların arasında kışlık hazırlık yapmanın ön plâna çıktığı görülmektedir. Boş zamanlarında kışlık hazırlık yaptığını ifade eden K12, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Kışlık hazırlıklar yapıyorum. Vişneden konserve yapıyorum. Kendi evime yetecek kadar salça yapıyorum. Eskiden apartmana taşınmadan önce bahçeliydi evimizin önü. Bahçesinde ateş yakıp yapardım tüm bunları. Ben doğal şeyleri seviyorum. İçine ne kattığımı biliyorum. Un tarhanası ve göceli tarhana yapıyorum, biber kurutuyorum, kışlık menemenlik yapıp dolaba koyuyorum. Boş kalınca bunları yapıyorum” (K12).* Benzer şekilde K20 de görüşlerini ifade etmektedir: *“Komşularla bir araya gelip kışlık hazırlıklar yapıyoruz” (K20).*

4.2.3. Boş zaman aktivitelerine katılma durumunu etkileyen faktörler

Katılımcıların boş zaman aktivitelerine katılmalarında etkili olan faktörleri belirlemek amacıyla yöneltilen “Boş zaman aktivitelerine katılma durumunuzda etkili olan faktörler nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlar incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda “boş zaman aktivitelerine katılma durumunu etkileyen faktörler” ana teması ve bu ana tema altında “toplumsal faktörler”, “fırsat faktörleri”, “ekonomik faktörler”, “demografik faktörler”, “kişisel faktörler” ve “mesleki faktörler” olmak üzere altı alt tema

belirlenmiştir. Bu alt temaların altında ise ifadelerin tekrar etme sıklığına göre kodlar yer almaktadır. Tablo 4’te “boş zaman aktivitelerine katılma durumunu etkileyen faktörler” ana teması altında yer alan alt temalara ve kodlara yer verilmiştir.

Tablo 4. Boş zaman aktivitelerine katılma durumunu etkileyen faktörler (Tema 3)

Tema 3	Alt Temalar	Kodlar
Boş zaman aktivitelerine katılma durumunu etkileyen faktörler	Toplumsal Faktörler	-Çocuk (13) -Aile (12) -Kültür (10) -Arkadaşlar (8) -Statü farkı (1)
	Fırsat Faktörleri	-Zaman (16) -Yaşam koşulları (1) -Ortamın sessizliği (1) -Ulaşım (1) -Teknoloji (1) -Doğa şartları (1) -Aktivitelerin cazbetmesi (1)
	Ekonomik faktörler	-Gelir (17) -Meslek (4)
	Demografik faktörler	-Eğitim (9) -Yaş (5) -Cinsiyet (3) -Medeni durum (2)
	Kişisel Faktörler	-Sağlık durumu (2) -Yetiştirilme tarzı (1) -Alışkanlıklar (1) -Ruh hali (1)
	Mesleki Faktörler	-İş yoğunluğu (2) -İş stresi (1) -Ücretli izin (1)

4.2.3.1. Toplumsal faktörler

Kişilerin boş zaman faaliyetlerine katılmalarını etkileyen temel faktörler aile, etkileşim grupları, sosyal sınıf ve kültürdür (Riesman, 1977'den aktaran Kaya, 2003, s. 31). Katılımcıların ifadelerinden boş zaman aktivitelerine katılmada toplumsal faktörler arasında en çok çocuk, aile, kültür ve arkadaşın etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Boş zaman aktivitelerine katılmada çocuk sahibi olmanın engel olduğunu ifade eden K16'nın görüşleri şu şekildedir: *“İki çocuğum olduğu için onlar etkiliyor daha çok. Onlara bakacak kimse olmadığında, eşim de müsait değilse çocuklar beni engelliyor genellikle”* (K16). Benzer şekilde K9 da görüşlerini ifade etmektedir: *“Kızım boş zaman faaliyetlerine katılmamı engelliyor. Eşim boş zamanlarıma saygı duyuyor ama kızım daha küçük olduğu için kendime ait bir zamanım olması gerektiğini anlamıyor. Hep onunla ilgilenmemi istiyor”* (K9). Boş zaman faaliyetlerine katılmada ailenin etkili olduğunu ifade eden bazı katılımcıların görüşleri ise şu şekildedir: *“Aile etkili oluyor. Onların istekleri daha önemli çünkü”* (K27). Benzer şekilde K6 da görüşlerini belirtmektedir: *“Kesinlikle aile etkili oluyor. Ailemin istediği aktivitelere yöneliyoruz. Her şeyi ailece yapıyoruz”* (K6). Boş zaman aktivitelerine katılmada kültürün etkili olduğunu belirten K17 ise görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Kültür etkili oluyor. Çünkü herkesin yetişme tarzı farklı. Mesela ben alkol kullanmıyorum. Alkollü mekânlarda sadece muhabbet ediyorum. O da beni pek cezbetmiyor”* (K17). K19 ise boş zaman aktivitelerine katılmada arkadaşın etkili olduğunu ifade etmektedir: *“Arkadaşlarım etkili oluyor aslında. Tek başıma bir şey yapmayı sevmediğimden arkadaşlarımla kararlar alıyoruz”* (K19).

4.2.3.2. Fırsat faktörleri

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında boş zaman aktivitelerine katılmada en çok zaman faktörünün etkili olduğu görülmektedir. Boş zaman aktivitelerine katılmada zaman faktörünün etkili olduğunu öne süren K20, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Zaman çok önemli. Bir faaliyete katılmak için zamanının olması gerekiyor. Ama Türkiye’de çalışma şartlarından dolayı pek zaman bulamıyoruz bir şey yapmaya. Çalışma zamanı dışında da insanlar evleriyle, çocuklarıyla ilgilenmek zorunda kalıyor”* (K20). Benzer şekilde K10 ve K12 de görüşlerini ifade etmektedir: *“Zaman çok etkili*

oluyor. Yetişebildiğim kadar bir şeylere yetişmeye çalışıyorum. Arkadaşlarım çağırduğunda onlara zaman ayırmaya çalışıyorum, bir aktivite olduğunda katılmaya çalışıyorum. Ama bazı faaliyetleri yapacak zaman bulamıyorum” (K10); “Zamanımın olması önemli. Zaman buldukça yapacağım şeyleri yapıyorum” (K12).

4.2.3.3. Ekonomik faktörler

Boş zaman aktivitelerine katılmada ekonomik faktörler arasında en çok gelirin ön plâna çıktığı görülmektedir. Gelirden sonra ise meslek faktörü dikkat çekmektedir. Boş zaman aktivitelerine katılmada düşük gelirin bir engel olduğunu ifade eden katılımcılardan bazıları görüşlerini şöyle ifade etmektedir: “Gelir beni çok fazla etkiliyor. O kadar çok yapmak istediğim şey var ki maddiyat açısından yapamıyorum” (K9); “Maddiyat beni engelliyor. Bazen beş kuruşsuz kaldığım zamanlar oluyor. O zaman bir aktivite yapma imkânımız olmuyor. Maddi durumdan etkilenmemek için daha önceden plânlar yapmaya çalışıyorum. Ama ekstra bir durum çıktığında param yok, başka zaman yapalım demek zorunda kalıyorum” (K2); “Gelir etkili oluyor. Hatta daha çok engel oluyor” (K10). Boş zaman aktivitelerine katılmada mesleğin etkili olduğunu ifade eden K18’in görüşleri ise şu şekildedir: “Mesleğim çok etkiliyor. Bu sektörde çok fazla sosyalleşemiyorsun” (K18).

4.2.3.4. Demografik faktörler

Boş zaman aktivitelerine katılmada yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve medeni durum gibi birçok demografik faktör etkili olmaktadır. Tablo 4’e bakıldığında demografik faktörler arasında katılımcıları en çok eğitim faktörünün etkilendiği görülmektedir. Eğitim faktörünü sırasıyla yaş, cinsiyet ve medeni durum faktörleri izlemektedir.

Boş zaman faaliyetlerine katılmada eğitim faktörünün etkili olduğunu belirten K5, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “Eğitim durumu mutlaka etkiliyor. Mesela üniversite okuyan bir insanın aktiviteye katılmak için elinde birçok imkân var. Okulun düzenlediği birçok aktiviteye katılabilir. Yani eğitim durumu yükseldikçe aktivite alanı genişliyor bence” (K5). Eğitimin bazı durumlarda etkili olduğunu ancak bazı durumlarda etkili olmadığını ifade eden K8 ise görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “Eğitim

durumu etkili olabilir. Ama bu biraz da yapılan faaliyetle alâkalı. Yani yapılan faaliyette eğitim seviyesi önemli ise bu durumda eğitim tabii ki etkili olur. Ancak bir sinemaya gitme söz konusu olduğunda eğitim etkili olmaz” (K8). K7 ise boş zaman aktivitelerine katılmada yaşının engel olduğunu ifade etmektedir: “Yaş çok etkili oluyor. Ben şimdi yaşlandım sayılır; 54 yaşındayım. Gençlik yıllarında yaptığımız şeylerle şimdiki çok farklı. Eskiden yaptığım aktiviteleri şu an yapamıyorum mesela” (K7). Cinsiyetin boş zaman aktivitelerine katılmada etkili olmadığını ifade eden K9’un görüşleri ise şu şekildedir: “Cinsiyet etkili değil bence. Eskişehir’de kadınlar da erkekler gibi özgür bir şekilde istedikleri faaliyetlere katılabiliyor. (K9). K13 ise boş zaman aktivitelerine katılmada medeni durumun etkili olduğu ifade etmektedir: “Evli insanla bekâr insan arasında dağlar kadar fark var. Evli olduğum için aileme daha çok vakit ayırmak zorundayım. O yüzden genellikle kendime pek fazla vakit ayıramıyorum” (K13).

4.2.3.5. Kişisel faktörler

Boş zaman aktivitelerine katılmada sağlık durumu, alışkanlıklar, motivasyon ve psikolojik durum gibi birçok faktör etkili olmaktadır. Tablo 4’e bakıldığında katılımcıları en başta sağlık durumunun, daha sonra yetiştirilme tarzı, alışkanlıklar ve ruh halinin etkilediği görülmektedir. Boş zaman aktivitelerine katılmada sağlığın etkili olduğunu belirten K1, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “Sağlığım beni etkiliyor. Örneğin yoğun bir şekilde bisiklete binmek gibi aktiviteler sağlığım açısından beni rahatsız ediyor. O yüzden sağlığıma elverişli aktivitelere katılmayı tercih ediyorum” (K1). Boş zaman aktivitelerine katılmada ruh hali ve alışkanlığın etkili olduğunu ifade eden katılımcılar ise görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “O anki ruh halim önemli. Canımın istemesi önemli. Yapılan etkinliğin beni cezbetmesi gerekiyor” K(15); “Alışkanlıklar etkili oluyor” (K25).

4.2.3.6. Mesleki faktörler

Boş zaman aktivitelerine katılmada mesleki faktörler etkili olmaktadır. Mesleki faktörler arasında katılımcılar, en çok iş yoğunluğundan etkilenmektedir. İş yoğunluğunun dışında iş stresi ve ücretli izin faktörlerinin de katılımcıları etkilediği

görülmektedir. Boş zaman faaliyetlerine katılmada iş yoğunluğunun ve iş stresinin etkili olduğunu ifade eden K7'nin görüşleri şu şekildedir: *“Bir faaliyete katılmam iş yoğunluğuma bağlı oluyor genelde. Hafta sonları dinlenmek istiyor insan. İşin stresi de etkili oluyor. Ama iş stresi olsa bile bir aktiviteye katılarak ya da evde vakit geçirerek bu stresi atabiliyorum”* (K7). Boş zaman aktivitelerine katılmada iş yoğunluğunun etkili olduğunu belirten K5 de benzer şekilde görüşlerini ifade etmektedir: *“Bir faaliyete katılmada tabii ki ilk başta iş yoğunluğu etkili oluyor”* (K5).

4.2.4. Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerler

Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerleri belirlemek amacıyla katılımcılara yöneltilen “Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerler sizce nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlar incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda “Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerler” ana teması ve bu ana tema altında “maddi kültür” ve “manevi kültür” olmak üzere toplam iki alt tema belirlenmiştir. Bu alt temaların altında ise ifadelerin tekrar etme sıklığına göre kodlar yer almaktadır. Tablo 5'te “Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerler” ana teması altında yer alan alt temalara ve kodlara yer verilmiştir.

Tablo 5. Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerler (Tema 4)

Tema 4	Alt Temalar	Kodlar	
Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerler	Maddi kültür	Yeme-içme	-Çibörek (20) -Mantı (5) -Balaban köfte (4) -Göbete (4) -Tatar böreği (2) -Met helvası (2) -Tirit (1) -Kalabak suyu (1) -Pişi (1) -Koşniçka (1) -Dızmana (1) -Kırma (1)
		Tarihi, Kültürel ve Sanatsal Yapılar	-Odunpazarı Evleri (21) -Müzeler (18) -Türk Dünyası Bilim, Kültür ve Sanat Merkezi (2) -Yazılıkaya (Midas Anıtı) (1)
		Gezilecek-Görülecek Yerler	-Porsuk Çayı (3) -Sazova Parkı (2) -Frig Vadisi (1) -Dorlion (1) -Atlıhan Çarşısı (1) -Kentpark (1)
		Diğer	-Lületaş (8)
		Dini Yapılar	-Kurşunlu Camii (2) -Seyyid Battal Gazi türbesi (2) -Alaeddin Camii (1)

Tablo 5. (Devam) Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerler (Tema 4)

Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerler	Manevi Kültür	Düğün gelenekleri	-Damat kaldırma (9) -Çiftetelli oyunu (8) -Gelin hamamı (7) -Gelin çıkarma (4) -Sandığa oturma (4) -Kapı kilitleme (4) -Sokak düğünleri (3) -Kaval havası (3) -Kına gecesi (2) -Damat tıraşı (2) -Simit parası (2) -Toprak bastı parası (1)
		Sosyal ve Kültürel Etkinlikler	-Hamam kültürü (23) -Kahvehane kültürü (22) -Mahalle kültürü (1) -Kafe kültürü (2)
		Ramazan gelenekleri	-Ramazan şenlikleri (7) -İftar davetleri (6) -Bayram gezmeleri (5) -Hacivat-Karagöz (4) -Osmanlı şerbeti (2) -Macun (2)
		Etkinlikler	-Festivaller (9) -Şenlikler (4)
		Yöresel Giysiler	-Şalvar (5) -Sarka (3) -Bindallı (3)

Tablo 5. (Devam) Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerler (Tema 4)

Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerler	Manevi Kültür	Önemli Şahsiyetler	-Seyyid Battal Gazi (2) -Yunus Emre (2) -Nasreddin Hoca (2) -Mithat Körler (1) -Eşek Kulaklı Midas (1)
		İmaj	-Öğrenci şehri (8)
		Önemli Günler	-Eskişehir'in Kurtuluş Günü (3) -Yunus Emre'yi Anma Günü (2)
		Gösteri Sanatları	-Opera (1) -Bale (1) -Konser (1) -Tiyatro (1)
		Yerli Halkın Davranışı	-Halkın yardımseverliği (2) -Halkın misafirperverliği (1)
		Diğer	Okur-yazar oranının yüksek olması (2)

4.2.4.1. Maddi kültür

Eskişehir'in sahip olduğu maddi kültürel değerler arasında yeme-içme, tarihi, kültürel ve sanatsal yapılar, gezilecek-görülecek yerler, diğer ve dini yapılar ön plândadır. Tablo 5 incelendiğinde Eskişehir'in yemek kültüründe çiböreğin öne çıktığı görülmektedir. Çiböreği sırasıyla mantı, balaban köfte ve göbete takip etmektedir. Eskişehir'in yeme-içme kültürü ile ilgili bazı katılımcılar görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *"Eskişehir'in en önemli yemek kültürü çibörek. Tatarlara özgü bir yemektir. Eskişehirililer çok sever. Hemen hemen her evde yapılır çibörek"* (K6). K2 ise konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *"Eskişehir'in Göbete yemeği meşhurdur,*

Tatarlara özgü” (K2). Eskişehir’in yeme-içme kültürü bakımından çeşitlilik gösterdiğini ifade eden K1 görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “Eskişehir’de genelde Bulgaristan’dan, Romanya’dan, Yunanistan’dan ve Kafkasya’dan göçen insanlar var. Gerçekten Eskişehir bu bağlamda güzel bir renge sahip. Tabii ki bu göçmenlerin burada olması, yeme-içme bağlamında bazı özellikleri doğurdu. Bulgaristan’dan veya Kırım’dan gelen göçmenler kendilerine özgü mantı, çibörek ve balaban köfte gibi yiyecekleri de beraberinde getirdiler. Şu anda saymış olduğumuz bu yiyecekler Eskişehir’in adeta bir sembolü oldu” (K1). Benzer şekilde K12 ve K3 de görüşlerini ifade etmektedir: “Eskişehir’de çok fazla göçmen olduğu için yemek kültürü çeşitli. Ben Tatarım mesela. Bizde çibörek, göbete, kavurma böreği meşhurdur. Ramazan ayında akrabalarımızı yemeğe aldığımızda bu yemeklerden yaparız. Çok güzel sofralar kurarız” (K12); Çiböreği kandillerde mutlaka yapıp, komşulara dağıtırız. Komşuların hepsi yapar bu şekilde. Ben 27 yıldır aynı mahalledeyim. Herkes birbirini tanıyor. Bizim için gelenek haline geldi bu” (K3).

Tablo 5 incelendiğinde tarihi, kültürel ve sanatsal yapılar arasında en çok Odunpazarı Evleri’nin ve müzelerin ön plâna çıktığı görülmektedir. K14, Odunpazarı Evleri ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Odunpazarı Evleri tarih kokuyor. Ben onun içine her girdiğimde kendimi kaybediyorum. Tarihi yaşattığını hissediyorum. Oraya gittiğim zaman çok farklı hissediyorum” (K14). Benzer şekilde K9 da görüşlerini ifade etmektedir: “Odunpazarı Evleri kültürel açıdan önemli bir değer bence. Eskiden insanların nasıl evlerde yaşadığını görüyoruz” (K9). K2 ve K19 ise müzeler ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “Müzeleri çok severim. Müzeler, bizim geçmişimizi yansıttığı için kültürel bir değer bence” (K2); Eskişehir’in müzeleri kültürel bir değer. Ama hepsine gidemedim ben. Atatürk Müzesi’ne gittim. Bir de Odunpazarı Evleri’ni geziyorum o kadar. Eşim bana kızıyor çıkıp gezmiyorum diye. Ama evle uğraşmaktan vakit kalmıyor bir şey yapmaya” (K19).*

Eskişehir’in gezilecek-görülecek yerleri arasında Porsuk Çayı ve Sazova Parkı, ön plâna çıkmaktadır. Porsuk Çayı ve Sazova Parkı ile ilgili katılımcıların bazılarının görüşleri şu şekildedir: *“Porsuk Çayı Eskişehir’in güzel bir değeri bence. Porsuk Çayı’nın etrafında oturmak bile insana huzur veriyor. Etrafındaki kafeler dolu oluyor genelde (K2); Kültürel olarak Eskişehir’de gezilecek çok yer var. Mesela Sazova Parkı,*

Kentpark. İnsanlar özellikle hafta sonlarında burada vakit geçiriyorlar. Biz de gidiyoruz bazen” (K11).

Tablo 5 incelendiğinde Eskişehir’in maddi değerleri arasında lületaşının ön plâna çıktığı görülmektedir. Lületaş ile ilgili katılımcıların bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Eskişehir’de lületaş önemli bir değerdir” (K21); “Belli başlı kültürel değerlerimiz arasında lületaş var” (K20).*

Eskişehir’in dini yapıları arasında Kurşunlu Camii, Seyyid Battal Gazi türbesi ve Aleaddin Camii’nin öne çıktığı görülmektedir. Konu ile ilgili katılımcıların bazılarının görüşleri şu şekildedir: *“Eskişehir tarihi bir yer. Aleaddin Camii, Kurşunlu Camii, Seyyid Battal Gazi türbesi çok değerli yapılar var. Ben de bu tür yapıları görmeyi, incelemeyi severim” (K1).* Benzer şekilde K23 de görüşlerini ifade etmektedir: *“Seyyid Battal Gazi Türbesi var Eskişehir’de. Buraya çok fazla geziler düzenleniyor. Ben de bazen ziyaret ediyorum. Mutlaka görülmesi gereken bir yer” (K23).*

4.2.4.2. Manevi kültür

Eskişehir’in manevi kültürel değerleri arasında düğün gelenekleri, sosyal ve kültürel etkinlikler, ramazan gelenekleri, etkinlikler, yöresel giysiler, önemli şahsiyetler, imaj, önemli günler, gösteri sanatları, yerli halkın davranışı ve diğer unsurlar ön plândadır.

Düğün gelenekleri arasında damat kaldırma, çiftetelli oyunu ve gelin hamamı öne çıkmaktadır. Düğün gelenekleri ile ilgili katılımcıların bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Damat kaldırma geleneği var. Kına gecesi bittikten sonra gece yarısı gelin ve arkadaşları, ellerinde teflerle, davullarla erkek evine gider. Ev uzaksa iki sokak ileride arabalardan inip hem şarkı söyleyerek hem davul çalarak gidilir. Gelin damadın eline kına yakar, oyunlar oynarız. Daha sonra damadın babası gelenlere simit parası verir. Açık fırın olursa simit alıp kahvaltıda yenir. Bu gelenek halâ devam ediyor” (K15).* Konu ile ilgili K4’ün görüşleri ise şu şekildedir: *“Eskişehir’de düğünlerde gelenekler yaşatılıyor. Düğünler genelde bol oynamalı, bol çiftetelli oluyor. Eskişehir’in çiftetellisi meşhur zaten. Sokak düğünleri yüksek sesli oluyor” (K4).* K11 ise gelin hamamı ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Gelin hamamı yapılacağı zaman hamam*

süslenir, meyveler, içecekler, sarmalar yapılır. O zaman belli sayıda kişiler geliyor ve hamamı kapatıyorlar. Şimdi biraz daha modern yapılıyor gelin hamamları. Önceden peştamal bağlanırdı şimdi ise bikini giyiliyor. Önceden Adile Naşit filmleri gibiydi çalmalı, oynamalı. Şimdi de yemeli, içmeli, müzikli ama bilgisayardan çalıyor müzik” (K11).

Eskişehir’in sosyal ve kültürel etkinlikleri arasında en çok hamam kültürü ön plâna çıkmaktadır. Hamam kültürünü ise kahvehane kültürü takip etmektedir. Hamam kültürü ile ilgili olarak K20, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “Hamam kültürü çok fazla Eskişehir’de. Halk haftada bir veya 15 günde bir hamama gidiyor. İnsanlar hamamda farklı insanlarla tanışıp kaynaşüyor. Hamam kültürü biraz değişti tabii. İçimize çok fazla insan aldığımız için kültürel olarak bazı şeyler değişmeye başladı. Mesela şimdi hamamlarda evdeki gibi direkt yıkanıp çıkılıyor. Eskiden kadınlar çocuklarını da alırdı, yemekler yapılırdı, toplanıp giderdik” (K20). Kahvehane kültürü ile ilgili K10, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “Kahvehane kültürü var Eskişehir’de. Erkekler kahvehane önünde oturup dedikodu yapıyorlar. Gelen geçen insanlar hakkında konuşuyorlar” (K10). K11 de benzer şekilde görüşlerini ifade etmektedir: “Erkeklerin kahvehane kültürü var. Eşim hiç sevmez ama babam çok giderdi kahvehaneye. Sabaha karşı gelirdi eve. Hele Ramazan ayında sahura kadar otururlardı. Çay içerlerdi, arkadaşlarıyla birlikte otururlardı. Şu anda kahvehane kültürü yaşlılar için halâ devam ediyor. Gençler genelde Adalar tarafındaki kafelerde takılıyorlar” (K11).

Ramazan gelenekleri arasında Ramazan şenlikleri ön plândadır. Ramazan şenliklerini sırasıyla iftar davetleri, bayram gezmeleri ve Hacivat-Karagöz takip etmektedir. Ramazan gelenekleri ile ilgili katılımcıların bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “Ramazanda iftar yemekleri veririz. Ama ilk 15 gün kimse kimseye gitmez. 15 günden sonra herkes birbirini çağırır. Bayramlarda da birlikte toplanıp yemekler yapıyoruz. İlk gün baba evinde geçer bayramlar” (K3); “Eskişehir halkı, bayramları genelde aile evinde geçirir. İlk önce erkek tarafının ailesine gidilir, sonra kız tarafının ailesine gidilir. Kız evi, ikinci plândadır. Ama mutlaka bayramlar baba ocağında geçirilir. Aileyle bayramlaştıktan sonra bayram ziyaretleri başlar” (K23); “Ramazan ayında birçok etkinlik düzenleniyor Eskişehir’de. Haller Gençlik Merkezi’nde Hacivat-Karagöz gösterileri oluyor. Macunlar, şerbetler ikram ediliyor. Son iki yıldır üniversite de şenlikler düzenliyor. Eski ramazanlar yaşatılmaya çalışılıyor (K5); “Hani

derler ya 'Nerede o eski bayramlar?' gerçekten eski bayramlar yok. Ben küçükken hevesle kalkardım. Şimdi çocukları neredeyse zorla kaldırıp el öpmeye götürüyoruz artık. Bayram gelenekleri yaşatılıyor yine ama 40 yaşın üzerindeki insanlar için geçerli. Yeni neslin geleneklerden haberi yok" (K14).

Tablo 5 incelendiğinde etkinlikler arasında en çok festivallerin öne çıktığı görülmektedir. Festivallerden sonra ise şenlikler dikkat çekmektedir. K4 ve K14, konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: "Tatarların şenliği oluyor Hıdırellez ayında. Tepreş Şenlikleri de deniyor. Çok güzel geçiyor. Piknik havasında oluyor aslında. Şenliğin olmazsa olmazı çibörektir. Çibörek pişirilip dağıtılır. Ben birkaç kez katılmışım" (K4); Eskişehir'de birçok festival düzenlenir. Mesela Lületaşı Festivali yapılır. Sivrihisar'da Sucuk Festivali yapılır. İnsanlar çok fazla katılım gösteriyor. Zaten bu tarz etkinlikler, insanları bir araya getirmek ve kaynaşmalarını sağlamak adına yapılıyor" (K14).

Eskişehir'in yöresel giysileri arasında şalvar ön plâna çıkmaktadır. Şalvarı ise sarka ve bindallı takip etmektedir. Bazı katılımcılar yöresel giysiler ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: "Eskişehir'in yöresel giysisi şalvardır. Beş metreden yapılan büyük şalvarlar vardır. Eskişehir'in çoğu köyünde giyilir bu şalvarlar. Bizim köyümüzde de giyiliyor halâ" (K9); Kına gecelerinde sarka isimli yöresel bir kıyafet var, onu giyer gelin" (K13); "Kına gecesinde bindallı veya sarka tercih edilir genelde" (K7).

Tablo 5 incelendiğinde önemli şahsiyetler arasında Seyyid Battal Gazi, Yunus Emre ve Nasreddin Hoca'nın ön plânda olduğu görülmektedir. K14 önemli şahsiyetler ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir "Yunus Emre, Eskişehir için önemli bir değer bence. Yunus Emre köyü var mesela Sivrihisar'da. Nasreddin Hoca köyü de var. Buralara gidiyor insanlar" (K14). Benzer şekilde K7 de görüşlerini ifade etmektedir: "Seyyid Battal Gazi, Yunus Emre, Nasreddin Hoca... Bu kişiler, Eskişehir için önemli kişiler" (K7).

Tablo 5 incelendiğinde Eskişehir'in manevi kültürel değerleri arasında öğrenci şehri imajının olduğu görülmektedir. K7, konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: "Üniversite ilk kurulduğunda buranın halkının öğrenciye bakış açısı farklıydı. Ama zamanla öğrenciler, ekonomiye katkı sağladığı için daha ılımlı davranmaya başladılar. Yani öğrenciyle gelişti Eskişehir. Şu anda öğrenci şehri olarak

anılıyor. Halk, öğrencilere yardımcı olur. Genelde bütün halk, öğrenciyi sever” (K7). Benzer şekilde K23 de görüşlerini ifade etmektedir: “Eskişehir’in kültürel değerleri arasında en başta öğrenci gelir” (K23).

Eskişehir’deki önemli günler arasında Eskişehir’in Kurtuluş Günü ve Yunus Emre’yi Anma Günü öne çıkmaktadır. K23 ve K7, konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “2 Eylül, Eskişehir’in düşman işgalinden kurtuluş günüdür. Her sene Eskişehir’in Kurtuluş Günü’nde Porsuk Çayı’nda fener alayı düzenlenir” (K2); “Yunus Emre’yi anma günleri oluyor. Halk bu tür etkinliklere katılıyor. Bu tür etkinlikler sayesinde hem insanlar birbirleriyle kaynaşıyor hem de kültürlerini birbirlerine taşımış oluyor” (K7).

Tablo 5 incelendiğinde gösteri sanatları arasında opera, bale, konser ve tiyatro ön plâna çıktığı görülmektedir. K17’nin gösteri sanatları ile ilgili görüşleri şu şekildedir: “Çok güzel aktiviteler var. Tiyatro, bale, opera gibi. Opera binası evimin yanında zaten. Denk getirirsek arada gidiyoruz” (K17). K11 de benzer şekilde görüşlerini ifade etmektedir: “Belediyenin düzenlediği konserler oluyor. Bu tür faaliyetlere katılıyor insanlar” (K11).

Yerli halkın davranışlarına bakıldığında halkın yardımsever olduğu görülmektedir. K16, halkın yardımseverliği ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “Eskişehir halkı, yardımseverdir. Birine bir yol sorduğunuzda veya birinin kapısını çalıp ‘Acıktım, susadım’ dediğinizde mutlaka size yardımcı olur. Yani halk yobaz değildir. Açık kapalı diye ayırt etmezler, herkesi sahiplenirler. Hani bazı yerlerde dışarıdan gelenleri sevmeyiz. Ama Eskişehir’de öyle değil. Öğrenci de rahat yaşıyor Eskişehir’de. Bazı illerde öğrenciye ev vermezler ama Eskişehir’liler sahiplenir” (K16).

Eskişehir’in diğer bir manevi kültürel değeri okur-yazar oranının yüksek olmasıdır. K5, okur-yazar oranının yüksek olması ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “Eskişehir’in temel anlamda sahip olduğu en büyük şey, okur-yazar oranının yüksek olmasıdır. Dolayısıyla kültür seviyesi biraz daha yükselmektedir. Kişilere saygı yüksek olduğundan dışarıdan gelen öğrencileri kabul edebilen bir şehir. Öğrenciler için çok güvenilir bir şehir” (K5).

4.2.5. Eskişehir’de yaşayan kadınların boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler

Eskişehir’de yaşayan kadınların boş zamanlarında yaptıkları aktiviteleri belirlemek amacıyla yöneltilen “Eskişehir’de yaşayan kadınlar boş zamanlarında neler yapar?” sorusuna verilen yanıtlar incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda “Eskişehir’de yaşayan kadınların boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler” ana teması ve bu ana tema altında “sosyal faaliyetler”, “imece usulü yardımlaşmalar”, “kişisel faaliyetler”, “kültürel faaliyetler”, “açık alan faaliyetleri” ve “sportif faaliyetler” olmak üzere toplam altı alt tema belirlenmiştir. Bu alt temaların altında ise ifadelerin tekrar etme sıklığına göre kodlar yer almaktadır. Tablo 6’da “Eskişehir’de yaşayan kadınların boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler” ana teması altında yer alan alt temalara ve kodlara yer verilmiştir.

Tablo 6. Eskişehir’de yaşayan kadınların boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler (Tema 5)

Tema 5	Alt Temalar	Kodlar
Eskişehir’de yaşayan kadınların boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler	Sosyal Faaliyetler	-Gün yapmak (19) -Sohbetlere katılmak (8) -Kapı önünde oturmak (8) -Gezmek (7) -Komşuya gitmek (2) -Arkadaşlarla buluşmak (2) -Akraba ziyaretleri yapmak (1)
	İmece usulü yardımlaşmalar	Kışlık Yiyecek Hazırlıkları -Salça yapmak (10) -Tarhana yapmak (7) -Makarna/erişte yapmak (4) -Turşu yapmak (3) -Reçel yapmak (2) -Yufka yapmak (2) -Mantı yapmak (1)
	Kişisel faaliyetler	-El işi yapmak (10) -Alışveriş yapmak (5)
	Kültürel faaliyetler	-Hamama gitmek (5) -Belediyenin düzenlediği etkinliklere katılmak (3) -Sergiye katılmak (2) -Kermes düzenlemek (2) -Müzelere gitmek (1)
	Açık alan faaliyetleri	-Parka gitmek (3) -Piknik yapmak (2) -Adalar’a gitmek (1) -Hamamyolu’nda gezmek (1) -Doktorlar caddesinde gezmek (1) -Sazova’ya gitmek (1) -Kentpark’a gitmek (1)
	Sportif faaliyetler	-Yürüyüş yapmak (2) -Spor yapmak (2)

4.2.5.1. Sosyal faaliyetler

Eskişehir’de yaşayan kadınların katıldıkları sosyal faaliyetlerin başında gün yapmak gelmektedir. Gün yapmayı sırasıyla sohbetlere katılmak, kapı önünde oturmak ve gezme faaliyetleri takip etmektedir. Eskişehir’de yaşayan kadınların boş zamanlarında

günlere katıldığını ifade eden K2'in görüşleri şu şekildedir: *“Eskişehir’de kadınlar genelde günlere, sohbetlere katılır. Ben kendi annemden örnek verecek olursam annemin hem akraba günleri hem arkadaş günleri var. Mesela halam hem akraba günlerinde var hem de annemin arkadaşlarıyla katıldığı günde var”* (K2). Benzer şekilde, K12 de görüşlerini ifade etmektedir: *“Kadınlar ev gezmesi yaparlar, komşuluk ilişkileri iyidir. Birbirlerine gidip gelmeyi severler, birlikte gezerler, gün yaparlar. Eskiden habersiz giderdik birbirimizin evine. Şimdi telefonla çağırıyoruz birbirimizi”* (K12). K5'in ise konu ile ilgili görüşleri şu şekildedir: *“Eskişehirli kadınlar muhabbeti sever. Hatta bir ara haberlere konu olmuştu kadın kuraathanesi diye. Özellikle gün çok yaparlar. En büyük aktiviteleri gün diyebiliriz. Sohbet etmeyi, yeme içmeyi sevdikleri için bunların hepsinin toplu olarak bir arada olduğu günler düzenliyorlar”* (K5). Kadınların boş zamanlarında kapı önünde oturduğunu vurgulayan K7, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Kadınlar kapı önlerinde çok otururlar. Eski mahallelerde herkes kapısının önüne çıkar. Eve gidip yemeklerini yiyip tekrar akşama kadar otururlar”* (K7). Benzer şekilde K19 da görüşlerini ifade etmektedir: *“Özellikle kenar mahallelerde akşamları kapı önünde oturmalar çok olur. Ben Yeşiltepe’de oturuyorum. Bizim mahallede akşam ezanından sonra kadınlar sokağa çıkar, çay demler”* (K19).

4.2.5.2. İmece usulü yardımlaşmalar

Tablo 6 incelendiğinde imece usulü yardımlaşmalar altında yer alan kışlık hazırlıklar arasında salça yapmak ön plâna çıkmaktadır. Salça yapmayı sırasıyla tarhana yapmak ve makarna/erişte yapmak takip etmektedir. Konu ile ilgili bazı katılımcılar, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Kadınlar tarhana, makarna, salça yapmak için bir araya gelirler. Köylerde bu tür yardımlaşmalar devam eder. Yılın belli dönemlerinde kadınlar bunları yapmak için zaman ayırırlar, bir gün birine öteki gün diğerine yaparlar”* (K1); *“Kadınlar yaz sonuna doğru salçalar, turşular yapmaya başlar. Normalde biz 200 kg domatesten salça yaparız. Bütün konu komşu, domatesleri doğramaya yardıma gelir. Bugün onlar bize yardım eder, yarın biz onlara. Yardımlaşma var bizde”* (K6); *“Yaşlı bir komşumuz var Manav. Onlar çok severler erişte, salça yapmayı. Salça yapılacağı zaman kazanlar kurulur bahçeye. Domatesin en ucuz olduğu Ağustos ayında yapılır genelde. Salça yapıldığını gören yardım etmeye gelir”* (K20); *“Eskişehirli kadınlar, yazın boş zamanlarını kışa hazırlık yaparak geçirirler”* (K23).

4.2.5.3. Kişisel faaliyetler

Tablo 6 incelendiğinde Eskişehir’de yaşayan kadınların boş zamanlarında katıldıkları kişisel faaliyetler arasında el işi yapmanın öne çıktığı görülmektedir. Eskişehir’de yaşayan kadınların boş zamanlarında el işi yaptığını ifade eden K24, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Kadınlar boş zamanlarında el işi yapıp, Odunpazarı Evleri’nde sergiliyorlar”* (K24). K20 ve K6 da benzer şekilde görüşlerini ifade etmektedir: *“Kadınlar boş kaldıkça el işini çok yaparlar. Üniversite mezunu kadınlar bile el işi yapar. Danteller, iğne oyları yaparlar. Gelin kapalı olmasa bile çeyizine mutlaka başörtü konur. Ben bile kendi kızıma yapacağım. Yapmazsan laf ediyorlar. Öyle bir kültür var bizde”* (K20); *“Hanımeli Sokağı var. Ev hanımlarının yaptıkları çok güzel şeyler var. Kendi yaptıkları el işlerini orada sergiliyorlar”* (K6). Eskişehir’de yaşayan kadınların boş zamanlarında alışveriş yaptıklarını ifade eden K5’in görüşleri şu şekildedir: *“Eşimden örnek verecek olursam alışveriş yapmayı çok seviyor. Diğer kadınlar da aynı şekilde”* (K5).

4.2.5.4. Kültürel faaliyetler

Eskişehir’de yaşayan kadınların boş zamanlarında katıldıkları kültürel faaliyetler arasında en çok hamama gitme öne çıkmaktadır. Hamama gitmenin dışında belediyenin düzenlediği etkinliklere katılma da dikkat çekmektedir. Eskişehir’de yaşayan kadınların katıldıkları kültürel faaliyetler ile ilgili bazı katılımcılar, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Kadınlar genelde toplanıp hamama giderler”* (K25); *“Kadınlar hamama giderler. Eskişehir’in yerlisi hamamı sever, hamamdan vazgeçmez. Eşim ayda bir veya iki defa arkadaşlarıyla hamama gider”* (K1); *“Tepebaşı Belediyesi belde evleri yaptı. 10 senedir faaliyet gösteriyor. Bu belde evlerinde kadınlara yönelik geziler düzenleniyor. Mesela Belediye, anneler gününde piknik organize ediyor. Denk geldikçe ben de gidiyorum”* (K12).

4.2.5.5. Açık alan faaliyetleri

Eskişehir’de yaşayan kadınların yaptıkları açık alan faaliyetleri arasında parka gitme ve piknik yapma faaliyetleri ön plândadır. Konu ile ilgili K3’ün görüşleri şu şekildedir: *“Kadınlar boş zamanlarında parklara gidip oturuyorlar”* (K3). Benzer şekilde K21 de görüşlerini ifade etmektedir: *“Evli kadınlar genelde çocuklarıyla birlikte parka gidip, oturur”* (K21). Kadınların boş zamanlarında pikniğe gittiğini belirten K7, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Kadınlar genelde hafta sonları pikniğe giderler. Çalışan kadınlar, hafta içi işte oldukları için hafta sonu da pikniğe giderler”* (K7).

4.2.5.6. Sportif faaliyetler

Eskişehir’de yaşayan kadınların katıldıkları sportif faaliyetler arasında yürüyüş yapma ve spor yapma öne çıkmaktadır. Katılımcıların bazıları konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Kadınlar Adalar’a, Hamamyolu’na gidiyorlar yürüyüş yapmak için”* (K3); *“Belediye sportif faaliyetler, kurslar düzenliyor; onlara katılan kadınlar var”* (K10).

4.2.6. Eskişehir’de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler

Eskişehir’de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında yaptıkları aktiviteleri belirlemek amacıyla yöneltilen “Eskişehir’de yaşayan erkekler boş zamanlarında neler yapar?” sorusuna verilen yanıtlar incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda “Eskişehir’de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler” ana teması ve bu ana tema altında “sosyal faaliyetler”, “açık alan faaliyetleri”, “sportif faaliyetler”, “turistik faaliyetler”, “kapalı alan faaliyetleri” ve “kişisel faaliyetler” olmak üzere toplam altı alt tema belirlenmiştir. Bu alt temaların altında ise ifadelerin tekrar etme sıklığına göre kodlar yer almaktadır. Tablo 7’de “Eskişehir’de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler” ana teması altında yer alan alt temalara ve kodlara yer verilmiştir.

Tablo 7. Eskişehir’de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler (Tema 6)

Tema 6	Alt Temalar	Kodlar
Eskişehir’de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında yaptıkları aktiviteler	Sosyal faaliyetler	-Kahvehaneye gitmek (22) -Arkadaşlarla buluşmak (4) -Okey oynamak (3) -Sohbet etmek (3) -Kafeye gitmek (2) -Kâğıt oynamak (1) -Tavla oynamak (1) -Aileyle zaman geçirmek (1) -Çocuğuyla zaman geçirmek (1)
	Açık alan faaliyetleri	-Piknik yapmak (10) -Parkta oturmak (2) -Bahçede oturmak (1)
	Sportif faaliyetler	-Eskişehirspor maçını izlemek/gitmek (6) -Halı saha maçı yapmak (5) -Yüzmek (1)
	Turistik faaliyetler	-Tatil yapmak (3)
	Kapalı alan faaliyetleri	-TV izlemek (3)
	Kişisel faaliyetler	-İbadet etmek (2) -Balık tutmak (1)

4.2.6.1. Sosyal faaliyetler

Eskişehir’de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında katıldıkları sosyal faaliyetlerin başında kahvehaneye gitmek gelmektedir. Kahvehaneye gitmeyi sırasıyla arkadaşlarla buluşma, okey oynama ve sohbet etme takip etmektedir. Eskişehir’de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında kahvehaneye gittiğini belirten K20, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “Erkekler evlerine en yakın yerlerdeki kahvehaneye giderler. Her gün mutlaka giderler. Gitmeyince de ‘Sen nerede kaldın? Gözümüz yollarda kaldı’ diyorlar. Orayı okul gibi görüyorlar. Onların sanki ders saati var, her gün orada o saatte görüşmek zorundalar. Erkeklerde kahvehane kültürü hep vardı. Onlar da haklı. Kadınlar gün yapıyor, erkeklerin günleri de kahvehanede oluyor” (K20). Benzer şekilde K3 de görüşlerini ifade etmektedir: “Erkekler genelde kahvehanede otururlar. Çünkü Eskişehir’de bakkal ve marketten çok kahvehane var. Gençler de gidiyor ama çoğunlukla orta yaş ve yaşlı insanlar kahvehanede. Erkekler, çalışmayı çok seviyor, çalışmanın dışında da kahvehaneye gidiyorlar. Boş

zamanlarını çoğunlukla okey oynayarak geçiriyorlar” (K3). Erkeklerin boş zamanlarında arkadaşlarıyla zaman geçirdiklerini ifade eden K16’nın görüşleri şu şekildedir: “Erkekler boş zamanlarında bir araya gelip sohbet etmeyi, zaman geçirmeyi çok severler. Kahvehaneye gidenler de var. Genelde sosyalleşirler” (K16).

4.2.6.2. Açık alan faaliyetleri

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında Eskişehir’de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında açık alan faaliyeti olarak en çok piknik yaptıkları anlaşılmaktadır. Eskişehir’de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında piknik yaptıklarını ifade eden katılımcıların bazılarının görüşleri şu şekildedir: “Erkekler genelde arkadaşlarıyla toplanıp pikniğe gidiyorlar” (K27); “Eskişehirli erkeklerin olmazsa olmazı hafta sonu hava güzelse pikniğe gitmektir” (K1); “Piknik yapmayı çok severler. Beşik Deresi, Orman Fidanlığı, Bozüyük Tribünleri gibi mesire alanları var, buralara gidiyorlar” (K17).

4.2.6.3. Sportif faaliyetler

Eskişehir’de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında yaptıkları sportif faaliyetler arasında en çok Eskişehirspor’un maçını izlemek/maça gitmek öne çıkmaktadır. Daha sonra ise halı saha maçı yapmak dikkat çekmektedir. Eskişehir’de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında Eskişehirspor maçına gittiğini belirten K7 ve K23, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “Erkekler genelde Eskişehirspor’un maçına giderler. Başka aktiviteler de yaparlar ama %80 Eskişehirspor’un maçına giderler” (K7); “Eskişehir’in erkekleri, Eskişehirspor sevdalısıdır. Maça çok giderler. Evli veya bekâr olsun hiç fark etmez, topluca maç izlemeye giderler” (K23). Eskişehir’de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında halı saha maçı yaptıklarını ifade eden K13 ve K5’in görüşleri şu şekildedir: “Erkekler, halı saha maçlarına çok giderler. Eşim de aynı şekilde” (K13); “Erkeklerin halı saha maçları çok meşhurdur mesela. Ben kendimi örnek verecek olursam haftada bir gün de olsa yaptığımız güzel bir aktivitedir” (K5).

4.2.6.4. Turistik faaliyetler

Eskişehir’de yaşayan erkekler, boş zamanlarında turistik faaliyet olarak tatil yapmaktadır. Konu ile ilgili katılımcıların bazıları, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Boş zamanlarında şehir dışına seyahat ediyorlar çok fazla”* (K21). Benzer şekilde K6 da görüşlerini ifade etmektedir: *“Herkes kafa dengini bulduktan sonra bir yerlere gidip bir şeyler yapıyor. Evde sıkılan, bunalan, işten yorulmuş olanlar, streslerini atmak için olsa bir iki günlüğüne de olsa bir yerlere gidip tatil yapıyor”* (K6).

4.2.6.5. Kapalı alan faaliyetleri

Tablo 7 incelendiğinde Eskişehir’de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında kapalı alan faaliyeti olarak TV izledikleri görülmektedir. K11, konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Evde vakit geçiren erkekler genelde TV izliyor”* (K11). K12 de benzer şekilde görüşlerini ifade etmektedir: *“TV izlerler. Eşim çalıştığı için boş zamanlarında TV izler mesela. Bizim bir eğlencemiz TV zaten”* (K12).

4.2.6.6. Bireysel faaliyetler

Eskişehir’de yaşayan erkekler, boş zamanlarında bireysel faaliyetler arasında en çok ibadet etmektedirler. K21 ve K11, konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Yaşlı erkekler, genelde camiye ibadet etmeye giderler”* (K21); *“Erkekler, camiye gidip gelirler”* (K11).

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada, Eskişehir'in sahip olduğu kültürel yapının yerli halkın boş zaman değerlendirme alışkanlıklarını nasıl şekillendirdiğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yerli halkın boş zaman davranışlarında kültürün rolü belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, kültür ve boş zaman ile ilgili kapsamlı bir alanyazın taraması yapılmıştır. Yapılan alanyazın taraması sonucunda Eskişehirli yerli halkın boş zaman değerlendirme alışkanlıklarında kültürün rolünü belirlemeye yönelik görüşme soruları oluşturulmuştur. Çalışma, Eskişehir'de yaşayan ve boş zaman faaliyetlerine katılan yerli halk ile yüz yüze görüşülerek yürütülmüştür. Çalışma kapsamında yapılan görüşmeler, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. İçerik analizi sonucunda altı ana tema ve ana temaya bağlı 47 alt tema elde edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulardan hareketle, yerli halk için boş zamanın ne anlam ifade ettiği, yerli halkın boş zamanlarında ne tür aktivitelere katıldıkları, yerli halkın boş zaman aktivitelerine katılma durumunu etkileyen faktörler, Eskişehir'in kültürel değerlerinin neler olduğu, Eskişehir'de yaşayan kadınların ve Eskişehir'de yaşayan erkeklerin boş zamanlarında hangi aktivitelere katıldıkları tespit edilmiştir. Bu bölümde, yerli halk ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler ışığında, konu ile ilgili yapılan diğer çalışmalar da göz önünde bulundurularak tartışma yürütülmüştür.

Çalışma bulgularına göre yerli halk için boş zaman kavramı, en çok dinlenmeyi ifade etmektedir. Dinlenmeyi ise kendine zaman ayırmak takip etmektedir. Eskişehirli yerli halk boş zamanlarını en çok sosyal faaliyetlere katılarak değerlendirmektedir. Sosyal faaliyetleri sırasıyla kültürel faaliyetler, sportif faaliyetler, kişisel faaliyetler, kapalı alan faaliyetleri, turistik faaliyetler, açık alan faaliyetleri ve teknoloji içerikli faaliyetler takip etmektedir. Yerli halk, sosyalleşmek amacıyla en çok arkadaşlarıyla buluşmakta ve onlarla zaman geçirmektedir. Bunu sırasıyla çocuklarıyla zaman geçirme, gezme ve kahvehaneye gitme aktiviteleri izlemektedir. Çalışmanın sonuçları, Kurar (2020) ve Bölükbaş (2019) tarafından yapılan çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir. Kurar (2020), Alanya'da yaşayan yerli halkın rekreasyon deneyim tercihlerinin, beklentilerinin ve memnuniyet düzeylerinin belirlenmesine yönelik yaptığı bir çalışmada, yerli halkın boş zamanlarında çoğunlukla arkadaşlarıyla birlikte vakit geçirdiklerini tespit etmiştir. Benzer şekilde, Bölükbaş (2019) tarafından yapılan bir çalışmada çoğunluğun arkadaş grubuyla boş zaman faaliyetlerine katıldıkları sonucuna ulaşmıştır.

Eskişehirli yerli halk, boş zamanlarında kültürel bir faaliyet olarak en çok hamama gitmektedir. Hamama gitmenin dışında ise çoğunlukla sinema ve tiyatroya gitme gibi kültürel faaliyetlere katılmaktadırlar. Yerli halk, sportif faaliyetler arasında en çok yürüyüş yapmayı tercih etmektedir. Yürüyüş yapma aktivitesini sırasıyla spor yapma, yüzme ve bisiklet sürme aktiviteleri takip etmektedir. Kişisel bir faaliyet olarak ise çoğunlukla kitap okuyarak boş zamanlarını değerlendirmektedirler. Aynı zamanda, kendilerine zaman ayırmakta ve hobileriyle ilgilenmektedirler. Yerli halk, kapalı alan faaliyeti olarak ise en çok TV izlemektedir. Göçer, Altunöz ve Çelikkanat Paslı (2019) tarafından yapılan çalışmada, yerli halk tarafından en fazla tercih edilen boş zaman faaliyetlerinin yaylaya gitmek, TV izlemek ve müzik dinlemek gibi aktiviteler olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde Türker, Ölçer ve Aydın (2016), yerli halkın boş zaman değerlendirme faaliyetlerini araştırdıkları çalışmada, Safranbolu halkının boş zamanlarını aile ile TV izleyerek, dinlenerek, gezmeye giderek ve müzik dinleyerek, genelde pasif aktivitelerle değerlendirdiklerini ve boş zaman değerlendirmede ev içi faaliyetlerin önemli olduğunu ortaya koymuştur. Eskişehirli yerli halkın turistik faaliyet olarak en çok tatil yaptıkları anlaşılmaktadır. Yerli halk, açık alanlarda piknik yaparak da boş zamanlarını değerlendirmektedir. Teknoloji içerikli faaliyet olarak ise en çok sosyal medya kullanılmaktadır.

Eskişehirli yerli halkın boş zaman aktivitelerine katılmalarında en çok toplumsal faktörler etkili olmaktadır. Toplumsal faktörleri sırasıyla fırsat faktörleri, ekonomik faktörler, demografik faktörler takip etmektedir. Bunun yanı sıra kişisel faktörler ve mesleki faktörler, yerli halkın boş zaman aktivitelerine katılımını daha az etkilemiştir. Çocuklar, boş zaman aktivitelerine katılmalarında yerli halkı engelleyen bir toplumsal bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Oysa Eskişehir, ebeveynlerin çocukları ile birlikte katılabilecekleri birçok rekreasyon imkânı sunmaktadır. Buna ek olarak, aileler ve arkadaşlar da bir boş zaman aktivitesine katılmada yerli halkı etkilemektedir. Kültür de boş zamana katılmada önemli bir toplumsal faktör olarak öne çıkmaktadır. Bir fırsat faktörü olan zaman, yerli halkın boş zaman faaliyetlerine katılımında önemli bir etkiye sahiptir. Ekonomik faktörler arasında yer alan gelir, yerli halkın boş zaman aktivitelerine katılımını engelleyen bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu sonuç, Johnson vd. (2001) tarafından yapılan bir çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. İlgili çalışmada, katılımcıların yeterli harcanabilir gelire sahip olmamalarının rekreatif faaliyetlere

katılımlarındaki en büyük engel olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Johnson vd., 2001). Yerli halkın eğitim düzeyi ise onların boş zaman aktivitelerine katılımında en fazla etkili olan demografik faktördür. Yaş ilerledikçe yerli halk, boş zaman faaliyetlerine katılmada zorlanmaktadır. Eskişehirli yerli halk için bir boş zaman faaliyetine katılmada cinsiyet, önemli bir etkiye sahip değildir. Bu sonucun aksine Henderson vd. (1996) tarafından yapılan bir çalışmada kadınların ve erkeklerin toplum içindeki rollerinin farklı olması nedeniyle kişilerin tercih ettikleri boş zaman faaliyetlerinin de farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Saribaş, 2015, s. 50).

Eskişehir, hem maddi hem de manevi açıdan birçok kültürel değere sahiptir. Maddi kültürel değerler arasında Eskişehir, en çok yeme-içme kültürüyle öne çıkmaktadır. Çibörek, Eskişehir'in yeme-içme kültürünü yansıtan yiyeceklerin başında gelmektedir. Çiböreği sırasıyla mantı ve balaban köfte takip etmektedir. Eskişehir'in bir diğer önemli maddi kültürel değeri ise tarihi, kültürel ve sanatsal yapılarıdır. Bu yapılar içinde en çok Odunpazarı Evleri öne çıkmaktadır. Odunpazarı Evleri'ni ise müzeler takip etmektedir. Eskişehir'in gezilecek görülecek yerleri arasında Porsuk Çayı ve Sazova Parkı, ön plândadır. Lületaşı Eskişehir'in maddi kültürünü yansıtan önemli bir değerdir. Kurşunlu Camii ve Seyyid Battalgazi Türbesi, Eskişehir'in maddi kültürünü en çok yansıtan dini yapılarıdır.

Eskişehir'in manevi kültürel değerleri arasında en çok düğün gelenekleri ön plândadır. Düğün geleneklerini sırasıyla sosyal ve kültürel etkinlikler ve Ramazan gelenekleri takip etmektedir. Damat kaldırma, Eskişehir'in en çok yaşatılan düğün geleneğidir. Bunun yanı sıra çiftetelli oyunu ve gelin hamamı da düğün gelenekleri arasında öne çıkmaktadır. Hamama gitmek, Eskişehirli yerli halkın boş zamanlarında en çok katıldığı sosyal ve kültürel etkinliktir. Hamam kültüründen sonra kahvehane kültürü de Eskişehir'in bir diğer önemli kültürü olarak ön plâna çıkmaktadır. Eskişehir'de Ramazan aylarında en çok Ramazan şenlikleri yapılmaktadır. Bunu takiben iftar davetleri verilmekte, bayram gezmelerine gidilmekte ve Hacivat-Karagöz oynatılmaktadır.

Eskişehir'de yaşayan kadınlar, boş zamanlarında en çok sosyal faaliyetlere katılmaktadır. Sosyal faaliyetleri, sırasıyla imece usulü yardımlaşmalar ve kişisel faaliyetler takip etmektedir. Eskişehir'de yaşayan kadınlar, sosyalleşmek amacıyla en çok gün yapmaktadırlar. Gün yapmayı, sırasıyla sohbetlere katılma, kapı önünde oturma ve gezme faaliyetleri takip etmektedir. İmece usulü yardımlaşma olarak en çok kışlık yiyecek

hazırlıkları yapmaktadırlar. Kişisel faaliyet olarak ise en çok el işi yapmaktadırlar. El işi yapmanın yanı sıra alışveriş de yapmaktadırlar. Eskişehir’de yaşayan kadınlar, kültürel bir faaliyet olarak en çok hamama gitmektedirler. Bunun yanı sıra belediyenin düzenlediği etkinliklere de katılmaktadırlar.

Eskişehir’de yaşayan erkekler, boş zamanlarında en çok sosyal faaliyetlere katılmaktadırlar. Sosyal faaliyetleri sırasıyla açık alan faaliyetleri ve sportif faaliyetler takip etmektedir. Eskişehir’de yaşayan erkekler, sosyalleşmek amacıyla boş zamanlarında en çok kahvehaneye gitmektedirler. Buna ek olarak boş zamanlarında arkadaşlarıyla buluşmaktadırlar. Açık alan faaliyeti olarak ise en çok piknik yapmaktadırlar. Erkekler, sportif faaliyet olarak en çok Eskişehirspor maçına gitmekte veya maçı TV’den izlemektedirler.

Eskişehir Odunpazarı Evleri’nde Ramazan gecelerinde insanların boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri, Okumuş (2013), tarafından yapılan bir çalışmada ortaya konmuştur. Çalışma sonucunda Odunpazarı Evleri’nde Ramazan Ayı boyunca boş zaman değerlendirmenin, dinlenme, eğlenme, oyun, arkadaşlık, toplumsal münasebetler, eğitim, siyaset, yeme-içme kültürü, sosyalleşme, ekonomi, aile, kadın ve vakit geçirme gibi boyut ve işlevleri kapsadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yazar, 2015 yılında yaptığı çalışmada ise 2013 yılında yaptığı çalışmadan daha kapsamlı olarak Eskişehir Odunpazarı Evleri’nde yaz ve kış aylarında, gece ve gündüz, Ramazan ayında ve diğer aylarda insanların boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada, boş zaman değerlendirme mekânları içinde ve çevresinde erkek, kadın, çocuk, genç ve yaşlı, öğrenci, memur, işçi, öğretmen, din görevlisi, akademisyen, esnaf, işsiz ve siyasetçi gibi her kesimden insanın boş zaman değerlendirme kapsamında dinlenme, eğlenme, oyun, arkadaşlık, toplumsal münasebetler, eğitim, siyaset, yeme-içme kültürü, sosyalleşme, ekonomi, vakit geçirme, din, kadın ve aile, sanat, müzik, kamuoyu, turizm ve dedikodu gibi boyutların yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde, bu çalışmada da Eskişehirli yerli halkın boş zamanlarını dinlenme, arkadaşlarla zaman geçirme, yeme-içme, Ramazan gelenekleri ve sosyalleşme gibi faaliyetlerle değerlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Hamam kültürü, Eskişehir’in en önemli kültürel değeridir. Hamam kültürünü kahvehane kültürü, Odunpazarı Evleri ve çibörek takip etmektedir. Aynı zamanda, Eskişehirli yerli halk, boş zamanlarında en çok sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmaktadır.

Sosyal faaliyetler içinde yerli halk en çok arkadaşlarıyla buluşmakta ve onlarla zaman geçirmektedir. Yerli halk, kültürel faaliyet olarak ise en çok hamama gitmektedir. Dolayısıyla, Eskişehirli yerli halk boş zamanlarında Eskişehir'e özgü kültürel değerleri yansıtan faaliyetlere katılmaktadır. Çalışmanın sonucunda, Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerlerin yerli halkın boş zaman değerlendirme alışkanlıklarını birçok yönden etkilediği, halkın boş zaman değerlendirme faaliyetlerinde Eskişehir'in kültürüne özgü pek çok öğenin önemli ölçüde yansımaları olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, Eskişehir'in sahip olduğu maddi ve manevi kültürel değerlerin, yerli halkın boş zaman faaliyetlerini etkilediğini ve hatta çeşitlendirdiğini söylemek mümkündür.

Çalışmadan elde edilen sonuçlardan hareketle, turizm sektörü uygulayıcılarına ve ileride yapılacak olan çalışmalara yönelik bazı öneriler getirilebilir. Toplumların sahip oldukları kültürel değerler, onların boş zaman faaliyetlerine katılmalarında önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla, turizm ve rekreasyon işletmelerinin yerli halkın boş zamanlarında ihtiyaç duydukları ürün ve hizmetleri geliştirebilmeleri için buldukları bölgedeki toplumun kültürünü iyi tanıması gerekmektedir. Bu bağlamda, işletmeler ürün ve hizmetlerini toplumların kültürünü yansıtacak şekilde sunabilir. Bu işletmelerin yanı sıra yerel yönetimler de yerli kültürü dikkate alarak faaliyetlerde bulunabilir. Bu kapsamda, yerel yönetimler, düzenledikleri festival, şenlik, panayır ve gösteri faaliyetlerinde yerel kültürü yansıtan öğelere yer verebilir. Örneğin, yerel yiyeceklerin tanıtıldığı festivaller düzenlenebilir. Aynı zamanda belediye bünyesinde verilen kurslar, kültürel faaliyetler anlamında çeşitlendirilebilir. Bunun yanı sıra yeni neslin kültürel değerlerini bilmesi, sahip çıkması ve gelecek nesillere aktarabilmesi için belediyeler veya okullar tarafından kültür turları düzenlenebilir. Yerel kanallarda veya sinemalarda bölgenin kültürünü yansıtan filmlere, belgesellere ve dizilere yer verilebilir. Aynı zamanda tiyatrolarda yörenin kültürünü yansıtan konuşma tarzı, kostüm, dekor gibi unsurlar öne çıkarılabilir. Bunun dışında, insanların boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla tercih ettikleri kafeler, restoranlar, eğlence mekânları ve diğer sosyal tesisler, bölgenin kültürünü yansıtacak şekilde otantik olarak tasarlanabilir. Bununla birlikte yiyecek içecek işletmeleri menülerinde yöresel lezzetlere yer verebilir.

Bu çalışma, kültür ve boş zamanı konu alan ileride yapılacak olan çalışmalara yol gösterici olabilir. Araştırmacılar, ileride konu ile ilgili yapacakları farklı çalışmalarda nicel bir yöntem benimseyerek araştırma kapsamını genişletebilirler. Yerli halkın yanı sıra farklı

gruplar üzerinde de araştırma yapılarak örneklem çeşitliliği artırılabilir. Örneğin, Eskişehirli olmayan ancak Eskişehir’de yaşayan insanlara yönelik bir çalışma yapılabilir. Bunun yanı sıra geçici süreliğine Eskişehir’de yaşayan öğrencilere yönelik bir çalışma yapılabilir. Eskişehir’in hamam ve kahvehane kültürü daha detaylı ele alınarak başka çalışmalara konu olabilir. Eskişehir iliyle sınırlı olan bu çalışma, farklı illerde de yapılarak karşılaştırma olanağı sağlanabilir.

EK-1: Kaynak Kişi Bilgi Formu

Görüşme sıra no:	Görüşmeyi yapan kişi:
Görüşme yeri:	Kamera kaydı: Var () Yok ()
Görüşme tarihi:	Kamera kaydını yapan kişi:
Görüşme süresi:	Ses kaydı: Var () Yok ()
Görüşme izin belgesi: Var () Yok ()	Görsel başış/izin belgesi: Var () Yok ()
Görüşülen kişinin adı-soyadı:	
Cinsiyet: Erkek () Kadın ()	Görüşme tarihinde yaşı:
	Gelir:
Doğum tarihi ve yeri:	
Yaptığı iş/Mesleği:	
Eğitim durumu:	
İlkokul ()	Ortaokul ()
Lise/Meslek Lisesi ()	Üniversite ()
Yüksek Lisans ()	Doktora ()
Medeni durum: Bekar () Evli () Dul ()	
Kaynak kişi iletişim bilgileri	
Telefon:	E-posta:

EK-2: Görüşme Soruları

1. Boş zaman sizin için ne ifade etmektedir?
2. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz ve bu zaman diliminde ne tür aktivitelere katılıyorsunuz?
3. Boş zaman aktivitelerine katılma durumunuzda etkili olan faktörler nelerdir?
4. Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerler sizce nelerdir?
5. Eskişehirliilerin katıldıkları boş zaman aktivitelerinde onların kültüründen izlere rastlamak mümkün müdür? Mümkün ise bu aktiviteler nelerdir?
6. Eskişehir'de yaşayan kadınlar boş zamanlarında neler yapar?
7. Eskişehir'de yaşayan erkekler boş zamanlarında neler yapar?
8. Eskişehir'in sahip olduğu kültürel değerler sizin boş zaman aktivitelerine katılımınızı ne yönde (nasıl) etkiliyor? Boş zamanlarınızda Eskişehir'de ne gibi kültürel aktivitelere katılıyorsunuz?/ Bu aktivitelere yalnız mı katılıyorsunuz? Veya kiminle/kimlerle katılıyorsunuz?
9. Eklemek istediğiniz başka bir konu var mıdır?

KAYNAKÇA

- Abadan, N. (1961). *Üniversite öğrencilerinin serbest zaman faaliyetleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Ağaoğlu, Y.S., Taşmektepligil, M.Y. ve Bayrak, M. (2005). Dünyada ve Türkiye'de serbest zaman kavramının tarihsel gelişimi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (11), 1-10.
- Akgöz, E. (2003). *Turizm işletmelerindeki Türk gecelerinin Türk kültürünü tanıtmaya katkıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akkaya, S. (2008). *Üniversite öğrencilerinin popüler kültür etkinlikleri ve boş zaman alışkanlıkları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akoğlan Kozak, M. ve Bahçe, A.S. (2012). *Özel ilgi turizmi* (2 b.). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akoğlan Kozak, M., Çoban, E. ve Çoban, S. (2019). Eskişehir'in "Öğrenci dostu şehir" konseptine yönelik öğrenci algılamaları. *20. Ulusal Turizm Kongresi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, s. 455-461.
- Albayrak, A. (2012). İstanbul'daki konaklama işletmelerinin rekreasyon faaliyetlerinin değerlendirilmesi. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 3 (8), 43-58.
- Alexandris, K. ve Carroll, B. (1997). Demographic differences in the perception of constraints on recreational sport participation: results from a study in Greece. *Leisure Studies*, 16 (2), 107-125.
- Altınsapan, E. (2009). *Eskişehir hamamları (Selçuklu-Osmanlı dönemi)*. Eskişehir: Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Ardahan, F. ve Yerlisu Lapa, T. (2011). Açık alan rekreasyonu: Bisiklet kullanıcıları ve yürüyüşçülerin doğa sporu yapma nedenleri ve elde ettikleri faydalar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (1), 1327-1341.
- Tokay Argan, M. (2016). Eskişehir, Turkey as a crossroads for leisure, travel and entertainment. *Cities*, 56, 74-84.
- Aslan, K. ve Aslan, N. (2001). Boş zaman değerlendirmede çevre faktörü. *Ege Eğitim Dergisi*, 1 (1), 1-12.
- Aşıkkutlu, H.S. ve Müderrisoğlu, H. (2010). Rekreasyonel kısıtlayıcıların belirlenmesi: Ankara harikalar diyarı örneği. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 12 (18), 11-19.

- Barış, G. (2012). Sosyal Sınıf ve Kültür. Y. Odabaşı (Ed.), *Tüketici davranışları* içinde (s. 134-157). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Beden Terbiyesi Kanunu. (1938, 29 Haziran). *Resmi gazete* (Sayı: 3961)
- Berber, Ş. (2003). Modern bir olgu olarak sosyal sınıflar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (9), 223-232.
- Bölükbaş, S. (2019). *KOP bölgesi üniversiteleri turizm fakültesi öğrencilerinin boş zaman faaliyetlerine bakış açılarının incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Briggs, A. (1992). Culture. R. Bauman (Ed.), *Folklore, cultural performances, and popular entertainments* içinde (s. 3-11). New York: Oxford University Press.
- Brumann, C. (1999). Writing for culture: Why a successful concept should not be discarded. *Current Anthropology*, 40, 1-27.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (4. b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Crawford, D.W. ve Godbey, G. (1987). Reconceptualizing barriers to family leisure. *Leisure Sciences*, 9 (2), 119-127.
- Çelik, Z. (2014). *Ankara polis koleji öğrencilerinin boş zaman aktivitelerine yönelik tutumlarının incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çiçek, D. (2013). Kültür turizmi. A. S. Bahçe (Ed.), *Alternatif turizm* içinde, (s. 100-127). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Demir, C. ve Demir, N. (2006). Bireylerin boş zaman faaliyetlerine katılımlarını etkileyen faktörler ile cinsiyet arasındaki ilişki: Lisans öğrencilerine yönelik bir uygulama. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 6 (1), 36-48.
- Demirtaş, G. (2009). *Çokuluslu işletmelerin reklam mesajı oluşturmalarında kültürel farklılıkların önemi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dönmezer, S. (1994). *Toplumbilim* (11. b.). İstanbul: Beta BasımYayın.
- Ekinci, N.E., Kalkavan, A., Üstün, Ü.D. ve Gündüz, B. (2014). Üniversite öğrencilerinin sportif ve sportif olmayan rekreatif etkinliklere katılmalarına engel olabilecek unsurların incelenmesi. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 1-13.

- Emir, E. (2012). *Rekreatif etkinliklere katılımın önündeki engellerin belirlenmesi: Üniversite öğrencileri örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2005). *Popüler kültür ve iletişim* (2. b.). Ankara: Erk Yayınları.
- Erkal, M.E. (1982). *Sosyoloji: (Toplumbilim)* (1. b.). KÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Eskişehir Turizm Master Planı 2011-2015. (2011). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Giddens, A. (2009). *Sociology* (6. b.). Polity Press.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*. (Çev: A. Ersoy, ve P. Yalçınoğlu) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Göçer, A. (2012). Dil kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 729, 50-57.
- Göçer, E., Altunöz, Ö. ve Çelikkanat Paslı, N. (2019). Yerel halkın boş zaman değerlendirme alışkanlıkları: Giresun ili örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7 (4), 3189-3201.
- Gümüşgül, O. (2016). *Futbol seyircilerinde saldırganlık, şiddet ve holiganizme yönelik davranışların önlenmesinde serbest zaman etkinliklerine katılım etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Gürbüz, B., Yenel, F., Özdemir, A.S., Akgül, B.M. ve Karaküçük, S. (2011). Türk toplumunun boş zaman değerlendirme profili: Ankara ili örneği. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16 (4), 41-51.
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve kültür* (3. b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hacıoğlu, N., Gökdeniz, A. ve Dinç, Y. (2017). *Boş zaman ve rekreasyon yönetimi örnek animasyon uygulamaları* (4. b.). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hazar, A. (2003). *Rekreasyon ve animasyon: Rekreasyon ve animasyon teorisi, animasyon hizmetlerinin yönetimi, geleneksel kültür canlandırması, uygulamalı animasyon etkinlikleri* (2. b.). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2 (1).
- Hofstede, G., Hofstede, G.J. ve Minkoy, M. (2010). *Cultures and organizations: Software of the mind* (3. b.). New York: Mcgraw-Hill.

- İnce, C. (2000). *Turizm işletmelerinde rekreasyon ve animasyon*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Johnson, C.Y., Bowker, J. M. ve Cordell, H. K. (2001). Outdoor recreation constraints: An examination of race, gender, and rural dwelling. *Southern Rural Sociology*, 17, 111-133.
- Kara, C. (2011). Eskişehir'de yapılan Tatar göçleri ve Eskişehir'de oluşan Tatar kimliği. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 5 (9), 139-148.
- Karaküçük, S. (1997). *Rekreasyon, boş zaman değerlendirme: Kavram, kapsam ve bir araştırma* (2. b.). Ankara: Seren Ofset.
- Karaküçük, S. (2005). *Rekreasyon boş zaman değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi
- Karaküçük, S. (2008). *Rekreasyon boş zamanları değerlendirme*. (6. b.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karaküçük, S. ve Akgül, B. (2016). *Ekorekreasyon rekreasyon ve çevre*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karaküçük, S. ve Gürbüz, B. (2007). *Rekreasyon ve kent(li)leşme* (1. b.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kaya, S. (2003). *Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin boş zaman değerlendirme eğilimi ve etkinliklerin sosyalleşmeye etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kaya, İ. (2013). *Çekim unsurları ile rekreatif alışveriş, tatmin ve yeniden satın alma niyeti arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılbaş Köktaş, Ş. (2004). *Rekreasyon boş zamanı değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kılıçarslan, F. (2019). *Rekreasyon bilimine giriş ders notları*, 1-21.
- Koylu, Z. ve Birgün, M. (2015). *Eski bir şehrin hikayesi 1923-1938*. Eskişehir: Eskişehir Ticaret Odası Yayınları.
- Kozak, M. (2014). *Bilimsel araştırma: Tasarım, yazım ve yayım teknikleri* (1. b.). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozak, N. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu.
- Köybaşı, N. (2006). *Boş zaman sosyolojisi ve boş zamanları değerlendirme aracı olarak dinlenme turizmi ve kültür turizmine katılan yerli turistlerin karşılaştırmalı*

sosyolojik analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kroeber, A.L. ve Kluckhohn, C. (1952). Culture: A critical review of concepts and definitions. *Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University*, 47 (1).
- Kurar, İ. (2020). Yerel halkın rekreasyon deneyim tercihlerinin, beklentilerinin ve memnuniyet düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma: Alanya Dim Çayı Vadisi örneği. *Journal of Tourism Theory and Research*, 6 (2), 140-155.
- Kurar, İ. ve Baltacı, F. (2014). Halkın boş zaman değerlendirme alışkanlıkları: Alanya örneği. *International Journal of Science Culture and Sport*, (2), 39-52.
- Kurtuluş, K. (2010). *Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Türkmen Kitabevi
- Leitner, M.J. ve Leitner, S.F. (2004). *Leisure Enhancement* (3. b.). Haworth Press.
- Mahiroğulları, A. (2016). *Üniversite öğrencilerinin rekreatif etkinliklere katılımını etkileyen faktörlerin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Mansuroğlu, S. (2002). Akdeniz üniversitesi öğrencilerinin serbest zaman özellikleri ve dış mekan rekreasyon eğilimlerinin belirlenmesi. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 53-62
- Mercin, L. (2003). Kültür ve sanat değerlerinin yaşatılmasında müzelerin rolü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (6), 106-114.
- Munusturlar, S., Kurnaz, B., Yavuz, G., Özcan, Ö. ve Karaş, B. (2017). Boş zaman davranışını açıklamaya ışık tutan kuramsal yaklaşımlar. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 1-19.
- Okumuş, E. (2013). Odunpazarı Evleri'nde Ramazan gecelerinde boş zaman mekânları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, 103-140.
- Okumuş, E. (2015). Eskişehir Odunpazarı Evleri'nde boş zaman kültürü. *Turkish Studies*, 10 (2), 721-734.
- Oyman, M., Yılmaz, H. ve Kutlu, Ö. (2010). Motivations for visiting heritage sites: The case of Eskişehir. *International Journal of the Humanities*, 8 (9), 131-143.
- Önal, A. (2007). *Ev hanımlarının rekreasyon faaliyetlerine katılımlarının ve beklentilerinin tespiti (İstanbul Anadolu Yakası örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Önal, L. (2017). *Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin boş zaman tutumları ile boş zaman aktivitelerine katılımını engelleyen faktörlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi . Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Örücü, E. ve Yıldız, H. (2014). İş yerinde kişisel internet ve teknoloji kullanımı: sanal kaytarma. *Ege Akademik Bakış*, 14 (1), 99-114.
- Öter, Z. ve Özdoğan, O. N. (2005). Kültür amaçlı seyahat eden turistlerde destinasyon imajı: Selçuk-Efes örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 16 (2), 127-138.
- Polat, C. (2017). *Üniversite öğrencilerinin rekreasyonel etkinliklere katılım engellerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi (Kütahya ili örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Reisinger, Y. ve Turner, L. W. (2011). *Cross-cultural behaviour in tourism*. Routledge.
- Sarıbaş, Ö. (2015). *Turistlerin Rekreasyon faaliyetlerine katılımlarını etkileyen unsurlar: Antalya ve İzmir örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sevil, T. (2012). Boş zaman ve rekreasyon: Kavram ve özellikler. S. Kocaekşi (Ed.), *Boş zaman ve rekreasyon yönetimi içinde*, (s. 2-25). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Sezgin, S. (1987). *Türk toplumunun rekreasyon alışkanlıkları: İstanbul örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, C. (2011). Bir göçmen kenti olarak Eskişehir ve Eskişehir'in sosyo-kültürel yapısında Tatar kimliği. *İdealkent*, 2 (3), 220-243.
- Şimşek, M.Ş., Akgemci, T. ve Çelik, A. (2007). *Davranış bilimlerine giriş ve örgütlerde davranış* (5. b.). Adım Matbaacılık ve Ofset.
- Tezcan, M. (1977). *Boş Zamanlar Sosyolojisi*. Ankara: Doğan Matbaası.
- Tezcan, M. (1982). *Sosyolojik açıdan boş zamanların değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Toprak, Z. (1994). Vay em si ey (YMCA) jimnastikhaneleri *Toplumsal Tarih*, 1-(2), 8-12.
- Torkildsen, G. (2005). *Leisure and recreation management* (5. b.). Routledge.
- Tribe, J. (2016). *The economics of recreation, leisure and tourism* (5. b.). Routledge.

- Turan, Ş. (1990). *Türk kültür tarihi: Türk kültüründen Türkiye kültürüne ve evrenselliğe*. Ankara: Bilgi yayınevi.
- Türker, N., Ölçer, H. ve Aydın, A. (2016). Yerel halkın serbest zaman değerlendirme alışkanlıkları: Safranbolu örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (1), 49-62.
- Tylor, E. B. (1871). *Primitive culture: Researches into the development of mythology, philosophy, religion, art and custom*. London: J. Murray.
- Usal, A. ve Kuşluyan , Z. (2002). *Davranış bilimleri: Sosyal psikoloji*. İzmir: Barış Yayınları.
- Üsküdar, Ş. (2012). *Eskişehir'in kültür turizmi potansiyeli ve yerli turistlerin buna ilişkin algıları üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yeşil, S. (2013). Kültür ve kültürel farklılıklar: Liderlik açısından teorik bir değerlendirme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (44), 52-81.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yorulmaz, E. (2019). *Eskişehir'de rekreasyonel faaliyetlerin dağılışı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüncü, D. (2014). Boş zaman ve rekreasyon: Kavram ve özellikler. M. Argan (Ed.) *Rekreasyon yönetimi içinde*, (s. 2-28). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Zencirkıran, M. (2015). *Sosyoloji* (2. b.). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Zorba, E. (2002). Türkiye'de rekreasyona bakış, gelişimi ve beklentiler. *7. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi*, (s. 217-226). Antalya.

İnternet Kaynakları

Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2020).

<https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-70842/tarihce.html> (Erişim Tarihi: 05.07.2020)

Eskişehir Valiliği (2020).

<http://www.eskisehir.gov.tr/ilcelerimiz> (Erişim Tarihi: 07.05.2019)

Eskişehir Kültür Mirası Envanteri (2020).

<http://www.eskisehirkulturenvanteri.gov.tr/haritalar.aspx?DID=1>

(Erişim Tarihi: 08.05.2020)

Türkiye İstatistik Kurumu (2015).

<http://www.tuik.gov.tr>. (Erişim Tarihi: 02.04.2020).

Türk Dil Kurumu (2020).

<https://sozluk.gov.tr/?kelime=> (Erişim tarihi: 05.04.2020)

(http-1) <https://www.sivrihisar.com.tr/eskisehirlilerin-hamam-gelenegi.html>

(Erişim Tarihi: 05.06.2020).